

LANDSORGANISASJONEN I NORGE

PROTOKOLL

Ordinært representantskapsmøte
6. september 1988

INNHOILDSFORTEGNELSE

	Side
Talerliste	4
Åpning og konstituering	5
Supplering av tillitsvalgt	9
Opptak	9
Struktur- og vedtekter	10
Supplering til Sekretariat	14
Spekulasjonsekonomien	16
Debatte	83
Beretning for 1987	78
Regnskap for 1987	79
Revisjonsutvalgets sammensetning	88
Personaleak i henhold til vedtektenes § 23	89
Avslutning	91
Navneliste	97

PROTOKOLL

Ordinært representantmøte
8. september 1988

Landsorganisasjonen i Norge

holdt ordinært representantmøte fredag d. 8. september 1988 i
Sankt Hanskyrkens i Oslo.

Møtet ble åpnet kl. 19.00 av LOs formann, Leif Haraldseth, som
på vegne av Sekretariatet ønsket Representantkapets medlemmer
og forbudte gjester velkomne. Deretter ble de fire redaktørene i Å-
prisen velkomne til møtet.

INNHOILDSFORTEGNEISE

	Side
Talerliste	4
Åpning og konstituering	5
Supplering av tillitsvalgt	9
Opptak av Fellesforbundet som nytt medlem av LO	9
Struktur- og vedtektskomiteéns innstilling	10
Supplering til Sekretariatet	14
Spekulasjonsøkonomien	16
Debatten	63
Beretning for 1987	78
Regnskap for 1987	79
Revisjonsutvalgets sammensetning	89
Personalsak i henhold til vedtektenes § 23	90
Avslutning	91
Navneliste	92

Forbundene Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, Norsk Myr-
ningsindustriarbeiderforbund, Norsk Papiindustriarbeiderfor-
bund, Norsk Smede- og Maskinarbeiderforbundet og Norsk Skog- og Landar-
beiderforbund opphørte pr. 31. august 1988 for å danne Fellesfor-
bundet 1.9.88, 1. september 1988.

Sekretariatets Struktur- og vedtektskomité har anbefalt at Repre-
santantkapets møte 8. september blir innkalt i henhold til for-
bundsstrukturen for sammelingen av Fellesforbundet. Det er i
begrunnelsen foreslått å dimensjonere og datumsendring av repre-
santantkapet ikke er endelig avklart i forhold til LOs vedtekter.

Vi vil derfor i tillegg få en behandling i forbindelse med
Struktur- og vedtektskomiteéns innstilling om ordningen fra nå av
og fram til Kongressen i 1990.

Innkallingen gjelder altså et på et år godkjent fullmakt i
henhold til forbundsstrukturen pr. 31. august.

TALERLISTE

	Side
Flaathen, Roar	64
Grimnes, Gunnar	63
Haraldseth, Leif	5-6-7-8-16-76-91
Hendricksen, Jardar	67
Hysvær, Einar	74
Jamne, Kjell	70
Knapp, Ole	9-14-24-62-76-78-85-89-90-91
Langbråten, Arnold	66
Lindrupsen, Olav	75
Lundberg, Storm	87
Oxholm, Svein-Erik	79-90
Pedersen, Thorstein L.	85
Stene, John	72
Worum, Sverre	7

Landsorganisasjonen i Norge

holdt ordinært representantskapsmøte tirsdag 6. september 1988 i Samfundssalen i Oslo.

Møtet ble åpnet kl. 10.00 av LOs formann, *Leif Haraldseth*, som på vegne av Sekretariatet ønsket Representantskapets medlemmer og innbudte gjester vel møtt. Han ønsket også redaktørene i Apressen velkommen til å overvære representantskapsmøtet.

– Innkallingen til møtet ble sendt Representantskapets medlemmer med brev av 20. juli og 16. august i år.

Det fremkom ingen merknader til innkallingen, og *Leif Haraldseth* erklærte møtet for lovlig satt.

Leif Haraldseth: – Siden sist Representantskapet var samlet har fem forbund sluttet seg sammen. I den anledning har Sekretariatet funnet det korrekt at vi denne gang ber om Representantskapets godkjenning av fullmaktene i henhold til forbundsstrukturen pr. 31. august. Det foreligger således fra Sekretariatet slik

«Innstilling: Fullmaktene godkjennes i henhold til forbundsstrukturen pr 31. august 1988.

Forbundene Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund, Norsk Papirindustriarbeiderforbund, Bekledningsarbeiderforbundet og Norsk Skog- og Landarbeiderforbund opphørte pr. 31. august 1988 for å utgjøre Fellesforbundet f.o.m. 1. september 1988.

Sekretariatets Struktur- og vedtektskomité har anbefalt at Representantskapsmøtet 6. september blir innkalt i henhold til forbundsstrukturen før etableringen av Fellesforbundet. Det er i begrunnelsen henvist til tidsmomentet og den omstendighet at representasjonen ikke er endelig avklart i forhold til LOs vedtekter.»

– Vi vil senere i saklista få en behandling i forbindelse med Struktur- og vedtektskomitéens innstilling om ordningen fra nå av og fram til Kongressen i 1989.

Innstillingen går således ut på at vi godkjenner fullmaktene i henhold til forbundsstrukturen pr. 31. august.

Ingen av Representantskapets medlemmer ytret seg imot den framlagte innstilling, og *fullmaktene ble godkjent*.

Leif Haraldseth framla deretter Sekretariatets forslag til

SAKLISTE:

1. Åpning – godkjenning av fullmaktene, sakliste og forretningsorden
2. Supplering av tillitsvalgt
3. Opptak av Fellesforbundet som nytt medlem av LO
4. Struktur- og vedtektskomiteens innstilling
5. Suppleringsvalg til Sekretariatet
6. Beretning for 1987
7. Regnskap for 1987
8. Spekulasjonsøkonomien
9. LOs revisjonsutvalg – endringer i utvalget

Haraldseth: – Vi vil imidlertid foreslå en liten endring i saklista, ved at vi flytter saklistas punkt 8 om spekulasjonsøkonomien fram til punkt 6, og at vi forrykker de øvrige punkter på saklista tilsvarende.

Ingen av representantene hadde kommentarer til forslaget til sakliste, med den foreslåtte endring, og den ble *enstemmig godkjent*.

Leif Haraldseth gjorde merksam på at det til dette møtet fra Sekretariatets side var fremmet et nytt forslag til *forretningsorden*, og at endringene var understreket.

– Det nye forslaget er i sitt innhold bare en tilpasning til dagens praksis, sa *Haraldseth*.

Følgende *forretningsorden* ble *enstemmig godkjent*

1. Møtets forhandlinger er ikke offentlige. *Informasjon til pressen tilrettelegges av LOs informasjonsavdeling*.
2. Ingen har rett til å få ordet mer enn 2 ganger i samme sak. Unntatt fra innledningsforedrag, begrenses taletiden til 10 minutter første og 5 minutter annen gang. Til *forretningsorden* en gis ordet bare 1 gang og høyst 1 minutt for hver sak. For

øvrig kan det stilles forslag til ytterligere tidsbegrensning og strek med de inntegnede talere.

3. Forslag innleveres skriftlig og skal være undertegnet med vedkommendes navn. Ingen nye forslag kan tas opp etter at strek er vedtatt. Forslag som ikke har tilknytning til den godkjente dagsorden, kan ikke behandles.
4. Alle vedtak skjer med alminnelig flertall. I tvilstilfelle, eller når 10 representanter forlanger det, foregår avstemningen ved navneopprop.
5. I protokollen innføres bare forslagene og avstemningene samt vedtakene. *Så fremt Representantskapet ikke forlanger protokollen opplest, gis Sekretariatet fullmakt til å godkjenne protokollen.*

Sverre Worum, Skolenes Landsforbund, tok opp en sak han hadde følt som et problem ved en del av representantskapsmøtene, nemlig at enkelte, ofte vesentlige saker, legges fram for Representantskapets medlemmer direkte på møtet. – For de forbund og representanter som ikke deltar i Sekretariatets møter føles det som en utilfredsstillende saksbehandling når en både skal ta standpunkt, og eventuelt forberede oss i møtet her, til å ha en oppfatning av det som legges fram.

– Jeg tror det er forståelse for – og vanlig praksis – at de som skal møte i en så viktig forsamling som dette, får anledning til å møte godt forberedt.

– Jeg vil derfor rette en henstilling til administrasjonen om at de representanter som ikke kan følge sakene på forhånd gjennom sekretariatsbehandlingen, i alle fall får en orientering, eventuelt forberedende sakspapirer, slik at vi har mere innsikt i de sakene som skal behandles. I dag var vi spesielt spent på Struktur- og vedtektskomiteens innstilling. Jeg håper dere ser på dette og finner en ordning slik at vi får mere sakspapirer på forhånd, og således kan være mere forberedt til å møte i Representantskapet.

Leif Haraldseth: – Vi er selvsagt enig med *Sverre Worum* i prinsippet om ikke å skille mellom forbund i Sekretariatet og forbund som ikke er i Sekretariatet når det gjelder å få informasjon i så god tid som mulig før møtene. Vi har tidligere – og ønsker også i fortsettelsen – å ha det utgangspunktet.

– Det som imidlertid var situasjonen denne gang, spesielt når det gjelder innstillingen fra Struktur- og vedtektskomiteen, var at saken ble behandlet i Sekretariatet i går. Av den grunn var det derfor denne gang ikke mulig å tilfredsstille kravet om informasjon til Representantskapets medlemmer før møtet i dag.

– Den viktigste saken som skal behandles på dette møtet – Spekulasjonsøkonomien – ble tilsendt Representantskapets medlemmer i god tid før møtet.

– I hovedprinsippet er jeg således enig med Sverre Worum, og vi skal sørge for at alt materiale som er avklart blir sendt Representantskapets medlemmer på forhånd. Jeg håper at Sverre Worum og Representantskapets medlemmer aksepterer det.

Leif Haraldseth foreslo at LOs nestleder, *Ole Knapp*, ble valgt til dirigent på møtet.

Det framkom ikke andre forslag, og *Ole Knapp* ble valgt.

Leif Haraldseth fortsatte: – Vi går nå inn i en meget aktiv periode i Landsorganisasjonen, med mange gjøremål, slik vi alltid har det ved forberedelsene til en ny kongress.

I disse dager avholdes startkonferanser på det debattopplegget om Handlingsprogrammet som er vedtatt skal sendes ut som et viktig ledd i forberedelsene til Kongressen.

– Vi håper på stor aktivitet i grunnorganisasjonene i perioden framover, og at vi får en skikkelig diskusjon om alle de viktige problemstillinger som blir reist til debatt i vårt opplegg, slik at Kongressen kan få et best mulig fundament for å trekke sine konklusjoner om formuleringene i vårt handlingsprogram for neste periode.

– Videre vil jeg nevne at vi nå også er midt oppe i forberedelsene til en verve- og aktivitetsskampanje, som blir satt i gang fra 1. januar 1989. Det er derfor ønskelig og nødvendig at vi har de forskjellige organisasjonsledd med oss, hvis vi skal få et heldig utfall av denne kampanjen. Kampanjen har – som vel de fleste vet – sin bakgrunn i Kongressens vedtak i 1985 og de FAFO-rapporter som vi i perioden fra 1985 og fram til nå har fått fra våre forskere. Vi prøver å legge opp denne verve- og aktivitetsskampanjen med utgangspunkt i forskernes erfaringer, slik at vi kan bringe deres tanker og idéer inn i kampanjen, for at vi på den måten skal få det best mulige resultat.

– Jeg vil også nevne at forslaget om elev- og studentmedlemskap er nær forestående, og at vi i sum håper på aktivitet i alle ledd i perioden fram til Kongressen.

– Med dette ønsker jeg igjen Representantskapet velkommen til møtet, og gir ordet til dirigenten, *Ole Knapp*.

SAKLISTAS PUNKT 2: Supplering av tillitsvalgt

Fra Sekretariatet forelå følgende innstilling:

«Tor Andersen konstitueres som tillitsvalgt i LO i den tid Jan Kr. Balstad er statsråd, begrenset fram til Kongressen 1989.

Jan Kr. Balstad er utnevnt som statsråd.

Administrasjonen finner det vanskelig å fordele alle Jan Kr. Balstads oppgaver på andre. I tillegg går vi inn i en tid med kongressforberedelser som vil øke arbeidsbelastningen betydelig.

Sekretariatet foreslår på denne bakgrunn at Tor Andersen konstitueres som tillitsvalgt i den tid Jan Kr. Balstad er statsråd.

Hovedoppgavene vil være LOs engasjement innen industri- og næringspolitikk. Videre vil stillingen inneha ledelsen av:

- LOs utvalg for industri-, olje- og energipolitikk
- Norge som Industrinasjon
- LOs utvalg for arbeidslivsutvikling»

Ingen av representantene forlangte ordet til Sekretariatets innstilling, som ble *enstemmig vedtatt*.

SAKLISTAS PUNKT 3: Opptak av Fellesforbundet som nytt medlem av LO

Dirigenten refererte følgende innstilling fra Sekretariatet:

«Fellesforbundet opptas som medlem av Landsorganisasjonen fra 1. september 1988.

Fra samme dato opphører Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund, Norsk Papirindu-

striarbeiderforbund, Bekledningsarbeiderforbundet og Norsk Skog- og Landarbeiderforbund som forbund og medlemmer av LO.

Fellesforbundet har i brev av 20. juni 1988 søkt om medlemskap i LO. Fellesforbundet er en sammenslutning av LO-forbundene Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund, Norsk Papirindustriarbeiderforbund, Bekledningsarbeiderforbundet og Norsk Skog- og Landarbeiderforbund og har ved stiftelsen 8. mai 1988 ca 190 000 medlemmer. Forbundet har valgt John Stene som sin leder. De fem LO-forbundene vil opphøre som selvstendige forbund og være sammensluttet til Fellesforbundet 1. september 1988. Sammen med søknaden om medlemskap i LO er Fellesforbundets vedtekter oversendt LO.

Fellesforbundet og de nåværende 5 LO-forbunds ledelse har videre hatt møte med LOs administrasjon, hvor det ble orientert om forbundets oppbygging, organisering og virksomhet.

Søknad og vedtekter tilfredsstiller de krav LOs vedtekter § 2 stiller til medlemskap i LO. Sekretariatet vil på dette grunnlag anbefale at Fellesforbundet opptas som medlem av LO.»

Ingen forlangte ordet til innstillingen, som ble tatt opp til *vote-ring*.

Sekretariatets innstilling ble enstemmig vedtatt.

SAKLISTAS PUNKT 4:

Struktur- og vedtektskomitèens innstilling.

Det forelå følgende *innstilling fra Sekretariatet*:

«Representasjon i Representantskapet og Sekretariatet fram til Kongressen 1989

Innstilling til vedtak:

1) Representantskapet.

Etableringen av Fellesforbundet medfører ingen endring i Representantskapets sammensetning.

2) Sekretariatet.

Finn Nilsen og Odd Isaksen fratrer som faste medlemmer av Sekretariatet og Rolf Hauge fratrer som varamedlem i Sekretariatet.

John Stene fortsetter i Sekretariatet som representant for Fellesforbundet.

1. og 2. varamedlem rykker opp som faste medlemmer av Sekretariatet, h.h.v. nr. 10 og nr. 11. De faste medlemmer for øvrig forskyves i h.h.t. dagens rekkefølge.

Det foretas suppleringsvalg på 7., 8. og 9. varamedlem til Sekretariatet. Varamedlemmene for øvrig forskyves i h.h.t. dagens rekkefølge.

Sekretariatet oppnevnte 30. mai 1988 en struktur- og vedtektskomite. Med bakgrunn i endringene i forbundsstrukturen skulle komiteen som særskilt sak vurdere representasjonsordningen i LOs organer med avgivelse av innstilling i august 1988.

Komiteen avgir med dette slik delinnstilling:

1. Representantskapet

Representantskapets sammensetning er fastlagt i vedtektenes § 8. Pkt. 1 har følgende ordlyd:

«Representantskapet er Landsorganisasjonens høyeste myndighet mellom Kongressene.

Det består, med unntak som nevnt nedenfor, av 100 medlemmer valgt av forbundene, 1 representant valgt fra hvert fylke og de faste medlemmene av Sekretariatet.

I Representantskapet skal hvert forbund ha minst 1 – en – representant. Ikke noe forbund kan ha flere enn 7 representanter. Sekretariatet foretar umiddelbart etter at Kongressen er holdt fordeling av representantene mellom forbundene for hele kongressperioden. Ved fordeling legger Sekretariatet til grunn det gjennomsnittlige antall medlemmer som hvert forbund har etter betalt ordinær kontingent de siste 12 måneder før Kongressen.

Forbund som i løpet av en kongressperiode er blitt opptatt som medlem av Landsorganisasjonen, har rett til 1 – en – representant i Representantskapet i den kongressperiode som løper når opptaking skjer.

I de tilfeller to fylker slås sammen, skal representasjonen opprettholdes som tidligere for resten av kongressperioden.»

Bestemmelsen fastslår som hovedregel at Representantskapet skal bestå av 100 medlemmer valgt av forbundene pluss 1 fra hvert av fylkene og Sekretariatets faste medlemmer.

Når det gjelder forbundsrepresentasjonen er det i tillegg fastsatt en særregel om at alle forbund skal ha minst 1 representant og at ingen kan ha flere enn 7 representanter.

Det spørsmål som reiser seg er derfor hvorvidt Fellesforbundet fra 1. september skal være representert ved 7 representanter eller om de representanter som er valgt skal fortsette ut kongressperioden.

Bestemmelsen bygger på at Representantskapet velges en gang for hele kongressperioden. Det er ved dette valg man må ivareta vedtektenes bestemmelser om minst 1 representant og maksimalt 7 representanter pr. forbund.

Det er ingen bestemmelser i vedtektene om at det ved eventuelle forbundssammenslutninger må foretas reduksjon av representasjonen slik at den ikke kommer over 7 representanter.

Dersom en slik reduksjon skulle foretas vil det også kunne føre til at det samlede antall representanter kommer under 100, eventuelt at det må foretas omfordelinger og nyvalg.

Dette synes ikke å være i godt samsvar med ordningen om at Representantskapet velges en gang for kongressperioden.

Til Kongressen i 1977 ble det fremmet forslag til § 8 i vedtektenes om Representantskapets sammensetning. I innstillingen fra Sekretariatet ble paragrafen foreslått opprettholdt uforandret, men innstillingen inneholdt også følgende premisser:

«Ved sammenslutning av forbund i kongressperioden beholder forbundene sine representanter i Representantskapet perioden ut.»

Innstillingen ble vedtatt av Kongressen mot 7 stemmer.

På sitt konstituerende landsmøte har Fellesforbundet foretatt valg av 7 representanter til LOs representantskap. Fellesforbundet har lagt til grunn at disse 7 representanter skal representere Fellesforbundet i den resterende del av kongressperioden.

Under henvisning til Kongressens behandling i 1977 er det Struktur- og vedtektskomiteens oppfatning at de valgte representanter til Representantskapet fra de sammensluttede forbund beholder sine plasser i Representantskapet ut kongressperioden.

Fellesforbundet har meddelt at de vil ta komiteens oppfatning til etterretning.

2. Sekretariatets sammensetning

a) Betydningen av forbundssammenslutningen.

Etter vedtektenes § 6 tilligger det Kongressen å velge 15 medlemmer og 9 varamedlemmer til Sekretariatet. Det fremgår av pkt. 3 at:

«Medlemmene av Sekretariatet skal så vidt mulig fordeles på de forskjellige hovedyrker».

Det er en praksis, men ingen vedtektsbestemt regel, at ingen forbund kan ha mer enn 1 representant i Sekretariatet. De hovedyrker som tidligere var representert i de 5 forbund vil bli representert i Fellesforbundet.

Ut fra dette kan det ikke sees at forbundssammenslutningen i seg selv fører til endringer i Sekretariatets sammensetning på grunnlag av vedtektenes § 6.

b) Fratredelse fra tillitsverv

Vedtektenes § 10,4 lyder:

«Når et medlem av Sekretariatet forlater sitt tillitsverv i forbundet, fratrer vedkommende som medlem av Sekretariatet. Representantskapet foretar suppleringsvalg for resten av kongressperioden etter forslag fra Sekretariatet.

På tilsvarende måte kan suppleringsvalg foretas for den tid et sekretariatsmedlem har permisjon fra sitt tillitsverv i forbundet. Inntil suppleringsvalg er holdt fungerer det faste varamedlem».

Ordlyden «sitt tillitsverv», sammenholdt med praksis, tilsier at dersom vedkommende trer over i en helt annen funksjon ved sammenslutningen, skal vedkommende fratre sitt verv i Sekretariatet.

Fellesforbundet har meddelt LO at Finn Nilsen, Odd Isaksen og Rolf Hauge trer ut av LOs Sekretariat og slik at Fellesforbundet i Sekretariatet vil være representert ved sin leder John Stene.

Sekretariatet må derfor suppleres med 2 faste medlemmer, og

1 ny vararepresentant samt ytterligere vararepresentanter i den utstrekning noen av de nåværende vararepresentanter inngår som faste medlemmer av Sekretariatet etter de 2 som fratrær.

Komiteen tilrår at 1. og 2. varamedlem rykker opp som faste medlemmer, og at varamedlemmene forøvrig rykker opp i h.h.t. nåværende rekkefølge, og at det velges ny 7., 8. og 9. varamedlem».

Det var ingen av Representantskapets medlemmer som forlangte ordet, og innstillingen ble satt under *votering*.

Innstillingen ble enstemmig bifalt.

SAKLISTAS PUNKT 5: Suppleringsvalg til Sekretariatet

Dirigenten, *Ole Knapp*: – Sak 5 er en naturlig oppfølging av sak 4 – som nettopp ble vedtatt – og det foreligger slik *innstilling fra Sekretariatet*:

1. Edvin Ramsvik, Norsk Sjømannsforbund, velges som medlem nr 7.
2. Varamedlem nr 1, Roar Helgesen, velges som medlem nr 10. Varamedlem nr 2, Tore Lundberg, velges som medlem nr 11.
3. Følgende velges som varamedlemmer:
nr 7: Anton Solheim, Norsk Treindustriarbeiderforbund,
nr 8: Jan Bråten, Norges Offisersforbund,
nr 9: Sverre Worum, Skolenes Landsforbund.

Henrik Aasarød har fratrådt som leder av Norsk Sjømannsforbund. Som ny leder er valgt Edvin Ramsvik.

Valg av medlem nr 10 og 11 og suppleringsvalg av varamedlemmene er en konsekvens av innstillingen om «Representasjon i Representantskapet og Sekretariatet fram til Kongressen 1989».

Sekretariatet har etter dette slik sammensetning:

Tillitsvalgte:

1. Leif Haraldseth
2. Ole Knapp
3. Svein-Erik Oxholm
4. Liv Buck

Varamedlemmer:

5. Yngve Hågensen
6. Esther Kostøl
7. Evy Buverud Pedersen
8. Tor Andersen (i den tid Jan Kr. Balstad er Statsråd)

Øvrige sekretariatsmedlemmer:

1. Harald Øveraas
2. Sidsel Bauck
3. John Stene
4. Arthur Svensson
5. Liv Nilsson
6. Einar Hysvær
7. Edvin Ramsvik
8. Jan Werner Hansen
9. Walter Kolstad
10. Roar Helgesen
11. Tore Lundberg

Varamedlemmer:

1. Erling Oen
2. Leif Thue
3. Kjell Christoffersen
4. Gunnar Grimnes
5. Arthur Bauge
6. Lars A. Myhre
7. Anton Solheim
8. Jan Bråthen
9. Sverre Worum

Ingen representanter ba om ordet til innstillingen, og den ble tatt opp til

VOTERING:

Forslag: *Edvin Ramsvik*, Norsk Sjømannsforbund, velges som medlem nr. 7

Det framkom ikke andre forslag, og Edvin Ramsvik ble *enstemmig valgt*.

Forslag: *Roar Helgesen* velges som medlem nr. 10. *Enstemmig valgt*.

Forslag: *Tore Lundberg* velges som medlem nr. 11. *Enstemmig valgt*.

Følgende velges som varamedlemmer: Anton Solheim, Norsk Treindustriarbeiderforbund. *Enstemmig valgt.*

Jan Bråten, Norges Offisersforbund. *Enstemmig valgt.*

Sverre Worum, Skolenes Landsforbund. *Enstemmig valgt.*

SAKLISTAS PUNKT 6: Spekulasjonsøkonomien

Dirigenten ga ordet til LOs leder, Leif Haraldseth, som holdt følgende innledning under dette punktet på saklista:

«— Børsspekulantene har hatt gode år på 80-tallet.

Inntil Børskraket i oktober i fjor var dette ti-året spekulantenes og de raske fortjenestenes ti-år. Vi har bak oss en periode hvor det å plassere kapital i verdipapirer, med tanke på raske fortjenester, er blitt framstilt som samfunnsgagnlig virksomhet. Børsspekulantene dominerte en tid mediabildet med sine børstraktorer og meget synlige nyvunne rikdom. Det er denne spekulasjonsøkonomien som har fått mange ungdommer til å søke en utdanning hvor det å tjene penger av penger er viktigere enn å skape verdier av økt produksjon og innsats i arbeidslivet. Det er nettopp på dette området vi har de største utfordringene i vår økonomi. Hovedproblemet er at det har vist seg vanskelig å få til nødvendige investeringer i konkurranseutsatt virksomhet i fastlands-Norge. I et slikt perspektiv har Børsens bidrag vært ytterst lite.

I 1987 ble ikke norsk industri tilført mer enn snaut 500 millioner kroner i frisk kapital fra Børsen. De samlede industriinvesteringene i fjor var derimot på hele 20 milliarder kroner. Børsens bidrag når det gjelder å skaffe ny kapital til vår industri er med andre ord mildt sagt beskjedent.

På den annen side har spekulasjonsøkonomien hatt virkninger som reduserer kvaliteten av det samfunnet vi har skapt, og er så stolte av. Liberalistenes oppfinnsomhet i å omgå lover og regler har blant annet ført til at Hovedavtalen, og annet regelverk på arbeidslivets område, ikke har fungert like godt på 80-tallet som tidligere. Vi liker å omtale Norge som ett av de fremste land i verden når det gjelder de ansattes medbestemmelse og innflytelse. Gjennom avta-

ler og lover har vi skapt samarbeidsmodeller som i utgangspunktet var gode. Men de var tilpasset et samfunn hvor styringen med økonomien var sterk. Mange av de økonomiske styringsmekanismer som ble skapt i etterkrigstidas Norge, og som la grunnlaget for velferdsstaten, er i dag historie. På 80-tallet har vi sågar sett eksempler på at partene på bedriften ikke kan være sikre på hvem som eier bedriften neste dag, eller om bedriften i det hele tatt ville fortsette produksjonen.

Dette er noen av de problemene fagbevegelsen har stått overfor på 80-tallet. Ser vi bort fra den spekulasjonspregede omsetningen av aksjer de senere år, hvor hovedmotivet har vært kortsiktige gevinster, har jo arbeiderbevegelsen tradisjonelt sett ikke vist noen særlig interesse for Børsen og aksjemarkedet. Men med den utviklingen vi har hatt i første halvdel av 80-årene, så har vi i stadig større grad blitt nødt til å fokusere på aktiviteten på Børsen og i aksjemarkedet generelt.

Landsorganisasjonen har ved flere anledninger kommet med forslag til hvordan vi kan bekjempe spekulasjonsøkonomien for istedet å fremme produktiv virksomhet. I 1985 la en arbeidsgruppe i LO fram rapporten «LO og aksjemarkedet». Blant annet på denne bakgrunn har Landsorganisasjonen i de siste årene stilt en rekke krav til de politiske myndigheter når det gjelder å bekjempe spekulasjonsøkonomien.

La meg her knytte et par kommentarer til Regjeringens arbeid med disse spørsmålene. Våren 1986, før regjeringsskiftet, la Arbeiderpartiets stortingsgruppe fram en pakke med en rekke forslag til tiltak mot spekulasjonsøkonomien. Etter regjeringsskiftet har, etter min mening, Arbeiderpartiregjeringen arbeidet aktivt for å gjennomføre disse tiltakene. Spekulasjonspakken inneholdt tre hovedpunkter:

- for det første gjaldt det å redusere presset i økonomien og å redusere overinvesteringer på enkelte områder. Det viktigste som har skjedd på dette området er at avskrivningssatsene på forretningsbygg er redusert i sentrale strøk, etableringspolitikken er brukt mer aktivt og satsene for avsetning til konsolideringsfond er redusert.
- for det andre er det vedtatt mellom 20 og 30 forslag som alle bidrar til å ramme null- og lavskattyterne. Spesielt vil jeg her nevne heving av bruttoskatten, utvidelse av skattegrunnlaget, skattlegging av naturalytelse og en kraftig tilstramning i Dis-

triktsskatteloven. Ett av de viktigste punktene det arbeides videre med i denne gruppen av tiltak er tilstramninger i kommandittskattereglene og mulighetene for å skille ut næringsdrivendes personlige inntekt fra næringsinntektene.

- for det tredje er skattleggingen av aksjer skjerpet. Gevinstbeskatningen er hevet to ganger, og det er innført omsetningsavgift på aksjer.

I Landsorganisasjonen har vi registrert det Regjeringen har gjort på dette området, og vi ser det som positivt. På flere områder er det derimot behov for å gå videre. Vi er klar over at sammensetningen i Stortinget gjør det vanskelig for Arbeiderpartiet, i den nåværende situasjon, å gjennomføre alle de tiltak som blir foreslått. På den annen side må vi i fagbevegelsen, med våre sterke næringspolitiske interesser, og med sterke interesser for våre medlemmers rettigheter som arbeidstakere i norsk næringsliv, fortsatt være pådrivere for varige investeringer i norsk næringsliv og sikring av arbeidstakernes medinnflytelse.

Rapporten «Tiltak mot spekulasjonsekonomien», som nå har vært på høring i forbundene og som vi har til behandling på dette møtet, er på mange måter en videreføring av rapporten fra 1985. Også her foreslås en rekke tiltak som vil ramme børsspekulantene og andre som spekulerer i folks arbeidsplasser.

I rapportens del 1 omtales bl.a. rammevilkårene for aksjemarkedet og aksjemarkedets rolle i vår økonomi. Her er spesielt tre forhold viktig:

- For det første er det viktig å slå fast utgangspunktet for fagbevegelsens holdning til aksjemarkedet. Og den må være at vi ser positivt på at bedriftene kan skaffe seg egenkapital i aksjemarkedet. Fra et næringspolitisk vekst- og nyskapingssynspunkt er det derimot åpenbart at Børsen har spilt en beskjeden rolle i vår økonomi på dette området. Det ville være ønskelig om børsen bidro med mer ny kapital til produktiv næringsvirksomhet. Men virkemidlene for å få til en slik nødvendig vekst i vår konkurranseutsatte industri ligger først og fremst på andre områder enn det å stimulere omsetningen i aksjemarkedet. Disse punktene vil jeg komme tilbake til i siste del av dette innlegget.
- Det andre forholdet er knyttet til rammebetingelsene for aksje-

markedet. Når det gjelder omsetning av aksjer generelt, og børsomsetning spesielt, er disse rammebetingelsene bestemt av de skatter og avgifter som gjelder for omsetning, gevinster, utbytte og meglervirksomhet. Flere forhold taler for at en større del av avkastningen på aksjer bør tas ut i form av årlig utbytte, og ikke ved eventuell salgsgevinst. I rapporten foreslås det derfor at gevinstbeskatningen bør økes til 50% og at skattefritaket for salgsgevinster når aksjer selges etter tre år bør opphøre. Eventuelt at gevinstbeskatningen erstattes av en ordning der en betaler en lavere gevinstskatt dersom aksjen selges etter noen år enn om den skulle selges like etter at den ble kjøpt. For eksempel kunne gevinstbeskatningen være 50% de første 5 årene og 40% dersom salget foregår etter 5 år. På den måten ville vi kunne motvirke kortsiktig spekulasjon i aksjemarkedet, og heller oppmuntre investorer med langsiktige interesser. Videre bør omsetningsavgiften for aksjer heves fra 1 til 2%. På denne måten ville vi få en mer lik skattemessig behandling når det gjelder omsetning av aksjer som omsetning av andre realgoder hvor det betales dokumentavgift til staten.

- Det tredje forholdet vi bør være opptatt av er hvem som skal få lov til å være aktører i aksjemarkedet. Skal f.eks. meglerne, som formidler kjøp og salg av aksjer, selv få lov til å drive egenhandel i aksjer? Meglernes egenhandel bidro i stor utstrekning til overopphetingen av aksjemarkedet før børskrakket i oktober 1987. Det kan også stilles spørsmålsteget ved meglerne integritet i forhold til sine kunder i aksjemarkedet når de selv også er aktører i det samme markedet. På dette punktet bør vi kunne støtte de foreslåtte tiltakene i rapporten, der det f.eks. foreslås at meglerne adgang til egenhandel i aksjer må opphøre. Videre bør det reises en debatt om bankenes rolle i aksjemarkedet. Mye taler for at bankenes aksjehandel bør legges under strengere kontroll, og det må stilles skjerpede krav til bankenes utlån med pant i aksjer. De siste bankskandalene understreker videre behovet for at alle banker med egne fondsavdelinger må skille ut disse som egne selskap.
- I rapportens andre del gjennomgås lov og avtaleverket med spesiell vekt på forslag som kan sikre de ansatte mot spekulasjon som rammer arbeidsplassene. Det er arbeidstakerne som først og fremst føler problemene og usikkerheten på kroppen når det spekuleres i bedriftens framtid. Næringslivet er nå inne i en fase som fortsatt er preget av store omstillinger og strukturendrin-

ger. Endrede forhold har også gjort lov og avtaleverket mindre effektivt ved strukturendringer. Bestemmelser om bedriftsdemokrati blir omgått og styrende organer i aksjeselskaper blir satt utenfor forhandlinger om eierstruktur, f.eks. ved oppkjøp utenfra.

Utenlandske oppkjøp og oppkjøp som medfører større eiendomsservervelse medfører ofte konsesjonsplikt. På dette område registrerer vi en økende tendens til at kjøper av bedrifter fører konsesjongivende myndigheter bak lyset ved å antyde planer om utvikling av foretaket, planer som viser seg ikke å bli gjennomført. Bedriften legges i stedet ned kort tid etter overtakelsen, ofte så snart konsesjonen er gitt.

Etter Landsorganisasjonens mening er det nødvendig å se nærmere på hvilke vilkår som kan stilles ved konsesjonssøknader, og på hvilken måte det kan utarbeides regler som effektivt bidrar til at vilkårene etterleves.

For å sikre arbeidstakernes interesser på disse områdene er det nødvendig å fremme et bredt spekter av tiltak når det gjelder endringer i konsesjonslovgivningen, Arbeidsmiljøloven, selskapsretten og Aksjeloven samt i vårt eget avtaleverk. Vi må arbeide for:

- at de ansattes innsynsrett i regnskaper må utvides.
- at bedriftene må forpliktes til å bidra til at de tillitsvalgte blir skolert i regnskapsforståelse.
- at de ansatte gis anledning til å engasjere ekspertise ved planlagte rasjonaliseringstiltak av betydelig omfang.
- at konsesjonslovene samordnes og styrkes.
- at de ansatte må ha en lovfestet rett til å uttale seg i forbindelse med konsesjonsbehandling.
- at konsesjonsvilkårene må inneholde garantier mot oppkjøp med formål å «slakte» bedriften.
- at konsesjonsvilkårene må gi arbeidstakerne rett til konsernfaglig samarbeid.

La meg utdype et par av disse punktene. Når det gjelder samordningen av konsesjonslovene bør ansvaret for konsesjoner som berører vanlig næringsvirksomhet overføres fra Landbruksdepartementet til Næringsdepartementet. Det er ikke hensiktsmessig at konsesjonsregler som skal regulere alminnelig næringsvirksomhet står i en lov som primært er gitt ut fra landbrukets interesser.

Det andre punktet gjelder problemer i forbindelse med «slakting» av bedrifter for å realisere bedriftenes substansverdi. Det bør vurderes regler om at slik hel eller delvis «slakting» ikke gir bedriften rett til å tilsidesette hensynet til de ansatte. I slike tilfeller må det foretas en interesseavveining mellom de ansattes interesser og de nye eiernes profitt-interesser. Det må selvsagt også tas hensyn til samfunnets interesser i slike tilfeller.

Våre tiltak overfor aksjemarkedet og vårt forhold til de ansattes rettigheter og interesser vil langt i fra være noen bremse på den aktiviteten i aksjemarkedet som er sunn og samfunnsgagnlig. Aksjeselskapsformen som selskapsform har hatt, og bør fortsatt ha, fagbevegelsens støtte. Det er på mange måter en hensiktsmessig eierform, og det er til denne selskapsformen mange av rettighetene til våre medlemmer som lønnstakere er knyttet. På den annen side har vi ingen illusjoner om at børssystemet i Norge skal kunne være noe lokomotiv når det gjelder å skaffe konkurranseutsatt industri ny, frisk kapital. Det trengs sterkere lut. Selv om det nå er tegn i tiden som tyder på at børsen og aksjemarkedet går en mer edruelig og sunn tid i møte, hvor de store aktørene konsenterer seg om det de kan, så må det satses over en bred front.

De svakeste punktene i norsk økonomi synes å være manglende omstilling i næringslivet, lave investeringer og svak produksjonsutvikling, særlig i den konkurranseutsatte industrien. Her kreves det en vesentlig sterkere framgang hvis vi skal kunne sikre sysselsetting og økonomisk vekst på sikt.

I rapporten «En alternativ plan for norsk økonomi mot år 2000», som nylig er lagt fram av fellesprosjektet «Norge som industrinasjon» – som vi har sammen med Industriforbundet – er det beregnet at beholdningen av realkapital i den konkurranseutsatte industrien i faste kroner må økes fra 116 milliarder kroner i 1985 til 189 milliarder kroner i år 2000. Med andre ord en tilvekst på over 70 milliarder kroner på 15 år. Pr. år tilsvarer dette en vekst i realkapitalen i konkurranseutsatt industri på 3,3 prosent. Dette er over 1 prosent høyere enn det vi har hatt i første halvdel av 80-tallet, og betydelig høyere enn den kapitaloppbygging for konkurranseutsatt industri som blir resultatet om forutsetningene i Regjeringens perspektivmelding legges til grunn. Det er altså en ambisiøs plan.

Om vi skal lykkes med en slik vridning av ressursbruken i norsk

økonomi, vil det være nødvendig å bruke en lang rekke økonomiske virkemidler. Produktiviteten må bedres. Videre er det av vesentlig betydning at en viderefører en økonomisk politikk som kan bringe det høye særnorske rentenivå ned. Dette vil ha betydning ikke bare for lønnstakernes kjøpekraft og for bokostnadene, men for de helt nødvendige og produktive investeringene i næringslivet. Her ligger kanskje vår største utfordring. Vi synes å lykkes ganske bra med tilstramningspolitikken når det gjelder å gjenskape en bedre balanse i norsk økonomi. Spørsmålet er om vi kan få fart i omstillingene og klare å gjenreise vekstevnen i norsk fastlands-økonomi.

I rapporten «En alternativ plan for norsk økonomi mot år 2000» pekes det også på at lønnsveksten er en viktig faktor når det gjelder å få til økt vekst i konkurranseutsatt virksomhet. Skal fagbevegelsen over lengre tid godta en moderat utvikling av lønningene, er det viktig at bedriftenes eiere viser samme moderasjon. Grunnlaget for eierinntektene er bedriftenes overskudd. Vi bør derfor ha en beredskap eller en strategi for å trekke inn deler av bedriftenes overskudd om disse skulle vise seg å bli ekstra store som følge av en lav lønnsvekst. I denne sammenheng bør LO vurdere virkemidler som fondsordninger og overskuddsdeling.

Begrunnelsen for å innføre typer av fondsordninger og/eller overskuddsdeling i den situasjon norsk økonomi vil være i de nærmeste årene, er å trekke inn deler av de økte overskuddene for å rettferdiggjøre og skape varig oppslutning om nødvendigheten av en moderat lønnsutvikling.

Formålet for disse ordningene må være å pløye overskuddene tilbake i typer av virksomhet som på sikt gir økt vekst i de deler av næringslivet hvor dette er ønskelig.

Investeringsbeslutningene må påvirkes slik at ressurser overføres til konkurranseutsatt virksomhet. Det må satses på kompetanse og opplæring av arbeidstakerne, og det må satses på tiltak som fremmer nødvendig omstilling. Det vil også være et mål i seg selv at arbeidstakerne i denne prosessen får større innflytelse over investeringspolitikken.

Formene for slike fondsordninger eller typer av overskuddsdeling kan være forskjellige alt avhengig av formålet. Disse problemene har vi aktualisert i debattopplegget til LOs Handlingsprogram for neste periode. Vi håper på god oppslutning, slik at Kon-

gressen i 1989 kan utarbeide de nødvendige retningslinjer for den kommende periode.

Behovet for tålmodig risikokapital er økende. Nye høyteknologibedrifter har et stort egenkapitalbehov. Utviklingsprosessen fram til selvberende virksomhet er kostbar og tar lengre tid enn før, ofte mange år.

Risikoen for at de ikke når det forventede resultatet på produkt- eller markedssiden er stor, større enn tidligere. Dette har begrenset tilgjengeligheten av lånekapital gjennom tradisjonelle kanaler. Spesielt har dette blitt et prekært problem etter børskrakket og bankenes dårlige resultater. Et høyt rentenivå har også bidratt til å påføre norske bedrifter større kapitalkostnader enn bedrifter i andre land. Utålmodige kapitalmarkeder, slik vi har sett dem i de senere årene, er uforenlige med den langsiktighet som må kjenne-tegne våre framtidige satsinger. Løser vi ikke dette problemet, vil vi gjentagne ganger oppleve at nye høyteknologi-bedrifter blir kjøpt opp av utenlandske selskaper, eller at de aldri kommer ut av startgropa.

Mye taler derfor for at det offentlige er bedre i stand til å ta slik langsiktig risiko enn private investorer. Gjennom et statlig investeringsfond kan det offentlige gå inn som medeiere i nyetableringer, og med tålmodighet sørge for at de mest lovende bedrifter får utvikle seg. Som Landsorganisasjonen har pekt på tidligere, i forbindelse med at vi utarbeidet dokumentet «En industristrategi for Norge mot år 2000», betyr ikke dette at staten skal påta seg en ny rolle som eier av norsk industri. I normale tilfeller bør staten egentlig trekke seg ut av prosjektene så snart den vanskelige etableringsperioden er over.

Jeg ser at Bankforeningen og Industriforbundet i de siste dagene i fellesskap har lansert en plan for å bedre kapitaltilførselen til nyetableringer i næringslivet. Planen innebærer så vidt jeg kan se at det skal gis skattefradrag for aksjekjøp i nystartede bedrifter med beløp på opp til 30 000 – 40 000 kr. pr. person. Altså en slags ny form for skattefri sparing. Dette er etter min mening ikke noe akseptabelt forslag. Det vil i stor utstrekning bli samfunnet som gjennom skattesubsidiering gir eierandeler i form av aksjer til private investorer! Det vil nok kunne bli noen hundretalls millioner til ny egenkapital, men neppe særlig mye ny sparing samfunnsmessig sett. Dessuten vil skattefordelen sosialt sett slå skjevt ut. Det blir de med høye inntekter og betydelige midler på forhånd som kan utnytte ordningen, uten at de av den grunn behøver å spare mer.

Etter min mening er idèene om fondsordninger og statlige investeringsfond langt bedre. De innebærer at også bedriftene må ta sin del av ansvaret for å bidra til ny risikokapital der kapitalen trengs mest og gir størst utbytte. Dette vil kunne bli elementer i en aktiv politikk for økt satsing i de konkurranseutsatte næringene. Med dette håper jeg at fagbevegelsen i tida framover vil være med på å ta initiativet til en bred debatt om de problemstillinger som er knyttet til bedriftenes egenkapitalsituasjon og de manglende investeringene i konkurranseutsatt virksomhet. I denne debatten bør forslagene om forskjellige former for fondsordninger og et statlig investeringsfond etter min mening stå sentralt.

Dirigenten: – I tilslutning til forsamlingen takker jeg Leif Haraldseth for hans innledning.

Dirigenten refererte deretter *Sekretariatets forslag til vedtak om spekulasjonsøkonomi*, med følgende ordlyd:

«Norsk næringsliv, står foran store omstillinger. Omstillingene krever større satsing i form av investeringer, teknologisk nyskaping og aktiv markedsføring. Særlig i de konkurranseutsatte næringene må produktiv og framtidsrettet virksomhet styrkes om vi skal kunne sikre den fulle sysselsetning. Omstillingene og nyskaping i næringslivet krever større tilgang på risikovillig kapital. I dag er tilgangen på risikokapital en begrensende faktor. Aksjemarkedet har vist seg helt utilstrekkelig som kilde for næringslivets egenkapital. Samtidig er kredittinstitusjonenes villighet til å gi kreditt drastisk redusert etter børskrakket og store tap på spekulative transaksjoner er oppstått. Derfor haster det med å finne nye måter for å styrke tilgangen på egenkapital i næringslivet.

1980-årene har vært preget av spekulanter og kapitaleiere som har vært ute etter raske fortjenester. Hensynet til produktiv virksomhet, de ansatte og samfunnet har ofte kommet i annen rekke i omstillingsprosessen. De kortsiktige profittinteresser har overtatt og blitt for dominerende. Spekulasjonsøkonomien er i ferd med å bryte ned de former for medbestemmelse og økonomisk demokrati som fagbevegelsen har bygd opp gjennom avtaleverket og som den politiske arbeiderbevegelse har sørget for å forankre i lovgivningen.

Den eksplosjonsartede aktiviteten vi hadde i aksjemarkedet har ikke gitt en tilstrekkelig tilføring av ny kapital til konkurran-

seutsatt industri. Kursoppgang, store spekulasjonsfortjenester og høy aksjeomsetning gir ingen garanti for kapitaltilførsel til næringslivet. Ustabilitet og tilbakeslag er gjerne resultatet av en slik utvikling. Nå er da også markedet for nytegning av aksjer nesten tørket ut. Samtidig med spekulasjonsbølgen oppsto et overforbruk som savner sidestykke i vår historie. For første gang i etterkrigsårene ble den personlige sparing redusert til null og erstattet med låneopptak.

Felles løsninger av samfunnsoppgaver ble svekket og forsøkt erstattet med private ordninger. Spekulasjonsøkonomien angrep det samfunnsansvar som velferdsstaten bygger på. Disse erfaringene må være grunnleggende for utformingen av skatte- og fordelingspolitikken. Skattesystemet må bli mer rettferdig og sparestimulerende med overgang til bruttoskatt og redusert fordel av rentefradrag. Skattereduksjoner for kjøp av aksjer vil få sterkt negative konsekvenser for en rettferdig fordelingspolitikk. Derfor må slike forslag avvises.

Det må føres en økonomisk politikk som hindrer kortsiktig spekulasjon i folks arbeidsplasser. Tiltak som øker investeringene i konkurranseutsatt virksomhet må gis høyere prioritet. Det bør utvikles nye måter å styrke egenkapitalen på i denne del av næringslivet.

Representantskapet i Landsorganisasjonen i Norge hilser derfor med glede at det i debattopplegget om nytt handlingsprogram legges vekt på å få fram forslag til nye former for overskuddsdeling på kollektiv basis. Det er også positivt at næringsministeren har lansert et forslag om å opprette et statlig investeringsselskap. Representantskapet oppfordrer grunnorganisasjonene til å ta aktiv del i debatten om hvordan en kan styrke risikokapitalen i norsk næringsliv. Arbeidet med å spre kunnskaper om utfordringene spekulasjonsøkonomien stiller oss overfor må gis høy prioritet.

De mange oppkjøp, sammenslåinger, oppsplittinger og nedlegginger av bedrifter som finner sted – og måten disse gjennomføres på – er en økende trussel mot fundamentale verdier i vårt demokrati. Det er en tendens til at kjøpere fører myndighetene bak lyset ved å legge fram planer som senere viser seg ikke å bli gjennomført. Kort tid etter at konsesjonen er gitt legges bedrifter ned. Oppsplitting av bedrifter som ikke krever konsesjon forekommer ofte – og med negative følger for de ansatte. Representantskapet konstaterer at endrede forhold har gjort lovgivningen mindre effektiv ved

strukturendringer. Bestemmelser om bedriftsdemokrati blir omgått og styrende organer i aksjeselskaper blir satt utenfor forhandlinger og eierstruktur ved oppkjøp utenfra. Det er behov for å styrke konsesjonslovene, arbeidsmiljøloven, aksjeloven og skatte-loven, slik at det tas mer hensyn til de ansattes og samfunnets interesser. Det er også nødvendig å gjennomgå avtaleverket med sikte på å hindre spekulasjoner med arbeidsplasser. Representant-skapet ber LOs administrasjon å forberede en gjennomgang av Hovedavtalens bestemmelser med tanke på å styrke de ansattes rett til informasjon og medbestemmelse i saker som angår bedrifte-nes eierstruktur. LOs kongress i 1989 må trekke opp retningslinjer for innholdet i den nye Hovedavtalen.

Representantskapet gir sin tilslutning til hovedlinjene som kom-mer fram av følgende utredning om «Tiltak mot spekulasjonsøko-nomien».

«Tiltak mot spekulasjonsøkonomien»

FORORD

Etter initiativ fra LOs ledelse ble det i november 1987 nedsatt en intern arbeidsgruppe i LO for å se på tiltak mot spekulasjonsøko-nomien. Gruppas mandat har vært svært vidt. Den foreliggende rapporten dekker bare deler av de problemer som omfattes av mandatet. Det er likevel vårt ønske at denne rapporten kan være med på å rette søkelyset mot spekulasjonsøkonomien. Det er videre foreslått en rekke tiltak, bl.a. på skatte- og avgiftssiden for aksjer samt lovendringer som tar sikte på å forhindre spekulasjon som rammer arbeidsplassene.

Arbeidsgruppa har bestått av LO-økonomene Erik Orskaug (sekretær), Per Brannsten og Carl Sandstad og LO-advokatene Kai Aagaard og Geir Høin.

LOs administrasjon har besluttet å sende rapporten på høring til forbundene med tanke på en brei organisasjonsmessig behandling i fagbevegelsen. Innholdet i rapporten gir således ikke uttrykk for synspunkter som er organisasjonsmessig behandlet i LOs organer.

INNOLD

Sammendrag

Del 1

1. Innledning
2. Utviklingen på Oslo børs på 80-tallet
 - 2.1. Kapitalutvidelser
 - 2.2. Børsomsetningen
 - 2.3. Kursutviklingen
 - 2.4. Børsverdi og pålydende verdi
3. Utviklingen på Oslo Børs i lys av ønsket om nyskapning og vekst i norsk næringsliv
 - 3.1. Kapitalutvidelser i børsnoterte selskaper som andel av den samlede næringsvirksomhets bruttoin-vesteringer i fast kapital
 - 3.2. Omsetning og kapitalutvidelser
4. Virkninger av børskrakket
 - 4.1. Hvorfor fikk vi et børskrakk?
 - 4.2. Virkninger av børskrakket
 - 4.3. Hva må gjøres?
5. Skatter og avgifter for aksjer
 - 5.1. Avgift på aksjeomsetning
 - 5.2. Beskatning av gevinster ved aksjesalg
 - 5.3. Beskatning av aksjeutbytte
 - 5.4. Meglerprovisjoner
 - 5.5. Meglernes egenhandel

Del 2

6. Innledning
7. Hva er problemet for LOs medlemmer?
8. Hvordan kan man ivareta de ansattes interesser?
 - 8.1. Arbeidsmiljøloven
 - 8.2. Konsesjonslover
 - 8.3. Aksjeloven, Selskapsloven og andre selskapsrettslige regler
 - 8.4. Fisjoner
 - 8.5. Fagbevegelsens egen aktivitet

SAMMENDRAG

80-tallet hadde inntil børskrakket i oktober 1987 vært spekulanten og de raske fortjenestenes tiår. Realøkonomien ble stilt i skyggen av fiksjons- og pengeøkonomien. Det har vist seg vanskelig å få til store satsinger i konkurranseutsatt virksomhet i fastlands-Norge. Og Børsens bidrag i så måte har vært ytterst marginalt.

Liberaliseringen i finansmarkedene og liberalistenes oppfinnsomhet i å omgå lover og regler har bl.a. ført til at Hovedavtalen og annet regelverk på arbeidslivets område ikke har fungert like godt på 80-tallet som tidligere.

Dette er noen av de problemene fagbevegelsen har stridt med så langt dette tiåret. Dette er også noen av de problemene vi nå på alvor må ta fatt på. Denne rapporten er et bidrag i debatten.

Rapportens del 1 retter oppmerksomheten mot utviklingen på Oslo Børs på 80-tallet. Børsaktiviteten analyseres i lys av ønsket om nyskapning og vekst i norsk næringsliv. Det påvises at den eksplosjonsartede veksten i annenhåndsmarkedet for børsnoterte aksjer ikke har gitt en tilsvarende økning i ny kapital til de børsnoterte selskapene. Del 1 tar også opp rammebetingelsene for aksjemarkedet, herunder skatte- og avgiftsreglene og meglernes rolle.

Rapportens del 2 gjennomgår lov- og avtaleverket med spesiell vekt på reformforslag som kan sikre de ansatte mot spekulasjon som rammer arbeidsplassene. Det foreslås endringer i konsesjonslovgivningen, arbeidsmiljøloven, selskapsretten m.m. Det foreslås også endel tiltak som LO selv kan gjennomføre.

Nedenfor gis det et sammendrag av forslagene i rapportens to deler:

Forslag i del 1:

- Erfaringene fra utenlandske børser med databasert børshandel under krakket i oktober 1987 tilsier at Oslo Børs innfører strenge regler for «program trading» og «porteføljeforsikring».
- Oslo Børs må sikre oversikt over nivået for iverksettelse av eventuelle programmerte kjøps- og salgsordrer.
- Det bør arbeides for en skatt på internasjonale kapitalbevegel-

ser som kan motvirke kortsiktige og spekulative kapitalbevegelser landene imellom.

- Amerikanske rapporter etter børskrakket hevder at eksistensen av et opsjonsmarked ytterligere bidro til å destabilisere økonomien når krisa inntrådte. Opsjonsmarkedenes destabiliserende virkning bør tillegges avgjørende vekt for om vi i Norge skal innføre handel med opsjoner.
- Oslo Børs er sterkt følsom for svingninger på de utenlandske finansmarkedene, spesielt viser Oslo Børs en meget sterk samvariasjon med New York-børsen. En heving av utenlandsandelen for aksjer fra 20 til 33,3% vil gjøre Oslo Børs enda mer sårbar overfor svingningene på de utenlandske finansmarkedene.
- Bankenes aksjehandel bør legges under strengere kontroll.
- Bankenes adgang til å eie aksjer utover dagens grense på 2% av forvaltningskapitalen, bør ikke utvides.
- Det må stilles skjerpede krav til bankenes utlån med pant i aksjer.
- Alle banker med egne fondsavdelinger må skille disse ut som egne selskap.
- Omsetningsavgiften for aksjer bør heves fra 1 til 2%.
- Omsetningsavgift på bakgrunn av sluttседler bør avskaffes til fordel for avgift på registrering i Verdipapirsentralen. På denne måten kan en hindre at aksjehandelen går ut av landet. Dette vil også være en mer moderne form for avgiftslegging som vil kunne utnytte de muligheter som Verdipapirsentralen gir.
- Skatt på gevinster og utbytte bør innrettes slik at en større del av avkastningen på aksjer tas ut i form av utbytte enn forholdet er idag.
- Skattesatsen for gevinster ved aksjesalg bør heves til 50%.
- Skattefritaket for salgsgvinster når aksjer selges etter 3 år må oppheves, eventuelt erstattes av en degressiv skatt, f.eks. 60% de

første årene og 40% senere, for å motvirke kortsiktig spekulasjon.

- Skattesatsen for gevinster ved større aksjesalg (selgende gruppe), heves til 50% (eventuelt en degressiv ordning).
- Det bør ikke innføres noen avgift for meglerforetakenes omsetning. Meglernes inntekter bør først og fremst reguleres gjennom en øvre grense på kurtasjestatsene.
- Meglernes adgang til egenhandel i aksjer må opphøre.

Forslag i del 2:

- Det må tas hensyn til de ansattes kollektive interesser ved rasjonalisering og nedleggelse, arbeidsmiljølovens § 60.2 og 3 må endres, slik at man får mulighet for kontroll av uheldige bedriftsnedleggelse og innskrenkninger.
- «Virksomhetens behov» (et uttrykk i arbeidsmiljølovens § 60.2) må defineres. Morselskap må ha plikt til å ta hensyn til datterselskapets interesser.
- Ansattes (evt. fagforenings- eller tillitsvalgte-) innsynsrett til regnskaper må utvides til å omfatte underbilag og lønningslister.
- Det må gis anledning til å engasjere ekspertise på bedriftens bekostning ved planlagte rasjonaliseringstiltak.
- Konesesjonslovene må samordnes og styrkes.
- Det bør gis regler om konsesjonsvilkårs effektivitet. Slike vilkår er idag av liten betydning.
- Nye eiere bør ikke kunne stemme for kjøpte aksjer før konsesjon er gitt. Dette vil styrke de ansattes mulighet til å påvirke eller forhindre oppkjøp.
- Konesesjonsplikt må gjelde også ved fisjon.
- Det bør innføres lovforbud mot å forsikre seg mot personlig ansvar i ansvarlige selskaper.

- Aksjeloven og selskapsloven endres slik at ansattes interesser ivaretas bedre.

- Det innføres regler i aksjeloven og selskapsloven om fisjoner (oppdeling av selskaper). (Slik lovgivning er også etterlyst av Rederiforbundet og Norges Industriforbund.)

- Skattelovgivningen endres slik at fisjoner vanskeliggjøres.

- Fagbevegelsen bør styrke sin egen aktivitet vedrørende problemene i dette notat.

- Det må tas hensyn til problematikken ved tariffrevisjoner, spesielt vedrørende Hovedavtalen.

- Det må holdes flere kurs om økonomi og selskapsrett etc., bl.a. for styrerepresentanter i aksjeselskaper.

- Ekspert hjelp bør knyttes til «medlemsboka» i LO, eventuelt i samarbeid med Stiftelsen for Demokratisk Arbeidslivsutvikling etc.

- Det må uttrykkelig bestemmes i aksjelovens § 9–16 at de ansattes interesser skal ivaretas slik at å gi noen – f.eks. aksjonærgrupper – en urimelig fordel på disses bekostning, blir forbudt. Slike disposisjoner kan da kjennes ugyldige etter § 9–17.

- Det må lovfestes detaljert hvilken kompetanse styret skal ha i aksjelovens § 8–7 – slik at styret ikke blir tilsidesatt av «indre klikker» e.l.

- Det bør bli lettere søksmålsadgang mot urimelige disposisjoner i aksjeselskap – søksmålsreglene i aksjelovens § 9–17 må endres.

Del 1

1. Innledning

Børsaktiviteten fikk et voldsomt oppsving på 80-tallet. Omsetningen på Oslo Børs økte eksplosjonsartet og kursene ble presset til høyder som ikke sto i noe rimelig forhold til de reelle verdier i selskapene. Børsspekulantene og de raske fortjenestene hadde sin glanstid. Mediabildet av børsaktiviteten bidro ytterligere til å stille realøkonomien i skyggen av fiksjons- og pengeøkonomien. I

så måte var børskrakket en lærepenge. I oktober 1987 sprakk bal-
longen.

I del 1 av dette notatet retter vi oppmerksomheten mot utviklin-
gen på Oslo Børs på 80-tallet. Vi prøver å analysere børsaktiviteten
i lys av ønsket om nyskaping og vekst i norsk næringsliv, og vi ser
på rammebetingelsene for omsetning av aksjer.

2. Utviklingen på Oslo Børs på 80-tallet

Vi skal her se på utviklingen i endel hovedstørrelser som børsemi-
sjoner (kapitalutvidelser), børsomsetning, kursutvikling, børs-
verdi og pålydende verdi for selskapene som er notert på Oslo Børs.
Vi gjør oppmerksom på at den undergruppa som utgjør «industri-
lista» på Børsen også omfatter foretak som driver oljevirksomhet,
bergverk og varehandel.

2.1. Kapitalutvidelser

Det såkalte førstehåndsmarkedet i aksjemarkedet omfatter utste-
delse (emisjon) av aksjer, både ved stiftelse av et aksjeselskap og
ved senere kapitalutvidelser.

Kapitalutvidelsene i børsnoterte selskaper viste en sterk økning
fra 1980, da de utgjorde beskjedne 0,3 milliarder kroner, til 1983 da
de utgjorde 2,8 milliarder kroner. Til tross for sterkt stigende
omsetning og kurser, har kapitalutvidelsene via Oslo Børs i de
etterfølgende år ikke utgjort mer enn noe i overkant av tre milliard-
er kroner pr. år, med en foreløpig topp i 1985 på 3,5 milliarder.
Emisjonene over Børsen var i 1987 2,3 milliarder kroner.

Etter det store kursfallet i oktober 1987 ble flere planlagte emi-
sjoner over Oslo Børs kansellert. Det så lenge ut til at 1987 kunne
bli et nytt rekordår når det gjelder emisjonsvolum, først og fremst
på grunn av Norsk Hydros planer om en utvidelse av aksjekapita-
len med hele 3,2 milliarder kroner. Norsk Data, Storebrand, Orkla/
Borregård og DNL har også utsatt sine emisjonsplaner på grunn av
kursraset. Samlet sett har kapitalutvidelser i størrelsesordenen 4,5
milliarder kroner blitt kansellert mot slutten av 1987.

Nå er det derimot ikke sagt at alle disse kansellerte kapitalutvi-
delsene ville ha blitt planlagt om kursutviklingen hadde hatt et
mer normalt forløp i 1987. Nettopp det forhold at kursene i lengre
tid var drevet unaturlig høyt opp gjorde det attraktivt for selska-
pene å planlegge aksjekapitalutvidelser. Etter kursraset ville
kapitalutvidelser i den størrelsesorden det her var snakk om være

vanskeligere å få til samtidig som det for øvrige eiere/aksjonærer
relativt sett ville vært en langt dyrere frisk kapital.

Et spesielt trekk ved perioden 1982 til 1987 er at de børsnoterte
bankene har stått for en betydelig større andel av de totale kapital-
utvidelser i de børsnoterte selskapene. I gjennomsnitt har bankene
i denne perioden blitt tilført en tredjedel av den samlede «friske
kapitalen» bedriften er blitt tilført over Oslo Børs. Dette har tilsva-
rende redusert industriselskapenes andel. Bankenes betydelige
kapitalutvidelser i denne perioden henger sammen med forret-
ningsbanklovens krav om at bankenes egenkapital skal stå i et
visst forhold til forvaltningskapitalen. I perioden 1983 til 1986
hadde de tre største forretningsbankene, Kreditkassen, Bergen
Bank og DnC realøkninger (korrigert for prisstigning) i forvalt-
ningskapitalen på h.h.v. 115, 80 og 77 prosent.

Børs 2, som ble introdusert i 1984, har i de etterfølgende år
bidratt med godt under 10 prosent av den nye kapitalen som er
skaffet til veie over børs.

2.2. Børsomsetningen

80-tallet har vist en eksplosjonsartet vekst i meglernes omsetning
av børsnoterte aksjer. Fra en beskjeden omsetning på 1,2 milliard-
er kroner på Oslo Børs i 1980, fikk vi en foreløpig omsetningstopp
i 1985 med 31,8 milliarder kroner. I 1987 ble det igjen satt ny
omsetningsrekord med hele 60,2 milliarder kroner.

Forholdsmessig har interessen for de forskjellige hovedgrupper
av aksjer holdt seg, slik at f.eks. omsetningen av aksjer som er
notert på industrilista hele tiden har utgjort ca. to tredjedeler av
totalomsetningen. For Børs 2 derimot har omsetningen stagnert, i
rekordåret 1987 gikk omsetningen ned i forhold til året før. I gjen-
nomsnitt har Børs 2 stått for ca. 6 prosent av totalomsetningen
siden 1984.

Av meglernes totalomsetning foregår i gjennomsnitt 40 prosent
på selve Børsen, (andelen kan variere fra 25 – 50 prosent), resten av
omsetningen foregår utenfor Børsen.

Før det store kursfallet i oktober 1987 ble det totalt omsatt for
opp mot 10 milliarder kr. pr. måned. I de 5 månedene som er gått
etter kursfallet har gjennomsnittsomsetningen vært under 3 milli-
arder kroner.

2.3. Kursutviklingen

Aksjer gir avkastning på to måter, ved årlig utbytte (eventuelt friaksjer ved fondsemisjoner) eller ved kursgevinst ved salg. Er det forventninger i markedet om kursoppgang, vil etterspørselen etter aksjer stige, og aksjekursene vil gå opp. Så lenge aksjekursene stiger raskere enn avkastningen i alternative kapitalplasseringer, vil annenhåndsmarkedet for aksjer være et attraktivt marked for ledig kapital. Pengerikligheten de senere år, godt hjulpet av bankenes kraftige utlånsvekst, har bidratt til å øke etterspørselen etter aksjer ytterligere. Kursene har tilsvarende blitt drevet opp. Fusjonsbølgen midt på 80-tallet bidro også til å drive opp kursene. Slik sett kan det bli et alvorlig misforhold mellom de kortsiktige vurderingene av aksjemarkedet, knyttet til framtidige kursforventninger, dårlige alternative plasseringsmuligheter og oppkjøps- og strukturproblemer i norsk næringsliv på den ene siden og de mer fundamentale vurderinger av aksjeselskapenes reelle verdi og framtidsmuligheter på den andre siden. Dette er noe av bakgrunnen for de store kurssvingningene de senere år.

Fra 1980 til 1982 var det liten utvikling i aksjekursindeksene. Fra 1982 til 1985 derimot steg totalindeksens årsgjennomsnitt med 148 prosent, den tilsvarende stigningen for industri-indeksen var 225 prosent. Det var ingen store endringer i totalindeksen eller industri-indeksen etter 1985 før den kraftige oppgangen i 1987. Spekulasjonsboomen i børsnoterte aksjer høsten 1987 presset kursene kraftig opp. Totalindeksen nådde sitt «all time high» 21. september med noteringen 442,44 – en økning på 57,3 prosent fra 1. januar. Industri-indeksen økte enda kraftigere.

Da børskrakket kom 20. oktober 1987, falt totalindeksen på Oslo Børs med nær 20 prosent bare denne dagen. Pr. 15. april 1988 er totalindeksen 291 poeng, samme nivå som høsten 1986. Industri-indeksen var 15. april 394 poeng, som tilsvarer nivået i begynnelsen av 1987.

2.4. Børsverdi og pålydende verdi

En aksjes pålydende verdi er den verdi som er påført aksjen, eller aksjens nominelle verdi. (Er kursen «pari» er kursen lik pålydende verdi.) Pålydende verdi på en aksje tar således ikke hensyn til pristigningen siden aksjen ble utstedt eller eventuell reell verdistigning i foretaket. Pålydende verdi for de børsnoterte selskaper er summen av alle børsnoterte aksjers pålydende verdi.

Børsverdien, eller kursverdien, for en aksje er et uttrykk for hva det kan være mulig å omsette aksjen for. Samlet børsverdi for de børsnoterte selskaper er summen av alle børsnoterte aksjers børsverdi.

Samlet børsverdi påvirkes positivt av børsnotering av nye selskap, kapitalutvidelser i eksisterende selskap og kursstigning som følge av at selskapene bygger opp egenkapital i form av tilbakeholdt overskudd. Endringer i kursene som følge av reprising av aksjene kan påvirke samlet børsverdi positivt eller negativt, alt avhengig av markedsforholdene. I oppgangsperioden 1983-85 bidro reprising av aksjene til en betydelig del av økningen i samlet børsverdi. Det samme kan selvsagt sies om de siste månedene fram til børskrakket i fjor. 20. oktober 1987 falt samlet børsverdi med 21 milliarder kroner. En måned før (21/9-87) var børsverdien på sitt høyeste til nå, 125,3 milliarder kroner. 15. april 1988 var børsverdien 84,7 milliarder kroner, ca 10 milliarder over bunn-nivået før jul i fjor.

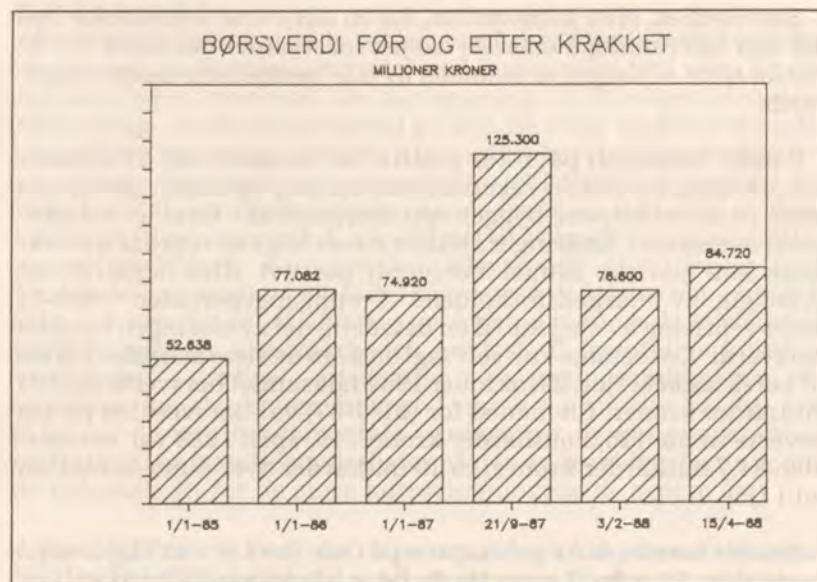
Samlet børsverdi for selskapene på Oslo Børs er vist i figuren på neste side. På side 37 viser første figur utviklingen i børsverdi pr. 31. desember i årene etter 1980 fordelt på de enkelte hovedgrupper av selskap som er notert på Oslo Børs. I siste figur sammenlignes utviklingen i børsverdi og pålydende verdi. Avstanden mellom kurvene er et uttrykk for den **overkurs eierne** av en gjennomsnittaksje til enhver tid kan hente inn.

3. Utviklingen på Oslo Børs i lys av ønsket om nyskapning og vekst i norsk næringsliv

Det hevdes ofte at Børsen er viktig for å skaffe næringslivet tilgang på ny frisk kapital. Dette er en sannhet med meget sterke modifikasjoner. Vi skal her se på to måter å analysere Børsens bidrag til nyskapning og veksten i norsk næringsliv.

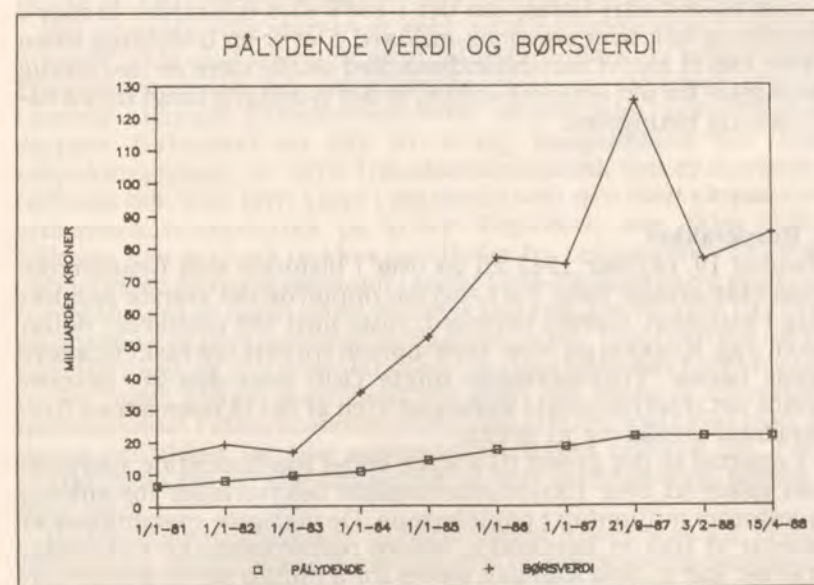
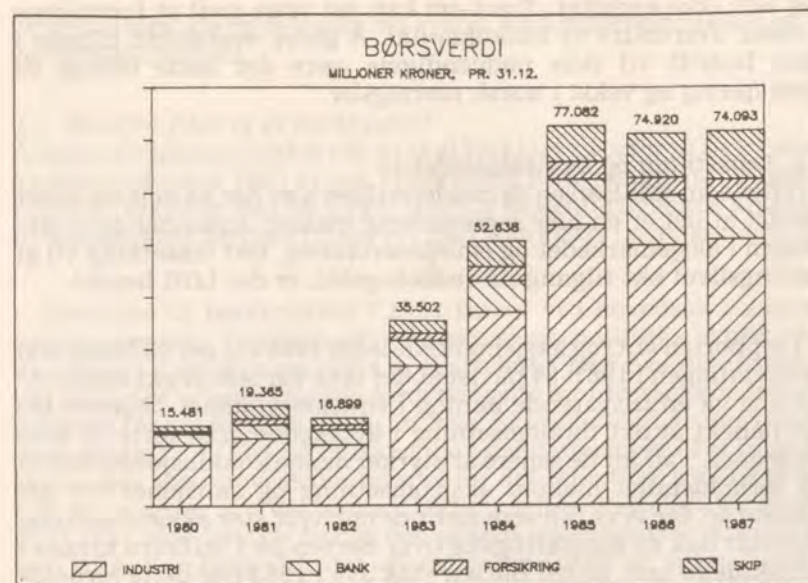
3.1. Kapitalutvidelser i børsnoterte selskap som andel av den samlede næringsvirksomhets bruttoinvesteringer i fast kapital

Den enkleste måten å måle Børsens bidrag til nyskapning og vekst i norsk næringsliv på er å se kapitalutvidelsene i børsnoterte selskap som andel av den samlede næringsvirksomhets bruttoinvesteringer i fast kapital. Denne andelen er både absolutt og relativt sett lav. I forhold til de fleste andre vestlige land bidrar børsystemet i Norge med en liten andel av landets samlede bruttoinveste-

ringer. Ser vi på emisjonsvolumet i alle børsnoterte selskap utgjorde dette i toppåret 1985 3,6 prosent av den samlede næringsvirksomhets bruttoinvesteringer i fast kapital. I 1987 var andelen nede i 1,5 prosent. Ser vi bare på selskapene på industri-lista, som relativt sett selvsagt representerer en større andel av sin næringssektor, har andelen gått ned i alle år etter toppåret 1983. Da utgjorde de børsnoterte industriselskaperes kapitalutvidelser 18,6 prosent av industriens samlede bruttoinvesteringer. I 1987 var andelen nede i 5,5 prosent. Dette er vist grafisk i figuren.

Når vi skal vurdere emisjonsvolumet for industrien, er det viktig å være klar over at industriforetakene i utstrakt grad plasserer eget overskudd i industriaksjer i andre børsnoterte selskap. Bedriftene kjøper m.a.o. «hverandres aksjer». Dette reduserer betydningen av aksjemarkedets rolle som netto tilveiebringer av ny industrikapital. Samlet krysseie for alle børsnoterte selskap utgjorde i årene 1984, 1985 og 1986 h.h.v. 19,3, 23,6 og 21,6 prosent av den samlede børsverdi i de respektive år. Det forhold at børsnoterte foretak kjøper aksjer i andre børsnoterte foretak er derimot i

seg selv ikke negativt. Tvert om kan det være godt at foretakene tilfører hverandre ny risikokapital. Å pløye overskudd tilbake i egen bedrift vil ikke nødvendigvis være det beste bidrag til nyskapning og vekst i norsk næringsliv.

3.2. Omsetning og kapitalutvidelser

Krefter som står Børsen og meglermiljøet nær har på hele 80-tallet hevdet at det er en nær sammenheng mellom annenhåndsomsetningen i aksjemarkedet og emisjonsvolumet. Økt omsetning vil gi næringslivet økt tilgang på risikokapital, er det blitt hevdet.

I rapporten «LO og aksjemarkedet» fra 1985 ble det på bakgrunn av utviklingen i 1981-84 påvist at det ikke var slik at økt aksjeomsetning ga en tilsvarende økning i emisjonsvolumet. Snarere ble det påpekt at økt totalomsetning i avtakende grad førte til økte emisjoner. Tall for de senere år styrker denne konklusjonen. Ser vi på forholdstallet mellom aksjeomsetning og emisjoner for det enkelte år, får vi et tall som sier noe om hvor stor aksjeomsetning som står bak en kapitaltilgang over Børsen på 1 milliard kroner i det aktuelle året. Siden Børsen «tok av» i 1983 har dette forholdstallet økt fra 2,5 til 25,8 i 1987. Ser vi bare på de selskapene som er notert på industri-listen, sto det i 1987 37,6 milliarder kroner i omsetning bak hver emisjons-milliard. Det er en ti-dobling siden 1983! Om et aktivt annenhåndsmarked skulle være en nødvendig betingelse for økt emisjonsvolum, er det tydeligvis langt fra en tilstrekkelig betingelse.

4. Børskrakket

Mandag 19. oktober 1987 vil gå over i historien som finansverdens blåmandag. New York-børsen opplevde det største panikk-salg i historien. Samlet børsverdi raste med 500 milliarder dollar på en dag. Krakket på New York-børsen spredte seg raskt til andre lands børser. Tilsynelatende fulgte Oslo Børs den 20. oktober blindt det internasjonale kursraset uten at det lå noen annen fundamental vurdering til grunn.

I ettertid er det grunn til å stille endel fundamentale spørsmål som peker ut over fiksjonsøkonomiens bekymringer for enkelte investorers milliontap i papirformue. De viktigste spørsmålene er *hvorfor* vi fikk et børskrakk, *hvilke* realøkonomiske virkninger krakket kan gi, *hva* som kan gjøres for å hindre sterke kurssving-

ninger i framtida og *hva* som må gjøres for å rette opp ubalansen i verdensøkonomien.

4.1. Hvorfor fikk vi et børskrakk?

Årsaks-virknings-kjeden når vi skal forklare hvorfor vi fikk børskrakk i oktober 1987 er nok komplisert, både penge- og realøkonomiske faktorer kan ha virket inn. De bakenforliggende årsaker til børskrakk derimot finner vi i 1987 som i 1929 i realøkonomien.

Årsakene til børskrakk i 1987 finner vi i hovedsak i amerikansk økonomi. Reagans «dynamiske skattepolitikk» skulle øke aktiviteten i økonomien ved å gi skattelette. Den uvanlige tanken var at de rike arbeidet for lite fordi de tjente for lite, mens de fattige arbeidet for lite fordi de tjente for mye. Skattelette til de som tjente mest skulle få ny fart på innsatsvilje og investeringer. Økt innsats skulle mer enn oppveie skattetapet for det offentlige som følge av reduserte satser, . . . var tanken. De betydelige skatteletter som ble gitt i 1981 økte først og fremst den private innenlandske etterspørsel i USA. Samtidig økte det offentlige sine utgifter, spesielt militærutgiftene økte kraftig. Resultatet kjenner vi, et offentlig underskudd av hittil ukjent størrelse og stigende utenlandsgjeld.

Det normale ville vært at et slikt betalingsunderskudd overfor utlandet ville blitt korrigert av at fallende dollarkurs ville styrket konkurranseevnen for amerikanske varer og tjenester ute og hjemme. Reagan-administrasjonens økonomiske politikk har derimot forhindret en slik utvikling. Reaganomics har hatt innpakningspapir av aktiv tilbudssideøkonomi, den er markedsført som det, men blitt kjøpt i markedet som den mest ekspansive etterspørselssidepolitikk på årtier. Populært, men ikke klokt. Slik sett kan det også trekkes paralleller fra reaganomics til overopphetingen av norsk økonomi i årene 1984-86. Rentenivå og kursforventninger er holdt oppe. Finanskapitalen ble trukket til USA på grunn av et høyt forventet avkastningsnivå. Den faktiske overstimuleringen av den innenlandske etterspørselen har holdt rentenivået oppe. Denne politikken har gjort det mulig å finansiere underskuddet i utenriksøkonomien, men alle har vært klar over at denne politikken før eller senere måtte legges radikalt om. Forventningene om en slik omlegging utløste kursfallet på børsen i New York.

De fundamentale årsaker til børskrakk finner vi m.a.o. i realøkonomien. Krakket kan beskrives som en refleks av de store ubalansene i verdensøkonomien, spesielt i betalingsforholdene mel-

lom underskuddslandet USA og overskuddslandene Vest-Tyskland og Japan.

Det er skrevet mye om hvorfor kursfallet ble så kraftig i 1987. Ja faktisk mye kraftigere enn i 1929. En av årsakene, og kanskje den viktigste, finner vi i de muligheter, og farer, som ligger i den nye informasjons- og kommunikasjonsteknologien. Ved såkalt «program trading» er det mulig å omsette store volumer verdipapirer på kort tid. Aksjer, opsjoner på aksjer og aksje-futures omsettes automatisk ved hjelp av programmerte kjøps- og salgsordrer. Program trading er tilpasset de store porteføljeinnehaverne som livselskap og pensjons- og forsikringsfondene. Disse langsiktige institusjonelle investorene har i mange andre land en mye større andel av verdiene på børsene enn i Norge. I 1985 sto f.eks. disse «institusjonelle» investorene for under 10 prosent av børsverdien på Oslo Børs, mens tilvarende andeler i USA var 40 prosent og i Storbritannia og Japan hele 75 prosent. Det sier seg selv at de innebygde salgsordrene som ligger i et slikt system måtte føre til kraftige kjedereaksjoner når kursforventningene endelig brast. Selv for børsens ledere var styrken i kursfallet overraskende. Dette henger bl.a. sammen med at børsene selv ikke har noen oversikt over utbredelsen av disse «porteføljeforsikringene» som ligger i systemet for program trading. Det eksisterer heller ikke noen oversikt over nivået for iverksettelse av de programmerte salgs- og kjøpsordrer. For børsen i New York er dette et av de forhold som vil bli strammet inn etter børskrakket. Når Oslo Børs gjennomgår sitt «Little Big Bang» våren 1988, med innføring av moderne teknologi og datahandel for meglerne, bør strenge regler for program trading og porteføljeforsikring innføres omgående.

Et annet forhold av betydning, som kan forklare hvorfor kursfallet ble så kraftig, er de internasjonalt sammenfallende og nærmest koordinerte ønsker om å gå ut av risikofylte verdipapirer i dollar og inn i mindre risikable papirer, samt bankinnskudd og kontanter.

Mye av salgspanikken i forbindelse med 1987-krakket kan altså sees som et resultat av at utenlandske investorer solgte unna for å sikre sine midler. Dette var tilfelle på amerikanske børser, og det var tilfelle på Oslo Børs. Utlendinger står ikke lenger i kø for å presse opp kursene på norske aksjer.

4.2. Virkninger av børskrakket

Sentralbankenes rolle og tilliten til bankvesenet er noe som skiller krakket i 1987 fra krakket i 1929. I 1929 var langt mer av investeringene i aksjer lånefinansiert. Børskrakket ble fulgt av en serie bankkonkurser fordi investorene ikke kunne overholde sine forpliktelser. Dessuten ble det ført en stram pengepolitikk fra sentralbankenes side slik at de private aktørene ikke hadde noe annet valg enn å slå hverandre konkurs.

I 1987 var tilliten til bankvesenet en annen. Bankene er pålagt å ha sikringsfond og andre reserver i tilfelle bankenes inntjening skulle svikte. I 1987 ville en grov summering av norske bankers sikringsfond, egenkapital og fondsavsetninger samlet utgjøre nærmere 60 milliarder kroner. Skulle enkelte banker få likviditetsproblemer, er en av de viktigste lærdommene fra 1929 at sentralbankene må vise vilje til å tilføre bankvesenet tilstrekkelig kreditt i en vanskelig situasjon. Like etter børskrakket i oktober 1987 demonstrerte sentralbankene i de fleste land at de ville fungere som «lender of last resort». En slik konsekvent opptreden bidro sikkert til å motvirke ytterligere kursfall med fare for en internasjonal finansiell krise.

De direkte realøkonomiske konsekvenser av børskrakket vil dermed konsentrere seg om følgende forhold:

- En formuesreduksjon for husholdningene og dermed redusert privat forbruk. Utslaget vil være avhengig av hvor utbredt aksjeeie er blant husholdningene. I Norge vil denne virkningen være ubetydelig. I USA, hvor omlag en fjerdedel av den voksne befolkningen har aksjer, vil det private konsumet rammes sterkere.
- Redusert forbruksetterspørsel vil kombinert med redusert tilgang på og dyrere egenkapital, redusere bedriftenes produksjons- og investeringsplaner.
- Kursfallet og de sterke fluktuasjonene i aksjemarkedet vil øke usikkerheten hos investorer og forbrukerne ytterligere.

Slik sett kan børskrakket via virkningene på privat konsum, investeringer og effekten på valutakurser og utenriksøkonomi forsterke de realøkonomiske ubalansene. OECD-sekretariatet har anslått at børskrakket vil redusere veksten i BNP i USA med omlag 0,5 prosent i 1988 og 1 prosent i 1989. I hele OECD-området er det

tilsvarende anslått en reduksjon i den økonomiske veksten på omlag 0,5 prosent i begge år. Disse tallene er imidlertid meget usikre og omfatter bare en del av de antatte virkningene. Sett i et slikt lys ser vi den spekulasjonsaktivitet som har foregått i aksjemarkedene, i USA, på andre lands børser og på Oslo Børs, med en betydelig overprising av aksjene og derpå følgende fall, virker destabilerende på økonomien. Hadde børskrakket kommet på et senere tidspunkt, da den økonomiske nedturen vi står fremfor hadde fått sterkere fotfeste, er det mye som tyder på at de konjunkturmessige virkningene av børspekulasjonen ville vært større og ytterligere satt sysselsettingen i fare.

4.3. Hva må gjøres?

Børskrakket kan virke positivt dersom det øker almenhetens og beslutningstakernes interesse for realøkonomien. Spesielt vil krakket virke positivt om det får vestlige industriland til å innse nødvendigheten av et forpliktende internasjonalt økonomisk samarbeid. Et slikt samarbeid er nå mer presserende enn før krakket i oktober 1987. OECD-sekretariatet sier i sin rapport at vi kan risikere nye finansmarkedskrakk og et alvorlig økonomisk tilbakeslag om medlemslandene ikke gjenreiser forbrukernes og investorenes tiltro til en stabil nedbygging av ubalansene i verdensøkonomien.

En kraftig tilstramning i amerikansk finanspolitikk vil være nødvendig for å redusere budsjettunderskuddet og for å unngå nye aksje- og dollarfall. For at en økonomisk politikk skal kunne gjennomføres uten konsekvenser for international handelspolitikk og faren for at USA høyner tollmurene, må overskuddslandene, først og fremst Japan og Vest-Tyskland, føre en mer ekspansiv politikk som kompenserer for det etterspørselsbortfall en amerikansk tilstramning vil gi. USA avtar i dag omlag 20 prosent av verdens eksport.

Uten en internasjonal samordning av den økonomiske politikken, vil vi raskt oppleve proteksjonistiske tiltak og gå inn i en økonomisk nedgangsperiode som vil bli både lang og dyp. I en slik situasjon vil en åpen økonomi som den norske bli sterkt berørt. Eksporten vil bli rammet og en fallende dollar vil sterkt redusere verdien av petroleumsinntektene.

Som det ble påpekt i avsnitt 4.1. har de internasjonale kapitalbevegelsene i betydelig grad vært med på å drive fram spekulasjonsboomen. Det forhold at utenlandske investorer i stor grad solgte

unna for å sikre sine midler bidro til at fallet ble ekstra stort når krakket først kom. En måte å unngå slike kortsiktige og spekulative kapitalbevegelser landene i mellom kunne være å legge en skatt, f.eks. 0,5 prosent, på internasjonale kapitalbevegelser. Dette forslaget er tidligere framsatt av flere internasjonalt kjente økonomer, f.eks. J. Tobin. Norge bør ta opp dette forslaget i internasjonale organisasjoner. Hendelsene i oktober 1987 viser med full styrke at de internasjonale finansmarkedene langt fra fungerer slik de var tenkt.

Dette kan også i høyeste grad sies om det siste tilskuddet blant finansmarkedene, opsjonsmarkedet. Både engelske og amerikanske rapporter etter børskrakket konkluderer med at opsjonsmarkedene bidro til å forsterke kursfallet, med andre ord at eksistensen av et opsjonsmarked i tillegg til eller ved siden av aksjemarkedet ytterligere bidro til å destabilisere økonomien når krisa inntrådte. De mest kjente rapportene som støtter en slik hovedkonklusjon er den Reagan-oppnevnte Brady-kommisjonen og New York Børsens egen kommisjon ledet av Nicholas Katzenbach. Deres rapporter ble avgitt h.h.v. i januar 1988 og desember 1987. Opsjonsmarkedenes destabiliserende virkning bør tillegges avgjørende vekt når vi nå i Norge diskuterer om vi har behov for et opsjonsmarked. I alle tilfelle må vi ta den debatten først.

Andre spørsmål som bør tas opp til kritisk debatt etter de erfaringer vi har etter børskrakket er både utenlandsandelen og bankenes mulighet til å eie aksjer. En heving av utenlandsandelen fra 20 til 33,3 prosent vil gjøre det norske aksjemarkedet mer sårbart for svingninger på de utenlandske finansmarkedene. Erfaringene så langt viser at Oslo Børs er en av de børser i verden som viser sterkest samvariasjon med kursutviklingen på New York Børsen. Dette lover ikke godt for den internasjonalisering av børsvirksomheten som Oslo Børs nå ønsker å gjennomføre. Også i neste kapittel, hvor vi behandler skatte- og avgiftspolitikken, pekes det på at internasjonaliseringen av finansmarkedene kan få følger for vår handlefrihet i den økonomiske politikken.

Når det gjelder bankenes mulighet til å eie aksjer bør lærdommen etter kursraset være at bankenes aksjehandel bør underlegges strengere kontroll. Det er heller ikke noe som taler for å utvide den adgang bankene har til å eie aksjer ut over dagens grense på 2 prosent av forvaltningskapitalen. Videre må det stilles skjerpede krav til bankenes utlån med pant i aksjer. Disse forslagene blir styrket

av den kritikk Kredittilsynet nylig har rettet mot bankenes og kredittforetakenes virksomhet. Grappa vil på denne bakgrunn anbefale at alle banker med egne fondsavdelinger blir pålagt å skille disse ut som egne selskap.

5. Skatter og avgifter for aksjer

Rammebetingelser for aksjemarkedet generelt og børsvirksomheten spesielt er bl.a. bestemt av de skatter og avgifter som gjelder for omsetning, gevinster, utbytte og meglervirksomhet. Vi vil her prøve å se de forskjellige skatter og avgifter i sammenheng, både med tanke på effektivitet og unndragelsesmuligheter og ut fra et fordelingssynspunkt.

5.1. Avgift på aksjeomsetning

Avgift for annenhåndsomsetning av aksjer er ikke noe nytt. Fram til 1979 var aksjeomsetningen pålagt dokumentavgift. Regjeringen Nordli fjernet avgiften i forbindelse med enkelte tiltak for å aktivere aksjemarkedet på slutten av 70-tallet. I revidert nasjonalbudsjett for 1987 foreslo A-regjeringen en ny avgift på 2%. Dette forslaget fikk ikke flertall. I forbindelse med behandlingen av budsjettene for 1988 ble derimot et nytt forslag på 1% omsetningsavgift, fordelt med en 1/2% på kjøper og en 1/2% på selger, vedtatt med støtte fra mellompartiene.

Avgiften gjelder både norske og utenlandske børsnoterte aksjer som omsettes i Norge. Meglerforetakenes egenhandel, som eksploderte etter åpningen i april i fjor, er også avgiftspliktig. Kjøp og salg meglerforetak i mellom er derimot ikke avgiftspliktig.

I 1988-budsjettet er det budsjettert med at avgiften vil bringe inn 300 millioner kr., d.v.s. at det er lagt til grunn en aksjeomsetning på 30 milliarder kr. i 1988. I 1. kvartal ble det omsatt for 6,7 milliarder kr.

Den viktigste grunnen for å ha en avgift på aksjeomsetning er at det vil være riktig å likestille omsetning av aksjer med omsetning av andre realgoder. F.eks. kreves det 2% dokumentavgift ved omsetning av bolig og ved bedrifters handel med bygninger og eiendom. Så lenge omsetningsavgiften på aksjer er lavere enn dokumentavgiften, oppfordres det til skatteplanlegging ved at det i stedet for realgoder selges aksjer.

Landsorganisasjonen bør arbeide for at omsetningsavgiften for aksjer heves fra 1 til 2%.

En slik avgift vil også kunne virke dempende på den form for kortsiktig spekulasjonsaktivitet vi så før kursraset høsten 1987. Videre vil avgiften bidra til felleskassa som det meste av annen økonomisk virksomhet.

Fra enkelte hold er det hevdet at en gjeninnføring av omsetningsavgift for aksjer harmonerer dårlig med vårt eget ønske om internasjonalisering. I denne sammenheng vises det også til EF-kommisjonens utkast til direktiver for medlemslandene, der en i 1992 tar sikte på å avskaffe alle indirekte kostnader ved aksjehandelen landene imellom.

Det hevdes også at innføringen av omsetningsavgiften, og en eventuell heving av denne, vil føre til at større deler av aksjeomsetningen vil gå ut av landet. Kjøpere og selgere av aksjer vil på denne måten kunne unndra seg beskatning fordi sluttoppkjørene meglerforetakene i mellom ikke er avgiftspliktige.

En måte å unngå dette problemet på er å utnytte de muligheter som ligger i den nye Verdipapirsentralen. VPS vil etter hvert omfatte stadig flere typer verdipapirer. Her skal alle transaksjoner i børsnoterte aksjer registreres. I stedet for en omsetningsavgift på bakgrunn av sluttsedler bør en vurdere å avgiftsbelegge registrering i VPS. Hele dokumentavgifskonstruksjonen som omsetningsavgiften for aksjer i dag er en del av, passer dårlig i en tid hvor transaksjoner med aksjer, obligasjoner, sertifikater, terminpapirer o.l. skjer uten utstedelse eller overføring av dokumenter. En ordning hvor en avgiftsbelegger registrering i VPS vil også løse problemet med omsetning i utlandet fordi også slik omsetning må registreres i VPS gjennom eierskap.

For orden skyld kan det nevnes at Norge ikke er det eneste land med en avgift på omsetning av aksjer. Storbritannia har en slik avgift på 0,5%, uten at dette har «skadet» markedet. Når det gjelder den svenske «omsetningsskatten», som for omlag 2 år siden ble hevet fra 1 til 2 prosent, er det ennå for tidlig å trekke noen klare konklusjoner om hvordan markedet egentlig har reagert. Økt utflagging av aksjehandelen trenger nødvendigvis ikke være en direkte reaksjon på avgiftsøkningen.

Fra fagbevegelsens side bør kritikken i forhold til vår internasjo-

nalisierungsstrategi ikke være problematisk. Vi ønsker ikke forbud mot utenlandsk engasjement i norsk næringsvirksomhet. Det vi ønsker er bl.a. kontroll med rene finansielle operasjoner og mulighet til å håndheve norsk lovgivning. Hvis disse holdningene skulle gå på tvers av utviklingen i f.eks. EF, er dette et eksempel på et område som kan skape problemer for norsk tilpasning til det indre marked i EF innen 1992.

5.2. Beskatning av gevinster ved aksjesalg

Før 1981 var skattesatsen for aksjegevinster 50 prosent. I 1981, under regjeringen Willoch, ble den satt ned til 30 prosent. I 1986 ble den satt opp til 35 prosent og i 1987 til 40 prosent. I forbindelse med budsjettbehandlingen for 1988 forelå det ingen endringsforslag til 40-prosent satsen for gevinstbeskatningen.

Bindingstiden for skattefritak for aksjegevinster er endret flere ganger. I 1979 ble den endret fra 5 år fra utløpet av kjøpsåret til 2 år fra samme, og fra 1986 3 år fra kjøpsdagen. AP foreslo i forbindelse med budsjettbehandlingen for 1987 å sløyfe gevinstfritak etter en bestemt bindingstid. Dette forslaget fikk ikke flertall i Stortinget.

Gruppen mener det vil være nærliggende å se på gevinster ved aksjesalg som en form for tilleggsinntekt. Det foreslås derfor, som LO tidligere har gått inn for, at satsen økes til 50 prosent. En slik sats vil fremdeles ligge under marginal skattesats for de grupper det dreier seg om.

Gruppen foreslår også at regelen om skattefritak på salgsgevinster når aksjer selges etter 3 år, oppheves. Ordningen kan eventuelt utformes slik at skattesatsen er degressiv, f.eks. 60% av de første, og 40 prosent ved seinere salg, for riktig å motvirke kortsiktig spekulasjon.

I forbindelse med budsjettbehandlingen for 1988 ble skatten på gevinster ved større aksjesalg, regler for «selgende gruppe», vedtatt hevet til 40 prosent. På bakgrunn av det ovenstående vil det være naturlig at skattesatsen også her heves til 50%, eller en degressiv ordning.

Ellers vil gruppen peke på at alle aksjer og en del andre verdipapirer i medhold av Lov om verdipapirsentral nå skal registreres i den nye Verdipapirsentralen (VPS). Dette gjør kontrollen over verdipapiriromsetningen og dermed også kontrollen med gevinster og utbytte lettere for skattemyndighetene.

5.3. Beskatning av aksjeutbytte

Kapitalinntekter er mye skjevare fordelt enn samlet inntekt og arbeidsinntekt. I 1985 utgjorde i følge SSBs selvangivelsesregnskap gruppa med bruttoinntekt over 250 000 kroner omlag 2,8 prosent av alle inntektstakere. Denne gruppa hadde 11 prosent av samlet bruttoinntekt i 1985. I samme året hadde denne gruppa:

- 14 prosent av alle renteinntekter
- 70 prosent av totalt aksjeutbytte

I gjennomsnitt kan det for denne gruppa dreie seg om en til to ekstra industriarbeider-månedslønninger i inntekter fra aksjer. Bare for de børsnoterte selskapene ble det for inntektsåret 1986 utbetalt utbytte på tilsammen 1,7 milliarder kroner. Dette utbyttet tilfalt privatpersoner og andre eiere.

I forbindelse med budsjettbehandlingen for 1988 vedtok Stortinget at aksjeutbytte skal medregnes i grunnlaget for helsedelen og den nye toppskatten.

Ut fra den samme marginalbeskatningstankegang som ble gjort gjeldende for aksjegevinster, ser gruppen det som naturlig at ikke bare arbeidsinntekt, men også kapitalinntekt, bruttobeskattes. Med den skatteomlegging vi har hatt de senere år, og som forhåpentlig vil fortsette i retning av mer vekt på bruttobeskatning, vil likevel marginals-katten for disse inntektene bli redusert i forhold til tidligere da aksjeutbytte ble beskattet fullt ut ved statsskatteligningen. På denne måten vil vi oppnå en ønsket vridning i retning av større vekt på gevinstbeskatningen og mindre vekt på utbyttebeskatningen. En slik vridning vil kanskje også bidra til at selskapene i større grad deler ut utbytte enn å gi aksjonærene gratisaksjer ved fondsemisjoner som i stor grad har vært praksis til nå.

5.4. Meglerprovisjonene

Meglerne tar provisjon ved formidling av kjøp og salg av aksjer og andre verdipapirer. Denne godtgjørelsen er meglernes fortjeneste eller kurtasjeinntekt. Meglernes kurtasje har tidligere vært regulert. Fra oktober 1985, samtidig med den nye verdipapirloven, har kurtasjen vært fri. Vanlige kurtasjesatser for aksjer er i dag fra 1 til 1,5 prosent av kjøpesummen. Halvparten belastes kjøper og halvparten selger. Foruten aksjer, formidler meglernes også kjøp og salg av sertifikater og obligasjoner. For de to sistnevnte er kurtasjesatsene betydelig lavere. I 1986 hadde fondsmeglerforetakene 40 mil-

lioner kroner i kurtasjeinntekter. Med en total aksjeomsetning på 60 milliarder kroner i 1987, kunne en liten gruppe meglere notere seg for 650 millioner kroner i inntekt bare på aksjeomsetning.

LO har tidligere tatt til orde for å regulere meglerprovisjonene ved å sette maksimalsatser på kurtasjene eller belegge meglerforetakenes omsetning, dvs. kurtasjeinntektene, med en avgift. Begge forslagene er begrunnet ut fra den meget gode lønnsomheten i bransjen. Fondsmeglerforetakene har historisk sett sittet igjen med 40 prosent av driftsinntekten som overskudd.

I Nasjonalbudsjettet for 1988 foreslo A-regjeringa en megleravgift (kurtasjeavgift) på 10 prosent av meglerforetakets omsetning. Forslaget fikk ikke flertall i Stortinget. Det var ingen forslag om å regulere kurtasjesatsene.

Meglerne opererer i et marked med svak konkurranse. Dette skulle i seg selv kalle på prismyndighetenes interesse. Omsetningsekspløsjonen i aksjemarkedet på 80-tallet ble gull-år for meglerne i dobbelt forstand. Etterspørselen etter deres tjenester økte sterkt, og inntektene økte tilsvarende.

Utgangspunktet for forslag om regulerte kurtasjesatser og megleravgift bør være å regulere meglernes inntekter. Ved å pålegge en avgift opplever en ofte at kostnadene ved avgiften overveltes i prisene. Dersom hele den foreslåtte 10-prosents avgiften på meglerforetakenes omsetning ble overveltet kundene i form av økte kurtasjer, ville det bety at en kurtasjesats på 1 prosent økes til 1,1 prosent, og en kurtasjesats på 1,5 prosent økes til 1,65 prosent. Resultatet ville da blitt at kjøpere og selgere av aksjer måtte bære hele byrden av en avgift som først og fremst var tenkt å ramme meglerne.

Det er gruppas mening at meglernes inntekter først og fremst bør reguleres gjennom øvre grense på kurtasjesatsene. Skal en ta opp igjen megleravgiften må dette i tilfelle kombineres med regulerte kurtasjesatser for samtidig å ta hensyn til inntektseffekten og hindre overvelting.

5.5. Meglernes egenhandel

1. april 1987 ble det åpnet adgang for meglerne til å drive egenhandel i aksjer. Erfaringen med denne ordningen har ikke vært gode:

- For det første kan det stilles spørsmålstegn ved meglernes integritet i forhold til sine kunder i aksjemarkedet når de selv også er aktører i det samme marked. Det er flere eksempler på at meglere som har drevet med utstrakt egenhandel også har vært innblandet i innsidehandel og problemer forbundet med fortrolig informasjon. Dette skulle i seg selv være nok til å sette en stopper for meglernes mulighet til egenhandel.
- For det andre har utviklingen i 1987 vist at meglerne for å unngå beskatning i stadig større grad har unnlatt å ta ut kurtasjeinntekt og brukt denne til egenhandel. I 1987 utgjorde egenhandelen en økende andel av aksjeomsetning. Private meglere og bankenes fondsavdelinger hadde i 1987 en nettogevinst på egenhandel i aksjer på nær 100 millioner kroner.
- Meglernes egenhandel bidro i stor utstrekning til overopphettingen i aksjemarkedet både her hjemme og ute. Denne type handel kan også være spesielt kortsiktig og spekulasjonspreget. New York Børsen krevde en foreløpig stopp i meglernes mulighet for egenhandel i aksjer etter børskrakket.

LO bør på denne bakgrunn snarest gå inn for at meglernes adgang til egenhandel i aksjer opphører.

Del 2

6. Innledning

En del av bakgrunnen for opprettelsen av den interne arbeidsgruppe i LO var ønsket om å vurdere hensiktsmessighet av eksisterende lovverk når det gjelder strukturendringer i næringslivet, spesielt konsesjonlover, og mulige endringer av eksisterende lovverk.

Det var også varslet endringer av industrikonsesjonsloven av 1917 og andre lovendringer. LO's mulighet til å øve innflytelse på disse endringene ble drøftet.

Generelt skal utredningen belyse muligheten til å gjøre noe for å fremme LO's medlemmers interesser. Da det er grunn til å tro at LO's mening vil bli tillagt særlig vekt på arbeidslivets område, skal vi her legge hovedvekten på dette. Boligspekulasjon o.l. tas ikke opp her.

Når det spesielt gjelder næringspolitikk, finner man endel uttalelser i LO's handlingsprogram for 1985-89 som vi legger vekt på. Spesielt vil vi peke på handlingsprogrammet side 16, der det slås fast at LO vil øke de ansattes innsikt og medbestemmelse ved strukturendringer i bedriftene, og at klubber/fagforeninger kan bruke frittstående ekspertise ved omorganisering av virksomheten, side 17 der betydningen av konsernfaglig samarbeid over landegrensene fremheves (Nordisk konvensjon), og side 32 hvoretter «konsesjonsvilkårene ved utenlandske oppkjøp av norske virksomheter gjøres strengere». (Dette synes å være en litt svak formulering siden LO alltid har hevdet at *lovens* regler om utenlandske oppkjøp bør sikre tilstrekkelig kontroll, og at konsesjonsvilkår som stilles overfor den enkelte kjøper bare er et nyttig *supplement* til skikkelige konsesjonslover. Videre tas det ikke hensyn til at det ikke er nok å stille strenge konsesjonsvilkår, men at man må ha skikkelige muligheter for at konsesjonsvilkårene blir respektert.) Videre har vi merket oss side 37, hvoretter LO går inn for en sterkere kontroll over etableringer i varehandelen, side 60 der man går mot at spesielle grupper utnytter urimelige fortjenestemuligheter og krever sterkere samfunnsmessig styring av gevinster i næringslivet og side 61 der vi skal legge større vekt på beskatning av aksjegevinster, reduksjon av skattemessige fordeler ved kommandittselskapsordning og avskaffelse av distriktsskatteloven. Videre er det på side 62 sagt at vi bør styrke skatteetaten og på side 72 at vi bør styrke kampen mot økonomisk kriminalitet.

Ut fra ovenstående er det ingen tvil om at LO går inn for økende kontroll med spekulasjon. Enkelte spekulanter balanserer «på kanten av loven». Det er av og til en flytende overgang mellom (lovlig) spekulasjon og økonomisk kriminalitet. Endel spekulasjonsartede transaksjoner som nå er lovlige bør kunne forbys. Utviklingen i samfunnet gjør at lovverket hele tiden må justeres for å motvirke en balanseforskyvning i arbeidstakernes disfavør. Bestemmelser om vern av arbeidstakerne mot spekulasjonsartet virksomhet må være «up to date». Handlingsprogrammet angir endel viktige mål. Del 2 i gruppas rapport omhandler først og fremst hvorledes disse og andre mål av betydning for medlemmene forhåpentlig kan virkeliggjøres.

7. Hva er problemet for LO's medlemmer

LO's medlemmer møter problemet «spekulasjon» i arbeidslivet spesielt ved oppkjøp, fusjoner og fisjoner (oppdeling av selskaper). LO går inn for nødvendig rasjonalisering i næringslivet. Men opp-

kjøp – ikke minst fra utlandet – av lønnsom virksomhet med sikte på nedleggelse i strid med arbeidstaker – forbruker – og samfunnsinteresser er et økende problem. Det må være feil å se helt bort fra arbeidstakerinteressene. Det er heller ikke lønnsomt i en totalvurdering. Men det er ikke *bare nye* eiere som er problemet. En hvilken som helst arbeidsgiver kan falle for fristelsen til spekulasjon eller oppføre seg hensynsløst overfor de ansatte. Kontraktører, useriøse firmaer og «svarte» konkurser er også verd å nevne, men vi går ikke nærmere inn på disse problemer i vår utredning da det vil bli for omfattende i denne omgang. Særlig ved eierskifte kan de ansatte miste jobben, miste innflytelse, og arbeidsvilkår kan bli forringet. Dette reiser spørsmål om hvilke lover som eventuelt bør gjennomgås. Her gis først en kort oversikt (pkt. 7a-e). Lovene gjennomgås mer detaljert i pkt. 8. Bedriftsdemokratiet og evt «lønnsstakerfond» utreder vi ikke, da disse temaer er for omfattende og heller ikke omfattes av mandatet. Vi vil dog bemerke at selskapsformen «arbeidssamvirke» (et «samvirkelag» med formål å skaffe arbeidsplasser til medlemmer) jfr. aksjel. paragraf 18.2 nr. 2 er en form som hindrer spekulasjon og kanskje kan brukes oftere i små bedrifter. I praksis er formen nesten ukjent, men den er fullt tillatt. Fordelen er vel særlig at de ansatte har fullt selvstyre, og at aksjelovens detaljerte regler ikke gjelder. (Dette siste er vel også noe av ulempen). Generelt mener vi at lov- og avtaleverket er foreldet og at det kan forbedres, tildels også forenkles.

a) Aksjelov og selskapslov

De mest generelle lover på selskapsrettens område er sannsynligvis aksjeloven og selskapsloven, men de inneholder lite eller intet om de ansattes rettigheter (bortsett fra bestemmelser om bedriftsdemokrati). Disse lovene bør gjennomgås for å sikre at de ansattes rettigheter ivaretas bedre. Disse lovene gir detaljerte regler om strukturen i næringslivet, og det er merkelig at de ansattes interesser nesten ikke er nevnt hverken i loven, i rettspraksis eller i juridisk litteratur om disse lovene. Etter vår mening skal ikke bedriften bare eksistere for aksjonærenes eller eiernes skyld.

b) Konsesjonslover

Konsesjonslovene gjelder ved oppkjøp, overdragelse osv. av naturherligheter, fast eiendom av en viss størrelse osv. I konsesjonsloven for fast eiendom er det slått fast at konsesjon i alminnelighet ikke bør gis til spekulative kjøp (kjøp med sikte på kortsiktig verdistigning). Den viktigste konsesjonsloven (om fast eiendom av 1974) er gitt særlig ut fra landbrukets interesser og synes lite egnet til å

ivareta de ansattes interesser i forbindelse med salg av *bedrifter*. Industrikonsesjonsloven benyttes nesten bare ved utenlandske oppkjøp, og synes mindre egnet ved oppkjøp av *norsk* virksomhet.

Dette tilsier en total revisjon av konsesjonslovgivningen eller iallfall bedre *samordning* mellom industrikonsesjonsloven og konsesjonsloven for fast eiendom, samt andre konsesjonslover. Regelverket kan også *forenkles* betydelig uten skade.

c) Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven er også en lov som sett fra de ansattes synsvinkel er en *meget viktig* lov på dette området. Det kan derfor også være aktuelt å oppruste arbeidsmiljøloven for å sikre bedre vilkår for de ansatte i forbindelse med strukturendringer og spekulasjon i næringslivet.

Fordelen med å endre arbeidsmiljøloven er også at den er generell i forhold til *alle selskapsformer*. Man behøver derfor bare å endre en enkel lov, og ikke en rekke særlover om forskjellige selskapsformer. Den er også generell i den forstand at den ikke bare gjelder ved *eierskifte*, slik konsesjonsloven gjør.

d) Andre lover

Det er også en rekke andre lover som kan komme inn i bildet, lov om verdipapirhandel, lover om valutakontroll, ny børslov, skatte-loven, straffeloven, prisloven etc, etc.

e) Generelle synspunkter

Før vi går løs på en vurdering av tilstanden angående de enkelte lover og mulige endringer, stilles spørsmålet: Er det virkelig behov for tiltak mot spekulasjon? Spekulasjon kan ifølge leksikon (noe vidt) defineres som «forsøk på å skaffe seg økonomisk vinning ved salg». Vår blandingsøkonomi bygger på at ønsket om vinning stort sett skal være til beste for samfunnet. Gruppen ser overhodet ikke noe umoralsk eller urimelig i at næringsdrivende forsøker å skaffe seg vinning. Næringslivet må selvfølgelig tjene penger for å overleve og styrke seg. Men som det bl.a. også fremgår av handlingsprogrammet, må rammebetingelsene ta hensyn til samfunnets tarv og vinningen må beskattes rettferdig. Overtredelse av rammebetingelsene må kontrolleres bedre og evt. straffes. Det har tidligere vært ansett som dårlig forretningsmoral å kjøpe opp bedrifter, strippe dem for verdier/skilte ut substansverdi og således foreta «slakting» av bedriften. Dette er i det store og hele tillatt. Mangel

på adekvat lovverk synes å føre til moralsk utglidning. Mens vi har omfattende *etableringskontroll*, har vi ingen kontroll av *bedrifts-slakting*. Det synes inkonsekvent. Strukturendringer er ofte nødvendige, og nødvendige omstillinger må ikke hindres. «Dødkjøtt» må kunne skjæres bort. Men ut fra LO's og arbeiderbevegelsens ønske om full sysselsetting må det være på sin plass å sikre at bedriftsnedleggelse og innskrenkninger ikke skjer bare ut fra ønske om kortsiktig profitt for eierne, men også ut fra en mer samfunnsmessig vurdering og at det må tas hensyn til de ansatte.

8. Hvordan kan man ivareta de ansattes interesser?

Dels kan LO stille krav til lovendringer avsnitt 8.1-4 dels til egen aktivitet avsnitt 8.5. Gjennomgåelsen er ordnet etter de aktuelle lover. Problemer knyttet til *fisjoner* (oppdeling av selskaper) er imidlertid gitt spesiell omtale under pkt. 8.4, da vi finner dette særlig aktuelt.

8.1. Arbeidsmiljøloven

a) *Innskrenkninger/arbeidsmiljøloven av 4. februar 1977 nr. 4, § 60.* «Spekulasjon» skjer særlig i forbindelse med «strukturendringer». Å foreta strukturendringer ansees normalt å falle inn under styringsretten. Styringsretten er imidlertid begrenset av f.eks. § 24 om arbeidsmiljøutvalgets oppgaver, hvoretter bl.a. rasjonalisering skal behandles. § 60 handler om usaklig oppsigelse. Nytt i arbeidsmiljøloven er spesielt bestemmelsene i § 60, 2 og 3 om driftsinnskrenkninger og rasjonaliseringstiltak/eierskifte, og at eiernes økonomiske interesse ikke alltid skal være avgjørende. Det skal foretas «en avveining mellom virksomhetens behov og de ulemper oppsigelsen påfører den enkelte arbeidstaker». Denne formuleringen er ikke tilfredsstillende. Det fremgår bl.a. av en høyesterettsdom av 15. september 1986 s. 12. § 60.2 må iallfall også gjelde der bedriften overveier oppsigelse av flere enn en enkelt arbeidstaker. Det bør gå fram at det skal foretas en avveining mellom virksomhetens behov og de ulemper oppsigelsen påfører den enkelte arbeidstaker, *grupper av arbeidstakere eller arbeidstakerne samlet*. Kanskje bør det også lovfestes at det skal tas hensyn til *samfunnets interesse i bevaring av arbeidsplasser, f.eks. i utkantstrøk o.l.* Politisk kan det neppe være umulig å få vedtatt noe slikt. Dette vil innebære at spekulasjonsformål ikke vil være saklig grunn til oppsigelse. Dette vil samsvare bra med *konsesjonslovens* bestemmelser om at det ikke skal gis konsesjon til spekulative erverv. En bestemmelse i arbeidsmiljølovens § 60 vil imidlertid være mer

omfattende, for den vil gjelde uavhengig av om det skjer et oppkjøp eller *overdragelse* av fast eiendom eller andre aktiva. Dette vil også gjelde i *alle typer bedrifter*. Dessuten vet man sjelden allerede ved konsesjonsbehandling hva hensikten med oppkjøpet (e.l.) er.

Det er videre klart et behov for å definere nærmere hva som er «virksomhetens behov» i § 60-2. Er dette konsernets behov eller den enkelte juridiske enhets behov? Ofte vil virksomheten som sådan og aksjonærenes interesser i en virksomhet ikke være tjent med kjøp, nedleggelse, slakting, osv., mens kjøperens interesser eller konsernets interesser, hvor den kjøpte virksomhet blir del i et konsern, kan være tjent med slaktingen. Kan det settes likhetstegn mellom virksomhetens behov og (hoved)aksjonærenes profittinteresse på «virksomhetens» bekostning? Iallfall etter aksjeloven er det nok nyanser her. Til slutt presiseres at hensikten med de foreslåtte endringer av § 60.2 *ikke* er å opprettholde ulønnsomme bedrifter, men bl.a. verne lønnsomme virksomheter mot «børshai» o.l. med annet enn bedriftens beste for øye.

b) Ansattes innsynsrett

Uten kunnskap kommer de ansatte ikke langt. En viktig side er de ansattes innsynsrett. Innsynsretten bør styrkes, og den bør styrkes i en lov som er så omfattende som mulig. Etter aksjeloven § 11-4, jfr. § 11-8 har de ansatte innsynsrett i årsoppgjøret med notater. Innsynsrett i underbilag har de ansatte ikke. De har bare samme rett som almenheten til å få kopi av regnskapet fra Regnskapsregisteret i Brønnøysund, men deres særrett i forhold til almenheten er en rett til å *se regnskapet på bedriftens kontor*, altså ikke mye å «skryte av». Ansattes *styremedlem* kan dog kreve opplysninger av revisor, aksjelovens § 10-12.

Det foreslås at arbeidsmiljøloven tilføyes en egen paragraf om de ansattes eller klubbens innsynsrett til alle underbilagene til alle regnskaper, alle papirer angående individuelle lønnsfastsettelse og andre lønnsfastsettelse f.eks. lønningslister, med unntak av interne notater f.eks. om hvor langt bedriften vil strekke seg i lønnsforhandlinger o.l. Innsynsretten må iallfall også omfatte alle opplysninger bedriften har om mulige strukturendringer. En slik bestemmelse om innsynsrett vil minske muligheten for å gi «trynetillegg», og gi mulighet for at de ansatte tidlig kan komme igang med engasjement av mot-ekspertise etc. ved strukturendringer.

Alternativt kan selskapsloven og aksjeloven endres (hvis en ser innsynsrett mer som et bedriftsdemokrati- enn et arbeidsmiljø-

spørsmål). Økt innsynsrett kan kollidere med hensyn til taushetsplikt. Det kan tilsi at innsynsretten forbeholdes klubben, de tillitsvalgte eller endog forbeholdes landsomfattende lønnstakerorganisasjon.

c) Engasjement av ekspertise

Man kan også tenke seg at det gis bestemmelser i arbeidsmiljøloven om adgangen til å engasjere motekspertise på bedriftens bekostning. Dette kan eventuelt skje i regi av den nye stiftelsen for demokratisk arbeidslivsutvikling, av LO eller andre ikke-statlige organer. Her kan det kanskje ligge *muligheter for å gi medlemmene et ekstra servicetilbud*, men gjerne i tilslutning til en konkret lovbestemmelse.

d) Utsettelse av strukturendringer/oppsigelser f.eks. ved engasjement av ekspertise?

Man kan også tenke seg at de ansatte (eller klubben/tillitsvalgte) får *utsettende veto* ved f.eks. strukturendringer. Dette er allerede innført ved masseoppsigelser etter Hovedavtalen når klubben mener ansienniteten ikke er fulgt. Da utstår oppsigelsene inntil det er forhandlet.

e) Problemer av arbeidsrettslig art ved eierskifte

Man kan også tenke seg bestemmelser om *tariffavtalens stilling ved eierskifte*, og bestemmelser om *individuelle rettigheter* i ansettelsesforholdet og disses stilling ved eierskifte. Hvorvidt slike bestemmelser skulle tas inn i arbeidsmiljøloven og/eller arbeidstvistlov, aksjelov osv. kan selvsagt diskuteres.

Man kan også følge det danske mønster, idet man i Danmark f.eks. har *en egen lov om de ansattes rettigheter ved bedriftsovertagelse*. En slik særlov vil ha den fordel at den er meget omfattende, og kan omhandle forhold som ellers naturlig kunne reguleres i arbeidstvistlov, avtalelov etc. Særlover er imidlertid i seg selv en uting. I EF har man fellesskap-direktiver som sikrer de ansattes rettigheter ved overdragelse, fusjon etc. I Norge er det få bestemmelser om dette.

Som hovedsynspunkt foreslår gruppen en opprusting av arbeidsmiljølovens bestemmelser på dette felt. Det foreslås videre at det *omgående sendes et brev til myndighetene (Kommunal- og Arbeidsdepartementet?)* angående dette spesielle problemet. Tariffavtalens stilling ved oppdeling av selskaper (fusjon) er særlig

vanskelig i denne sammenheng, jfr. pkt. 8.4. Et eksempel på at myndighetene ikke godtar eller forstår LOs krav på dette området, er vedtaket i EBs konsesjonssak nylig.

8.2. Konsesjonslover

Konsesjonslover som særlig har interesse her er konsesjonsloven for fast eiendom av 1974 (alm. konsesjonslov) og industrikonsesjonsloven av 1917.

Ideelt sett ville en total revisjon av konsesjonslovgivningen være å foretrekke. Internasjonalt er det dog en tendens til å se konsesjonslover som noe negativt. I EF har man regler i Roma-traktaten om fri etableringsrett og fri kapitalbevegelse. Også i EFTA har det vært klager over konsesjonslover som etableringshindere, og i «Bergen Agreement» er fri etableringsrett for handelsforetak slått fast for EFTA. Handelsavtalen med EF er ikke til hinder for en streng konsesjonlovgivning. Men situasjonen kan endre seg. Uansett kan en total renovasjon av konsesjonslovene lett føre til svekkelse av denne lovgivningen dersom de borgerlige partier får regjeringsmakten. Vi mener at det beste ikke må bli det godes fiende.

Vi foreslår at det opprettes en arbeidsgruppe med deltakelse både fra Industridepartementet og fra Landbruksdepartementet til å vurdere lovendringer og *bedre samordning av lovene*. LO har stilt en del krav til revisjon av konsesjonsloven av 1917 (som særlig brukes ved utenlandske oppkjøp) i et brev som ble sendt departementet i 1985. Disse kravene bør LO fortsatt arbeide for å få gjennomført. Dette bør primært skje ved endringer både i industrikonsesjonsloven og konsesjonslov av 1974, eller for den saks skyld ved at lovene slås sammen til en lov. Imidlertid er det som påpekt ovenfor, mye som tyder på at det beste ville være å gi regler om sikring av de ansattes rettigheter i mer generelle lovbestemmelser enn i konsesjonslover, som bare omhandler kjøp av fast eiendom over visse minstegrenser eller andre spesialtilfeller. (Det forhindrer imidlertid ikke at man i konkrete tilfeller av lovrevisjoner for såvidt gjelder konsesjonslov etc. arbeider for styrking av de ansattes rettigheter, og siden bruker styrkingen som brekkstand for å få innført mer vidtgående generelle reguleringer med sikte på å bedre de ansattes rettsstilling).

LO bør engasjere seg i eventuelle arbeidsgrupper etc. i forbindelse med revisjon av konsesjonslover. Spesielt bør vi også ta opp et punkt som ikke har vært reist tidligere, nemlig spørsmålet om

konsesjonsvilkårs effektivitet, (jfr. LO's handlingsprogram). Mye tyder på at selskapene ikke bryr seg noe særlig om å holde konsesjonsvilkår. Dette reiser spørsmålene om sikkerhetsstillelse, økonomiske garantier, straffetiltak og ikke minst løpende kontroll. F.eks. bør Prisdirektoratet få instruks om å føre løpende kontroll med overholdelsen av et vanlig konsesjonsvilkår, nemlig forbud mot «transfer pricing». Utgiftene bør belastes de aktuelle selskaper. Prisdirektoratet kontrollerer nå aldri overføringspriser.

Det bør bestemmes at nye eiere ikke kan *stemme* på generalforsamling for aksjer de har kjøpt før det er gitt konsesjon. Handelsdepartementet har uttalt at loven nå ikke kan tolkes slik. Dette mener vi bør forandres.

Det må lovfestes at konsesjonsplikt gjelder også *ved fisjon*.

LO bør tilskrive Næringsdepartementet og Landbruksdepartementet, eventuelt også Justisdepartementet om konsesjonslovgivningen, f.eks. som en oppfølging av EB-saken etc. og LO's brev av 1985.

8.3. *Aksjeloven, Selskapsloven og andre selskapsrettslige regler.* Her foreslår vi som ovenfor nevnt en generell gjennomgåelse av disse lovene med sikte på at de ansattes interesser må ivaretas. LO har tidligere engasjert seg for lite i disse spørsmål. Som eksempel nevnes at i utvalget som ga ny selskapslov (lov bl.a. om kommandittselskaper, ansvarlige selskaper m.v.) var LO bare representert i «den delen av utvalgsarbeidet» som omfattet bedriftsdemokrati. Det ville ha vært rimelig om LO fikk være med på vurderingen av om vi overhode hadde behov for kommandittselskaper i Norge. Det er nemlig ingen selvfølge. Finansdepartementet vurderer nå forskjellig flikking på regelverket skattemessig, men det er ikke umulig at en gjennomgående analyse av næringslivets selskapsrettslige struktur tilsier at det ikke er behov for alle de selskapsformer vi idag har. Kanskje ville kontrollarbeidet bli lettere om man nøyet seg med *enklere og/eller færre selskapsformer*.

Et annet problem i selskapsretten er at grensen mellom ansvarlige selskaper og selskaper med begrenset ansvar (f.eks. A/S) blir utvisket ved at det nå tillates å tegne forsikring mot det personlige ansvar. Dermed oppnår man skattefordelene ved deltakelse i ANS (ansvarlig selskap), men uten ulempen ved det personlige ansvar. Det bør *overveies lovforbud mot å forsikre seg mot*

det personlige ansvar i ansvarlige selskaper. Ellers vil spekulanter kunne skumme fløten av de forskjellige selskapsformer uten å påta seg det ansvar som skulle være noe av begrunnelsen for fordelene. På den annen side kan ansvarsfriheten i A/S gå for vidt. I noen tilfeller bør man kunne saksøke de fysiske personer bak spekulasjon eller svindelpregert virksomhet i A/S (hvilket heller ikke er utelukket, jfr. aksjel. paragraf 15-1.) Forsikring mot slikt ansvar blir mer utbredt, og synes tvilsomt.

Morselskap kan normalt ikke gjøres ansvarlig for datterselskaps forpliktelser. Det bør trolig endres («ansvarsgjennombrudd»).

Av nyttige reformer i aksjeloven og andre selskapslover nevnes:

- aksjelovens § 9-16 om generalforsamlingens vedtak må uttrykkelig bestemme at det skal tas hensyn til de ansattes interesser.
- lovfesting av hvilke saker som skal behandles i styret, i aksjelovens § 8-7
- bedre innsynsrett,
- oppmyking av fristreglene og reglene om kretsen av søksmålsberettigede i aksjeloven, § 9-17,
- innføring av regler om fisjon.
- morselskap bør kunne gjøres ansvarlig for datterselskaps forpliktelser – aksjel. paragraf 15-1 kan gis en tilføyelse av dette.
- evt. lovforbud mot å forsikre seg mot personlig ansvar i ANS eller at beskatningen i så fall må bli som for A/S e.l.

Aksjeloven har ingen generelle regler om hva som skal behandles i styret bortsett fra «forvaltning». Det har i praksis ført til uthuling av bedriftsdemokratiet (ansattes representanter er blitt holdt utenfor reelle beslutninger).

8.4. Fisjoner

Til slutt vil gruppa peke på et aktuelt problem som påkaller særlig oppmerksomhet. Eksisterende selskaper kan deles opp på mange måter både juridisk og faktisk. Erfaringer fra juridisk avdeling viser at alle typer deling av selskaper (fisjoner) ofte skaper problemer for de ansatte. Ofte er den delen som skilles ut en viktig del – en «kronjuvel» i selskapet, ofte en fast eiendom. Dette betyr en svekkelse av selskapet de ansatte er avhengig av. Videre fratas de medbestemmelsesretten (bedriftsdemokratiet) i den fraskilte del.

Det fradelte selskap vil ofte være et eiendomsselskap eller selskap som ikke skaper arbeid for mange, der hovedaksjonær(ene) kan skalte og valte uten for sterk innblanding og innsyn fra ansatte, småaksjonærer og samfunn.

Siktemålet med fusjoner eller oppkjøp kan ofte være en etterfølgende fisjon og utskilling av substansverdi. Økt frihandel har sikkert ført til flere fusjoner og oppkjøp. Men det er også en tendens til flere fisjoner i kjølvannet av fusjonene.

Fisjoner foregår også i andre situasjoner enn oppkjøps- og fusjonssituasjoner. Det kan også være saklig behov for oppdeling av selskaper, f.eks. der aksjonærgrupper ikke klarer å samarbeide, der noen vil gå i gang med ny virksomhet og andre ikke osv. Det kan også være aktuelt i forbindelse med opprettelse av datterselskaper etc.

Fisjoner reiser en rekke juridiske spørsmål. I denne forbindelse har vi drøftet bl.a. omfattende en artikkel av professor Magnus Aarbakke. Til tross for at problemene er innfløkte og mange, finnes det ingen uttrykkelige lovbestemmelser angående fisjon. I forbindelse med at aksjeloven ble gitt, påpekte Rederforbundet og Norges Industriforbund at det kunne være av interesse å få lovregler om fisjoner. Justisdepartementet ga uttrykk for at spørsmålene førte over i næringsrett og næringspolitikk, og satte saken til observasjon. Det ble ikke tatt med noen bestemmelser om fisjon i aksjeloven. I lovens forarbeider er det imidlertid pekt på at det er anledning til fisjon, og det er pekt på at deling kan skje «ved at det selskap som ønskes delt, stifter et nytt selskap og overfører til dette den eller de driftsenheter som ønskes utskilt. Aksjene i dette selskap kan deretter, innenfor de rammer som gjelder for utbyttebetaling og kapitalnedsettelse, transporteres til selskapets aksjeeiere eller til de av de gamle aksjeeiere som skal eie det nye selskap.»

Hovedinntrykket av Aarbakkes artikkel er at fisjoner kan skje «skattefritt» – uten noen ekstra skattebelastning. Vi antar at dette har betydning for forekomsten av fisjoner. Professor Aarbakkes artikkel er – til tross for at den er meget grundig – preget av rent formuerettslig tankegang og nevner så vidt vi kan se ikke de ansattes interesser med et ord. Ved siden av de ansattes interesser vil vi også peke på samfunnets interesser. Det er vel vanlig å anta at det norske næringslivet består av for mange enheter. Fisjoner vil være

uheldig ut fra en slik betraktning. På den annen side vil konkurransepolitiske hensyn tilsi at fisjoner kan være fornuftig, men ofte vil fisjoner skje samtidig med opprettelsen av et eiendomsselskap, og det vil ikke være noen konkurranse mellom delene av det selskap som blir delt. Vi skulle tro at samfunnets og de ansattes interesser er tjent med noe restriktive lovregler angående fisjoner.

Et eventuelt forbud mot fisjoner vil føre til oppløsning i flere tilfeller enn nå. Forbud er vel noe vidtgående.

Fisjoner med spekulasjonsformål, skattemotiverte fisjoner og andre illojale transaksjoner bør kunne rammes. Da det er vanskelig å vurdere aktørenes formål, bør man ha noe generelle bestemmelser som gir rom for et visst skjønn. Man kan f.eks. tenke seg at lovgivningens bestemmelser om konsesjon gis anvendelse for fisjoner.

På side 194 gir Aarbakke uttrykk for tvil angående hvorvidt konsesjonsloven kan anvendes ved fisjon. Denne tvil bør antakelig ryddes av veien. Det er klart at konsesjonsloven allerede nå rammer en del former for fisjon. Vi tviler på at det i praksis søkes særskilt konsesjon for fisjoner som er «en følge» av fusjoner. De ansattes interesser er ikke særlig godt ivaretatt, da de ansatte kan risikere at slike saker behandles uten at de er hørt. Her reiser de samme problemer seg som i forbindelse med fusjon og oppkjøp.

Av spesielle problemer for de ansatte ved fisjon kan nevnes:

1. Uthuling av bedriftsdemokratiet ved at det blir for få ansatte i selskapet til at man har krav på noe bedriftsdemokrati.
2. Tariffavtaler og individuelle arbeidsavtaler vil ofte bortfalle ved fisjon. Dette vil iallfall gjelde dersom de ansatte overføres til en annen arbeidsgiver (f.eks. dersom fisjonen skjer ved at det stiftes et nytt aksjeselskap som overtar driftsmidler, og de ansatte tilbys arbeid i det nevnte selskap. En slik delingsform er meget vanlig i praksis).
3. Økt mulighet for spekulasjon med bedriftens faste eiendommer eventuelt uhindret av bedriftsdemokrati og innsyn.
4. Økt mulighet for internhandel mellom fradelte selskaper innen samme konsern gir mulighet for skatteunndragelser og kompli-

serte selskapsrettslige forhold som det krever tid og samfunnsmessige ressurser å avklare.

5. De ansatte stilles overfor vanskelige valg med hensyn til om de skal akseptere overføring til ny arbeidsgiver eller eventuelt risikere oppsigelse (forholdet til arbeidsmiljølovens § 60.3).
6. Det er stor fare for oppsigelser som følge av strukturendringene.
7. Det kan skape vanskeligheter i forbindelse med inndrivelse av lønnskrav og andre økonomiske krav. Det er en bestemmelse i aksjelovens § 6.3 om varsling av kreditorene ved proklama ved nedsettelse av aksjekapitalen. Kreditorene kan kreve betaling eller sikkerhet. Gruppen har imidlertid ingen erfaring for at denne bestemmelsen er nyttig for de ansatte (som er kreditorer). Regelen er vel ukjent. Det oppstår kompliserte spørsmål i forbindelse med lønnsgarantiordning etc dersom det dreier seg om oppløsning, «svarte konkurser» e.l. Fisjoner kan forekomme i selskaper som er insolvente, men hvor kreditorene ikke vil slå selskapet konkurs som følge av skifteutgiftene.

For å løse problemene med fisjoner, har vi ikke noe patentsvar. Vi peker på følgende alternativer:

1. Lovfesting av konsesjonsplikt for fisjoner, eventuelt fisjoner av en viss størrelse eller fisjoner som gjelder selskaper med fast eiendom.
2. Forbud mot at industriselskaper oppretter eiendomsselskap. Forbudet gjøres eventuelt dispensabelt. Et slikt eventuelt forbud kan nok omgås ved å endre formålsangivelsen for selskapet, og er kanskje noe vidtgående.
3. Det kan (etter skattelovens § 54) stilles vilkår for dispensasjon fra «selgende gruppebeskatning». Det bør kanskje lovfestes at departementet skal vurdere også eventuelle planlagte strukturendringer (fisjon) etter fusjon eller som er en følge av fusjon, og at det kan gis vilkår også i forbindelse med slike fisjoner i kjølvannet av fusjoner.
4. Det kan overveies å innføre beskatning av/stramme til beskatningen vedrørende fisjoner generelt eller fisjoner som anses illojale. Dette kan være effektivt.

5. Det må gis regler som sikrer tariffavtaler og individuelle arbeidsvilkår ved alle former for fisjon. Dette må eventuelt inkorporeres i arbeidsmiljøloven, eventuelt aksjeloven og selskapsloven. Også arbeidstvistloven kan være aktuell her.

6. Det må uttrykkelig bestemmes i aksjeloven at fisjoner *skal behandles i styret*. Reglene om styrebehandling er så omtrentlige at det ikke kan sies med sikkerhet hva som skal behandles i styret og hva som ikke skal behandles der. Ifølge professor Aarbakke er deling selvsagt «alltid en styresak i det delende selskap». Dette er ikke mer selvsagt enn at i en aktuell sak (Heistad-saken) er fisjonen overhodet ikke behandlet i styret, men er foretatt bak ryggen på de ansattes representanter i styret.

8.5. Fagbevegelsens egen aktivitet

1) LO kan selvfølgelig fatte vedtak om å tilskrive myndighetene og avtale møter med myndighetene angående bl.a. de problemer som tas opp i notatet jfr. særlig side 32 og 33.

2) LO og forbundene bør ta hensyn til problematikken i notatet ved tariffrevisjoner, spesielt av Hovedavtalen.

3) LO kan samarbeide med Stiftelsen for Demokratisk Arbeidslivsutvikling, FAFO og andre om eksperthjelp knyttet til medlemsboka i LO og helst også i forbindelse med lovbestemmelser om utgiftene til eksperthjelp.

4. Det kan holdes kurs om selskapsrett, økonomi og overdragelse av bedrifter.

5) Dette notat kan distribueres til klubber og/eller medlemmer, foruten eksternt.»

Dirigenten spurte deretter Representantskapet om det allerede på det nåværende tidspunkt kunne avklares om det ville være hensiktsmessig å kjøre møtet uten pause.

Representantskapets medlemmer ga sin tilslutning til dirigentens forslag.

DEBATTEN:

Gunnar Grimnes, Sekretariatet: – Jeg synes det var et interessant foredrag LO-lederen holdt, hvor han satte søkelyset på en del viktige problemstillinger – herunder vår skattepolitikk, og de problemer vi står overfor på dette området.

– Vi er alle enige om at dagens skattesystem for det første er pil råttent, for det annet har overlevd seg selv, og for det tredje har mistet evnen til å være et effektivt middel i omfordelingspolitikken. Det er derfor ikke vanskelig å erklære seg enig i at en overgang til bruttoskatt, og en politikk hvor en begrenser rentefradragets verdi, kan være en god vei å gå, under forutsetning av at en også makter å samle flertall om andre nødvendige tiltak som må gjennomføres i samme forbindelse. Jeg tenker her på et slikt tiltak som det å kunne få skilt næringsinntekt og personlig inntekt.

– Jeg merket meg at Haraldseth i sin innledning sa følgende: «Jeg er klar over at Regjeringen i den nåværende parlamentariske situasjon ikke kan forvente flertall for alle nødvendige tiltak.»

Og da peker vi på et poeng som en faktisk må være oppmerksom på. Jeg anser det svært uheldig hvis vi på den ene side samler et flertall for håndgrep mot bruttoskatt og reduserte rentefradrag, hvis vi på den annen side kommer i mindretall når det gjelder å gjennomføre andre nødvendige ting.

Dette er et reelt problem en står overfor, og hvis vi ikke er varssomme her, kan en komme i skade for å ramme grupper i befolkningen som vi ikke hadde tenkt å føre en skjerpet beskatning mot.

Jeg gjør i den forbindelse oppmerksom på at blant våre medlemmer har vi store grupper som ganske klart vil merke en skerpelse av beskatningen hvis rentefradraget får redusert verdi.

– Når det gjelder innstramningspolitikk og det som gjennomføres der, så ser vi at dette virker. Vi ser at prisstigningen er for nedadgående. Den mekanismen som brakte Willochs politikk ut av kontroll, medførte at vi bl.a. fikk en avvikling av en del kontrollordninger. Vi fikk en utvikling mot vill spekulasjonsøkonomi, som ikke kunne begrenses. Kan vi risikere at en ved innstramningspolitikken havner i den motsatte situasjon? Hvis vi kjører løpet for

langt og for hardt, kan vi kanskje få en utilsiktet selvforsterkende virkning den andre veien.

– Jeg synes det er viktig også å være oppmerksom på det forholdet, fordi tallene for arbeidsløsheten, slik de framstår nå, tegner mot en utvikling som kan tyde på en viss selvforsterkning.

Haraldseth var inne på hvilken betydning rentenivået har. Ja, dagens rentenivå er antagelig den mest effektive hindring mot god omstilling i næringslivet. Jeg skulle tro at dagens rentenivå fører til omstilling mot konkurs og nedleggelse. Når det snakkes om manglende risikokapital og liten villighet til å satse i industrien, så har det antagelig noe sammenheng med at en kan plassere penger til høyere fortjeneste andre steder enn det en kan forvente å få ut gjennom industriinvesteringer.

– Det må være et høyverdig mål for oss alle å fortsette kampen mot det høye rentenivået, med alle de midler vi har til rådighet.

Roar Flaathen, Buskerud fylke: – Beskrivelsen av situasjonen er vel kjent for oss ute, og har vel for de aller fleste punktenes vedkommende vært kjent i flere år. Situasjonen har bare forsterket seg.

– Jeg føler imidlertid at det er ting her som både kunne ha vært sagt klarere, og som kanskje også er utelatt. Foregående taler nevnte det høye rentenivået. Vi som beveger oss ute i store og små bedrifter, ser at kapitalkostnadene i dag er en vesentlig del av byrdene, som gjør at bedriftene har liten økonomisk evne bl.a. til å drive nyskapning.

– Jeg synes at LO er altfor passiv når det gjelder diskusjonen om rentenivået generelt. Jeg er klar over at det i dag er et problem for arbeiderbevegelsen. Til det som har skjedd med rentenivået i forbindelse med inntektsoppgjøret, kan jeg så langt ikke se at intensjonene ved oppgjøret i det hele tatt er innfridd.

Vi får argumenter som går på at vi fortsatt må ha et høyt rentenivå, fordi det i motsatt fall bl.a. vil ramme utenriksøkonomien. Men i den debatten hører vi lite om hva alle de andre elementene betyr, som også påvirker det høye rentenivået. De høye innskuddsrentene bankene i dag har, – som de riktignok nå forsøker å sette ned litt – betyr også at vi er nødt til å ha et høyt rentenivå. Når de gir 13–16% i innskuddsrente, så sier det seg sjøl at de må ta tilsva-

rende høye utlånsrenter. Det har vel aldri vært noe mål for oss at vi skal ha den situasjonen. I tillegg kommer alle de spekulasjonene bank- og kredittvesenet har foretatt, og som de nå har tapt penger på. Det er således mange andre ting som det burde være mulig å gjøre noe med. Jeg vil derfor fortsatt hevde at både LO og Arbeiderpartiet er altfor passive. Vi må nå sørge for å bedre rammevilkårene for norsk industri. Klarer vi ikke det, vil det bli stadig flere bedrifter som må legge ned eller innskrenke. Som en konsekvens av dette ser vi at arbeidsledigheten stiger. Vi kan derfor ikke vente til LOs kongress i 1989 før det blir gjort noe.

– Vesentlige deler av konklusjonen i den framlagte rapporten og i vårt vedtak, må ses på allerede nå i sammenheng med Statsbudsjettet. Ikke minst må det ses på i forbindelse med Arbeiderpartiets handlingsprogram i forhold til valget i 1989.

Rammevilkårene for norsk industri må bedres vesentlig. Vi er sannsynligvis enige i det meste av hva som skal til, men vi kan i alle fall ikke vente til neste år. Det må komme tiltak allerede nå til høsten, og det må komme klare signaler i partiets program om bedre rammevilkår for industrien.

En rekke bedrifter har nå foretatt store omstillinger. Jeg har selv sittet midt oppe i dette i en av de større statlige bedriftene – Kongsberg Våpenfabrikk – som nå er omstrukturert i 14 bedrifter, noen private og noen fortsatt statlige. Det er sannsynligvis en av de mest vellykkede omstruktureringer som har vært foretatt. Dette hadde aldri kunnet skje hvis vi ikke hadde hatt et faglig-politisk samarbeid mellom de lokale og sentrale deler av fagbevegelsen og Det norske Arbeiderparti. Det vi har tapt i forhold til den virksomheten, det er den langsiktige, målrettede satsingen på nye produkter og ny teknologi. For der har man også fått det som kjennetegner norsk industri: Man skal tjene penger i morgen, og den krona man investerer i dag, den skal en ha igjen to kroner for i morgen. Vårt problem er at vi idag ikke har risikovillig kapital. Vi har flere bedrifter innenfor det området jeg sjøl arbeider i som i dag har produkter, de har framtidsutsikter, men de får ikke norske investorer inn. De må til utlandet – med den usikkerheten det innebærer. Og de må til andre bedrifter, som i utgangspunktet er konkurrenter i markedet.

Da vet vi at det er stor sjanse for at de har andre målsettinger enn vi har når de går inn med kapitalen sin.

– Sann sett er rapporten meget godt beskrevet.

Når det gjelder konsesjoner, så er én ting de som kjøper opp i Norge – en annen ting er all den utflaggingen av norsk industri som foregår. Hva betyr ikke dette for arbeidsplassene og for samfunnet for øvrig?

– Jeg føler at det er en del ting som burde ha vært utdypet mer og viet enda større oppmerksomhet i denne sammenheng.

– Vi må imidlertid allerede i høst få økte rammebetingelser for norsk industri, sa Roar Flaathen.

Arnold Langbråten, Fellesforbundet, sa at han ville konsentrere seg om én ting, nemlig at LO har kommet så mye på etterskudd når det gjelder aksjefond og eierformer, at folk er i tvil om LO har noen mening om dette i det hele tatt. Han sa at han selv hørte til dem som tviler på om LO vil gjøre seg opp en mening.

– Jeg var på et tysk/nordisk seminar i Sverige for et par år siden, hvor den svenske metallsjefen, Leif Blomberg, avsluttet seminaret. Jeg stilte ham da et spørsmål vedrørende det aksjefondet de hadde forsøkt i Sverige. Han svarte at han ikke var enig i dette fondet, men sa at deres hensikt hadde vært at man skulle få enda et styringsverktøy for å komme inn på områder hvor kapitalen var enerådende. Dette hadde imidlertid ikke slått til. Det svenske borgerskapet var imidlertid rasende, fordi man der berørte maktområdene til kapitalistene – eller borgerskapet.

– Hvis man skal gjøre noe på dette området, så må oppbyggingen av aksjefond være et virkemiddel mot spekulasjonsøkonomien, for langsiktige investeringer og for investeringer som tjener de ansattes interesser.

Poenget er ikke at det har vært investert for lite i Norge. Jeg leste for et par dager siden at Norge innen OECD-området konkurrerte med Japan om hvem som lå på det høyeste investeringsnivået. Investeringer i Norge har vært skattemessig motivert. Derfor har det ikke gitt de nødvendige avkastninger. Det er andre land som har gjort store fremskritt på det industrielle området i tider hvor det har gått tilbake her i landet – land hvor det har vært investert mindre, men mere effektivt.

En annen ting som også er interessant, er å konstatere at den klassen investorer – som jeg foretrekker å kalle kapitalister – har spilt fallitt i den situasjonen Norge nå er oppe i.

Er dette svaret på det Representantskapet i LO har gjort ved å vise lønnsmoderasjon? Man klarer ikke å reise penger til å utvikle industrien. En må derfor nå henvende seg til menigmann, for om mulig å få dem til å «spytt i kassa».

– Jeg synes derfor det er viktig at LO nå virkelig tar opp dette spørsmålet i hele sin bredde, og kommer på banen på en offensiv måte. Det skal imidlertid ikke være noen erstatning for utviklingen av bedriftsdemokratiet på andre områder. Fagorganisasjonens hovedlinje her har vært riktig – at innflytelsen skal være knyttet til at en er ansatt på bedriften. Det er hovedbetingelsen, men det skader ikke å finne former for å skape slike fond hvor vi kan gå inn og være med på å bestemme hvor pengene skal plasseres, og delta i sikre investeringer som kan sikre bedriften.

– Jeg vil foreslå følgende endring i det framlagte forslag fra Sekretariatet:

«I sjette avsnitt første linje tilføyes ordet eierformer, slik at setningen lyder:

«legges vekt på å få fram forslag til nye eierformer og former for overskuddsdeling på kollektiv basis.»

Jardar Hendricksen, Østfold fylke: – Det er interessant endelig å få en utredning som man kjenner seg igjen i. Vi har i høyeste grad erfart problemene med spekulasjonsøkonomien i det firmaet jeg nå arbeider i. Det het engang NEBB – nå heter det EB.

Vi ble kjøpt opp i løpet av noen korte nattetimer, uten at noen av de ansatte eller topplederne var orienterte. Dette er et typisk eksempel på spekulasjonsøkonomi og omplassering av midler, uten å trygge norsk næringsliv.

Vi som var tillitsvalgte i disse selskapene hadde store betenkeligheter med konsesjonsdokumentene. Og det viser seg nå at de betenkelighetene vi hadde er i ferd med å slå ut i full blomst. Det er nedleggelser, slanking av bedrifter og etablering av eiendomsselskaper som er i ferd med å blomstre opp. Det sto klart og tydelig i konsesjonsdokumentene at ingen arbeidsplasser skulle gå tapt, og ingen produksjon skulle flyttes ut av landet.

Et resultat av nedleggelsen av NEBB på Skøyen i Oslo, er bl.a. at Strømmens Verksted – som handler motorer – må kjøpe disse fra Sverige. Et annet resultat er at det er mere lønnsomt å investere i eiendom og selge eiendom, enn å etablere og opprettholde arbeidsplasser. Det har vel folk fra Oslo nå klart fått føle på kropp og sjel. Et typisk eksempel er EB, og det samme gjelder Kværner i Fredrikstad-distriktet. Vi vet heller ikke hvor lenge Kværner kan holde sine hjul i gang her i Oslo. Eiendommene blir nå så verdifulle at det er mere lønnsomt å omsette dem på annen måte enn å drive industri.

Dette er typisk ved utenlandsk overtakelse. Det ble sagt at EB skulle være et norsk selskap. Toppsjefen for EB/Norge sitter i Sverige.

– Jeg hørte dirigenten sa at det var få talere som hadde tegnet seg under dette punktet på saklista. Det kan bety to ting – enten er det liten interesse for dette tema, eller så er forslaget til vedtak som er lagt fram fra Sekretariatet såpass godt at det ikke er grunnlag for noen omfattende debatt.

Jeg støtter Arnold Langbråtens innlegg 100 prosent. Han satte fingeren på det vesentlige, og jeg håper vi får flertall for hans forslag.

– Det som er typisk i spekulasjonsøkonomien er slakting av bedrifter, eiendomssalg og liten interesse for samfunnsproblemer. Det tas overhodet ikke hensyn til særinteresser og lokale interesser i denne sammenheng. Da vi skulle oppdele EB i forskjellige selskaper ble de tillitsvalgte tatt med på råd, og det ble satt ned grupper hvor vi var med. Da vedtakene skulle fattes, ble det tatt lite hensyn til hvilken innstilling de ansatte hadde. Dette er typisk i slike storkonserner. De ansatte sitter der som gisler og har ingen innflytelse over avgjørelsene. Vi opplever sogar at saksdokumentene blir overlevert i møtet. Da må vi som ansattes representanter sitte der og ta avgjørelser som kan bety nedleggelse av flere tusen arbeidsplasser.

– EB er nevnt i den foreliggende utredning, og jeg går da ut fra at det er de negative følgene av EB-sammenslutningen det der er pekt på. Håper jeg kan få bekreftet det. Hovedavtalen har egentlig ikke noe særlig å tilby oss ved slike overdragelser.

– Når det gjelder det høye rentenivået, så er det vi er utsatt for i industrien kapitalrasjonalisering. Kapitalbinding er blitt så dyr – ikke minst på grunn av rentenivået – at det her må skjæres inn til beinet. Dette får igjen en annen negativ innvirkning, nemlig at bemanningen på den enkelte bedrift blir skåret ned. Vi har ikke lenger plass til å ha ansatt mennesker som ikke fungerer 100 prosent.

I den anledning kommer jeg inn på et annet moment – debatten vedrørende spørsmålet om uføretrygd og helsevesenet som sådan. Mennesker som ikke lenger kan fungere i industrien må ha noe å leve av. Den eneste muligheten de da har er trygd eller førtidspensjon.

– Jeg synes derfor det er betenkelig både av Gunnar Berge og av Yngve Hågensen å sette fingeren på disse sårbare punktene. Vi har mer enn nok å stri med ute i industrien om vi ikke skal få enda større problemer med medlemmer som i dag har vanskeligheter med å følge opp tempoet i industrien.

Tillitsmannssituasjonen på den enkelte bedrift blir også vanskelig på grunn av at bemanningen er snau, og vi får problemer med bedriftsledelsen når det gjelder å delta i aktiviteter utenfor bedriften. Noe som blir enda mere viktig i internasjonale og multinasjonale konserner.

– Vi må få bedre muligheter til å delta i multinasjonalt tillitsmannsarbeid – få kontakt over landegrensene. Når hovedeierne sitter i Sveits, toppsjefen i Sverige og vi sitter her i Norge, så er det klart for enhver hvilket ansvar det ligger på en tillitsmann som skal prøve å følge opp hva som egentlig er i ferd med å skje.

Rentenivået er det altoverskyggende problem, og her må både Regjeringen og LO skjerpe sin aktivitet for å få gjort noe med disse vesentlige spørsmålene. Bankforeningen har etter mitt syn hittil vist liten seriøsitet i sine utspill. Vi kan derfor ikke vente noen hjelp derfra. Det er vi som jobber på «gulvet» i bedriftene som må betale regningen for bankenes spekulasjon.

– Jeg håper at vi får andre signaler, ikke minst fra Regjeringens side. Jeg synes det i enkelte tilfeller virker som om de har liten kontakt med grasrota, og at de vet lite om hva som rører seg i en industribedrift i dag. Vi bør ha muligheter for å få eldre arbeidstakere – som har slitt en hel menneskealder – til å få en levelig

situasjon etter at de ikke lenger er brukbare i industrien. Vi opplever sogar at folk over 50 år er litt for gamle til å få ny jobb. Hva da med 60-åringene? De har ingen andre muligheter enn uføretrygd eller førtidspensjonering.

– Vi må nå slutte å mobbe disse menneskene. Jeg henstiller derfor til Regjeringen å trekke tilbake sitt utspill. Jeg vil også gjerne at Yngve Hågensen vurderer nærmere sine uttalelser om pensjonsalder kontra andre velferdsgoder.

Det er veldig viktig at vi får ned pensjonsalderen i Norge.

Kjell Jamne, Norsk Kommuneforbund: – Vi har fått oss forelagt et dokument med tittelen «Tiltak mot spekulasjonsøkonomien». Jeg går da ut fra at det skal diskuteres innenfor de rammene man i dag har når en skal formulere tiltak. Rammer som stort sett blir avgjort av den parlamentariske situasjon, og den sittende regjeringens evne og vilje. Vi kan være mer eller mindre fornøyd med alt dette, men det er rammene. På den bakgrunn venter man et dokument som på bred basis skisserer opp alt som under andre omstendigheter var mulig å gjøre. Sett på den bakgrunn er dokumentet bra.

– Jeg synes det forslaget til vedtak som ble lagt fram også er bra. Men før jeg kommenterer forslaget nærmere, vil jeg gjerne presisere én ting: Vi har i et par år fått hausset fram en oppfatning i Norge om at frihet i alle sammenhenger er en god ting, og regulering og styring er det motsatte. I økonomien har det ført med seg at hvem som helst kan spre et utall av motstridende utsagn, og alle gi inntrykk av å være ekspertise.

Jeg kommer fra en kommune som nylig har avviklet en filmfestival, der den redaksjonelle linjen i den enerådende lokale avisen hele tiden har vært at i Norge bruker en for mange penger på privat forbruk og unødvendige ting. Da filmfestivalen var avsluttet, intervjuet den samme redaksjonen under jubeloverskrifter det lokale næringsliv, som beskrev den florissante omsetning de har hatt. Og toppen på kransekaka kom fra en som solgte smokinger: Aldri hadde han hatt en så briljant omsetning av akkurat smokinger.

– Dette viser at i den økonomiske debatten, er frihetsbegrepet utbrukt på en slik måte at alle typer teorier flakser omkring oss som ville og forskremte høns, uten å oppdage hvor forskremte de

egentlig er. Tiden er nå inne til at vi retter hodet – vi som er så gammeldagse at vi ennå tror på styring.

I den sammenheng er dokumentet godt. Men jeg venter ikke at et møte som dette på en seriøs måte skal kunne behandle det, og jeg vil rette en oppfordring til alle forbund, til alle fagorganiserte, om å ta denne saken alvorlig i et framtidsrettet arbeid. Jeg ser at en her også i forslaget til vedtak viser til arbeidet fram mot neste kongress.

– Dersom vi mener noe seriøst med å si, f.eks. i sammenheng med tariffoppgjørene, at en må gå til tiltak mot denne formen for økonomi, så må vi også være villige til seriøst å gå inn i en diskusjon om dette.

Vi må ikke la oss svimeslå av den oppfatning at det er et spesial som bare ekspertene forstår. Ekspertene forstår, men de forstår ikke bedre enn oss.

– Jeg vil spesielt understreke et punkt på side 2 i forslaget til vedtak, 3. avsnittet «legges vekt på å få fram forslag til nye former for overskuddsdeling på kollektiv basis.» Dette er også et omstridt tema. Det glir ikke sånn uten videre som kniv i smør inn i all vår tenkning omkring økonomi på bedriftene og fordeling av overskuddet. Derfor er det viktig at det blir brukt tid og arbeid på dette punktet.

I kommentar til LO-lederens innledningsforedrag, vil jeg også få understreke – ikke for å være småsur, men for å få en avklaring. Det ble sagt: «Begrunnelsen for å innføre typer av fondsordninger og/eller overskuddsdeling i den situasjon norsk økonomi vil være i de nærmeste årene, er å trekke inn deler av de økte overskuddene for å rettferdiggjøre og skape varig oppslutning om nødvendigheten av en moderat lønnsutvikling.»

Jeg skal ikke her ta opp noen diskusjon om den lønnsutviklingen, men jeg vil understreke at betydningen av dette forslaget også står på egne bein, helt uavhengig av hva vi måtte mene om denne omtalte framtidige lønnsutviklingen.

Til slutt vil jeg nevne den offentlige sektor, som lenge, faktisk nesten alltid, i denne type debatter har holdt seg i bakgrunnen, fordi en ikke uten videre har sett sammenhengen mellom privat og

offentlig sektor. Det ligger også en utfordring i erkjennelsen av at vi alle er avhengig av hverandre.

Jeg vil håpe og tro at det forbundet jeg selv kommer fra virkelig vil legge breisida til i vurderingen av dette dokumentet. Og at det blir brukt stegvis framover mot Kongressen, for der endelig å bli behandlet på en grundigere måte enn det en kan få plass til innenfor saklista på et møte som dette.

John Stene, Sekretariatet, sa innledningsvis at det forslaget til vedtak som foreligger, kanskje i enda sterkere grad peker på den reelle situasjonen som store deler av norsk næringsliv befinner seg i enn hva selve grunnlaget i rapporten hadde som utgangspunkt. – Vi har beveget oss et stykke i forhold til dette, som det også ble nevnt i innledningen fra LOs leder. Så kom børskrakket, og det er egentlig en litt annen hverdag en står overfor.

– Grunnen til at jeg ba om ordet, er egentlig for å understreke at det vi trenger i forhold til den framlagte uttalelsen er at det arbeides fort. Vi har ikke tid til bare å vente på utredninger i forhold til Kongressen. Vi har ikke tid til å vente med utredningene fram til årsskiftet heller. Vi må nå få klare signaler som gjør det mulig å handle på denne siden av årsskiftet.

Fellesforbundet ble født i en tid hvor store deler av det de representerer av bransjeområder møter vanskeligheter. Det er nok å nevne teko-industrien, som går inn i en problemfylt høst på alle måter. Deler av det som er leverandører til bygningsindustrien – sponplateprodusenter osv. – står i vanskeligheter langt oppover ørene. Forholdet til det lille som Norge har igjen av skipsbyggingsvirksomhet, som stort sett er i stand til å dekke fiskerflåten og ferjesambandet vår kyst har, har vanskeligheter.

Noe av det Regjeringen har pekt ut som ett av de framtidige satsingsområdene for norsk industri – informasjonsteknologi og elektronikk – har vanskeligheter. Vanskeligheter av den art at hvis det ikke handles raskt, så har vi ikke i vårt land noe å bygge på for å skape en informasjonsindustri og videreutvikle informasjonsteknologien.

– Noe av årsakene til dette er – som foregående taler nevnte – at vi også langt inn i røttene på vår egen bevegelse, har blitt bitt av dette med personlig frihet – statsmonopolredsel. I den anledning vil jeg nevne en helt konkret situasjon som har med telekommuni-

kasjonene våre å gjøre. Den eneste av bedriftene her i landet som bl.a. produserer telefonapparater, er nå i ferd med å bli lagt ned av det norske industrikartet. Vi gjenreiser ikke slike bedrifter hvis de først er lagt ned. Vi og Thatschers England er de eneste som ikke har beskyttelse på nettopp disse produktene. Og det var ikke Willoch-regjeringen som var eksponentene for å få denne friheten fram. Den har vi sjøl bidratt til å få. Resultatet ser vi i dag: Avmonopoliseringen av telekommunikasjonene og Televerket, gjør at man skal konkurrere med alt det juggel som finnes av telefoner på markedet.

– Det gjelder ikke bare 300 arbeidsplasser i Aust-Agder, men det er basisen for en del av det som skulle være satsingsområdene. Vi er nødt til å gjøre noe med rammevilkårene for norsk industri. Det er ikke bare fagbevegelsen som skal gå ut og demonstrere at man har tro på at det er mulig å drive industriell virksomhet i vårt land. Jeg har i den anledning lyst til å understreke LO-lederens ord om at vi er nødt til å være pådrivere for å få fastlands-Norges industri til å yte noe.

Vi vet at vår handelsbalanse med utlandet i dag hadde vært mye verre hvis vi bare skulle ha basert oss på oljeinntektene. Det er eksporten av aluminium og ferrolegeringer som har klart å balansere situasjonen for inneværende år. Vi vet at det er en konjunkturutsatt bransje, som går med store svingninger. Den har vært for oppadgående i to år, og alt taler for at denne industrien vil møte utforbakken i 1989. Hva skal vi da gjøre – med lave oljepriser – for å møte de utfordringene Norge som samfunn, og vi som arbeidstakere, blir stilt overfor.

– Vi skal gjerne være med på nye, hardhendte håndteringer av inntektsdannelsen i samfunnet vårt, men da er det også andre hardhendte tiltak som må gjennomføres. Det kan ikke være meningen at vi alene skal bære byrdene, når vi nå beveger oss inn i en situasjon der vi stadig aksepterer en høyere ledighet for å kunne balansere et arbeidsmarked og bevege oss videre.

Fra fagbevegelsens side tror jeg vi spent vil følge med i hva som blir lagt til rette i det statsbudsjettet som kommer. Det er her vi må forvente å få gjensvar bl.a. på det forslaget til vedtak som i dag foreligger, og som er et krav til norske myndigheter om å sørge for å legge rammevilkårene slik til rette at vi er i stand til å ha en industri som vi også kan basere vår hverdag på.

– Jeg er glad for at foregående taler pekte på forholdet mellom den offentlige og den private sektor. Ja, uten at vi forstår hverandre, så skal vi kanskje ikke vente at andre forstår problemene. Vi er i aller høyeste grad avhengig av hverandre. Og når vi har kommet dithen, så er vi i alle fall i ferd med å kunne begynne å marsjere i takt. Da får vi håpe at de som har ansvaret er i stand til å legge forholdene til rette for at norsk industri kan få sin kapital. Ikke bare når det gjelder å låne kapital på hjemmemarkedet, men å legge forholdene til rette for at alle som ønsker å investere i produksjon – i noe som gir verdier til samfunnet, og ikke bare svære palasser med kremmere i – også får mulighetene til å hente den nødvendige kapital på de utenlandske markeder.

Einar Hysvær, Sekretariatet: – I 1989 skal vi ikke bare feire LOs 90-årsjubileum, men vi skal også føre en valgkamp. Da skal vi konkretisere det faglig/politiske samarbeidet. Vi kommer sikkert alle sammen til å engasjere oss sterkt. Men så slår det meg: Er ikke dette en fin sak å gå ut i valgkampen med? Hva er det folk er opptatt av? Jo, de er selvsagt opptatt av hva de får i lønningsposen. Men det som faktisk er like interessant, er deres engasjement for å bevare sine arbeidsplasser. John Stene nevnte en rekke problemer innenfor deres industri. Nå begynner vi å merke problemene også innenfor næringsmiddelindustrien. Når det gjelder Stabburet, så er det storkonsernet som bestemmer om det f.eks. skal være virksomhet på Stranda på Sunnmøre. Man legger ned bedrifter og slår sammen bedrifter.

– I Sekretariatets forslag til uttalelse sies det at det må føres en økonomisk politikk som hindrer kortsiktig spekulasjon i folks arbeidsplasser. Her kunne det gjerne ha vært brukt sterkere ord. Det sies at «Det er behov for å styrke konsesjonslovene, arbeidsmiljøloven, aksjeloven og skatteloven, slik at det tas mer hensyn til de ansattes og samfunnets interesser.»

– Her kan vi se hvor stor forskjell det er på LOs og arbeiderbevegelsens oppfatning i forhold til dem som ledet oss ut i spekulasjonsøkonomien på 80-tallet. Jeg synes vi – i samarbeid med partiet – bør la dette bli en valgkampsak. Vi kan gå ut til folk og si at vi trenger en rekke lovendringer på dette området, for på en sterkere måte å kunne bidra til å sikre arbeidsplassene våre og bosettingen rundt om i vårt vidstrakte land. Vi må ha dette på bordet så fort som mulig, – det er for sent å vente til Kongressen.

– Hvis Arbeiderpartiet lanserte konkrete saker, med endring av

loven for å styrke våre muligheter for en sterkere styring med økonomien, så vil det være en fantastisk flott valgkampsak. Vi ville få et sterkt engasjement. Borgerpressen ville gå til frontalangrep på arbeiderbevegelsen og partiet. Vi ville få folk bort fra sløvheten, bort fra Fremskrittspartiet, og få en oppslutning om Arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen. Vi må ikke bare snakke om styring av økonomien – vi må gjøre noe.

– Jeg vil stille spørsmålet om man i Samarbeidskomiteen er innstilt på å snakke om dette foran valget? Kan vi i fellesskap gå ut og kreve at Arbeiderpartiet lanserer dette som sine valgkamp saker, og få skikkelige, konkrete tiltak. Det nytter nemlig ikke for oss i fagbevegelsen bare å snakke om problemene.

De ansatte er med i styrer og bedriftsforsamlinger, men hvor langt går innflytelsen? De kommer ikke inn i de innerste rommene, der hvor beslutningene tas.

Vi har egentlig ingen innflytelse. Er det ikke det vi strever etter? Skal ikke vi ha større og sterkere styring av norsk økonomi?

– Dette opplegget burde LO og Arbeiderpartiet i fellesskap gå ut med, og si at vi er innstilt på å foreta de nødvendige lovendringer for å få en mye sterkere styring med økonomien, for at vi skal kunne si til våre medlemmer at det vil styrke og bevare arbeidsplassene. Det kan også være en kjempesak i det store verve- og agitasjonsopplegget vi nå går inn i fra 1. januar i forbindelse med vårt jubileum. Det kunne også være en sak som kunne bidra til å styrke og få tak i stadig nye medlemmer til LO.

Olav Lindrupsen, Fellesforbundet: – Det dokumentet vi har fått oss tilsendt synes jeg er et godt utgangspunkt for en debatt som setter søkelyset på Ola Nordmanns ømmeste punkt, lommeboka.

– I dokumentet blir det brukt ordet «risikovillig» kapital. Kapital er pr. definisjon oppsamlet tidligere arbeid, og jeg har ingen tro på at noe av denne er det man kaller for risikovillig. Dokumentet avkler også myten om at Børsen skal tilføre såkalt risikovillig kapital. Med 3 1/2 prosent av de totale investeringene, er denne myten grundig avkledd – noe jeg synes det er greit å få bekreftet.

Det er etter mitt skjønn visse likheter mellom de som sitter på Børsen og vifter med fingrene med tegn som vi andre ikke forstår, og de som sitter i parkene og vifter med beina. Det skapes ingen ting på noen av disse stedene.

Den siste tiden har vi fått en stor oppblomstring av konkurser. I min landsdel er det så ille at en ikke har advokater nok til å være bobestyrere, men må engasjere såkalte konsulenter i bedriftene til bobestyrere ved konkursene.

Hva er grunnen til dette? En av grunnene mange bedrifter oppgir, er et rentenivå på kassakreditt på 20 prosent. Det er klart at det er svært få bedrifter som kan leve med dette. Rentenivået medfører også at bedriftene ikke kan holde lager av forskjellige varer som folk trenger. Dermed får andre bedrifter også problemer med å få raskt fatt i de varene de til enhver tid trenger.

Med andre ord: Rentenivået i Norge legger en klam hånd over store deler av samfunnslivet. Ikke bare i det vanlige bedriftslivet, men også i primærnæringene. Det er helt klart at rentenivået er i ferd med å ta knekken på fiskeriene og en god del av jordbruket i vårt land.

– Hvis vi skal gjøre noe effektivt og raskt, så må vi nå kunne få gjennomslag for denne forsamlingens krav om et redusert rentenivå. Rentenivået har blant annet ført til stor oppblomstring av arbeidsledighet – i en tid på året da man normalt har høy sysselsetting. Vi er inne i den perioden av året da byggebransjen skulle være en topp sysselsettingsfaktor. Nå opplever vi at i enkelte områder av landet er tre fjerdedeler av de sysselsatte permittert. Det er et alvorlig varsko om at noe er galt.

– Vi bør ikke vente lenge nå. Vi må henstille til vår regjering at det gjøres noe for å få fart på arbeidslivet igjen. Det er klart at det var nødvendig å stramme til engang, men det går ikke å seile romvind med stramme skjøter, og det går heller ikke an å seile bidevind med slakke skjøter. En må regulere det i forhold til den vind man har til enhver tid.

Dirigenten, *Ole Knapp*, opplyste at han ikke hadde flere representanter igjen på talerlisten, og anså dermed debatten for avsluttet. Han ga deretter ordet til LOs leder, Leif Haraldseth, til avslutningsreplik.

Leif Haraldseth sa at han bare ville kommentere et par-tre av innleggene, som han syntes det var grunn til å presisere noe nærmere.

– Jeg oppfattet Roar Flaathen dithen at han mente at rentenivået

i forhold til årets tariffrevisjon ikke var innfridd. I den anledning vil jeg gjerne slå fast at det rentenivået som ble resultatet av tariffoppgjøret for de grupper det var snakk om, er innfridd. Når det gjelder intensjonene i forbindelse med det øvrige rentenivået, så kan jo hver og en av oss ha hatt variable intensjoner. Den siden av saken er selvsagt diskutabel ut fra de intensjonene en måtte ha.

– Jeg synes at vi fra LOs side ikke har vært passive når det gjelder rentedebatten. Vi har vært på banen hele tiden, og gitt uttrykk for våre ønsker og krav i den sammenheng. Vi har fått to rentenedsettelse etter tariffrevisjonen – som Finansministeren direkte har begrunnet med resultatet av tariffoppgjøret. Nedsettelsen har riktignok bare vært på en halv prosent hver gang, og vi hadde selvsagt gjerne sett at rentenedgangen hadde vært større. Vi håper fortsatt på det, men er selvfølgelig klar over at vi også må ta hensyn til den renteutviklingen som foregår internasjonalt. Når renten i England går opp fra 7 1/2 til 12 prosent, så kommer selvfølgelig også en slik vurdering inn i bildet.

Det er imidlertid vår klare forutsetning – som jeg uttalte i mitt innlegg – at muligheten for ytterligere rentenedgang er til stede.

– Arnold Langbråten nevnte møtet med Blomberg i Sverige. I den anledning vil jeg nevne at det her er snakk om forskjellige typer fonds. Det Blomberg snakket om var det svenske «Løntagerfondet». Jeg deler Blombergs oppfatning når det gjelder å overføre det til norske forhold. Det har i norsk fagbevegelse ikke vært noen aktiv debatt om den problemstillingen, og jeg håper heller ikke at det blir det i framtida.

Jeg snakket om et fond som er nevnt i vårt debattopplegg om Handlingsprogrammet. Det er et fond som er bygd opp på en annen måte, og som også har andre intensjoner enn det svenske Løntagerfondet. I tillegg til det, er idéen om et statlig investeringsfond brakt på bane, ikke minst fra Næringsministerens side.

– Jardar Hendricksen vil ha bekreftet om denne formuleringen er myntet på EB. Den er imidlertid ikke myntet på en bedrift, den gjelder noe mer generelt.

Kjell Jamne siterte fra mitt innlegg: «Begrunnelsen for å innføre typer av fondsordninger og/eller overskuddsdeling i den situasjon norsk økonomi vil være i de nærmeste årene, er å trekke inn deler av de økte overskuddene for å rettferdiggjøre og skape varig oppslutning om nødvendigheten av en moderat lønnsutvikling.» Min

mening med dette var at det skulle skje innenfor de nærmeste årene. Men jeg vil selvsagt også presisere at tariffoppgjørene i fagbevegelsen vedtas av Representantskapet for hvert enkelt år – og slik må det også være i fortsettelsen.

– For øvrig har jeg registrert flere innlegg og betraktninger som jeg synes det kan være interessant å ta med seg videre i arbeidet med denne saken.

Ole Knapp takket *Leif Haraldseth* for oppsummeringen av debatten, og opplyste at det forelå en innstilling fra Sekretariatet, samt et forslag til endring fra *Arnold Langbråten*.

Dirigenten spurte om forsamlingen kunne slutte seg til at *Langbråtens forslag oversendes Sekretariatet for eventuell innredigering*.

Dirigentens forslag ble vedtatt.

Sekretariatets innstilling ble deretter tatt opp til

VOTERING:

VEDTAK: Sekretariatets innstilling ble enstemmig vedtatt.

SAKLISTAS PUNKT 7 Beretning for 1987

Dirigenten spurte om Representantskapet kunne godta at han bare refererte hovedpunktene i Beretningen, og anmodet om at de representanter som hadde kommentarer til de enkelte avsnitt tok dem opp etter hvert.

Dirigentens forslag til behandlingsmåte ble enstemmig godkjent.

Ingen av Representantskapets medlemmer ba om ordet til LOs beretning for 1987.

Dirigenten refererte følgende innstilling fra Sekretariatet:

Beretningen for 1987 innstilles for godkjenning.

VEDTAK: Sekretariatets innstilling ble enstemmig godkjent.

SAKLISTAS PUNKT 8: Regnskap for 1987

Dirigenten ga ordet til LOs hovedkasserer, *Svein-Erik Oxholm*, som tok for seg mer detaljert de utlagte regnskaper.

LOs regnskaper

– *Resultatregnskapet for 1987* viser at LO har hatt en kontingentinngang på drøyt 139 mill. kroner. Det er en relativt bra økning – ca. 15 prosent – i forhold til fjoråret.

Vi har hatt kr. 245,- i kontingentinntekt pr. medlem pr. år, og bak ovennevnte tall på 139 mill. kroner står det 568.670 medlemmer. Når vi får inn all statistikk fra forbundene er imidlertid det bekrefte medlemsstallet noe høyere. Det er på godt og vel 576.000, som vil komme til uttrykk i regnskapet for inneværende år.

De vedtektsbestemte avsetningene beløp seg i 1987 til 67 mill. kroner.

Til driften av LOs virksomhet har vi igjen 72 mill. kroner, og vi er – nå som tidligere – nødt til å bruke avkastningen av vår formue.

Kapitalinntektene utgjorde i 1987 35,5 mill. kroner – mot 35 mill. kroner i 1986. Det har ikke vært noen vesentlig økning i kapitalavkastningen – noe som har sammenheng med finansieringen av Sørmarka.

Totalt har vi i 1987 hatt til disposisjon 107,6 mill. kroner.

– Ser vi på utgiftssiden, så utgjorde kostnadene ved LOs administrasjon 51,6 mill. kroner – en økning på knappe 18 prosent i forhold til i fjor.

Hovedpostene bak dette tallet er lønn, som utgjør temmelig nøyaktig 21 mill. kroner – en økning på 2,4 mill. kroner i forhold til 1986.

Ved utløpet av 1987 var det 163 ansatte i LO sentralt, som dekkes under denne lønnsposten. Det er da ikke tatt med de selselskapene vi har – Tele og Fagdata. I denne summen er heller ikke tatt med lønn til de 70 ansatte vi har ved våre distriktskontorer.

I 1987 hadde vi en budsjettgodkjenning på seks nye stillinger – hvorav fire ble besatt i fjor.

– Som dere ser, har vi på vanlig måte tatt inn det vi betegner som *utgiftsreduksjoner*, som utgjør ca. 3 mill. kroner.

– Jeg vil også bare kort si litt om de andre hovedpunktene under kapitlet *LOs administrasjon*, og hva som skjuler seg bak tallet 51,6 mill. kroner.

Våre *sosiale utgifter* utgjorde totalt 11,5 mill.kroner – mot 7,7 mill. kroner i 1986. Posten *kontorutgifter* utgjorde 14 mill.kroner.

Posten *møter og reiser* viser en økning fra 1986 til 1987 på 4,6 prosent – til 3,4 mill. kroner.

Jeg vil også nevne at vi i fjor hadde en relativt kraftig prosentuell økning i kontingenten til *LOs samleforsikring*, som er fagbevegelsens skadeforsikring og omfatter alle organisasjonsenheter – fra klubbkontoret, forbundskontorer og til LOs administrasjon.

Tilskuddsposten er 5,7 mill. kroner høyere enn i 1986 – *knappe 39 mill. kroner*. Dette gjelder konkrete ordninger LO finansierer, enten i eller rundt oss. Som eksempel kan nevnes *LOs ungdomsutvalg*.

Den største posten i denne gruppen er, som vanlig, *LOs distriktskontorer*, som er bokført med 20 mill. kroner – en økning på 2 mill. fra i fjor.

I tillegg er det også tatt inn en litt større post som er ny under rubriseringen av tilskudd, nemlig kostnadene på Mongstad/Stureanleggene.

Kontingenten vi betaler til *innenlandske og utenlandske organisasjoner* LO er medlem av, utgjorde 4,3 mill. kroner – mot 3,7 mill. i 1986.

Når det gjelder posten *bevilgninger*, så er *kongressbevilgningen* fast. Den variable delen er det som er rubrisert under *andre bevilgninger* – en post som viser en sterk økning fra i fjor. Økningen kan egentlig forklares i to hoveddeler: I forbindelse med NORAD-rammen er det til faglig utviklingshjelp en egenandel som organi-

sasjonene må betale. Den ligger nå inne i posten på 1,5 mill. kroner – noe den ikke gjorde i 1986-regnskapet. Denne posten inneholder også en bevilgning til Norsk Folkehjelp på kr. 600.000,-.

Under posten *andre utgifter* kommenterer jeg siste linjen – *tap på fordringer*. Det er et relativt stort beløp, vel 2.560.000,- kroner, som har sammenheng med en refinansiering som ble gjennomført i 1987 hva angår Norsk Folkehjelp. Sekretariatet hadde på et tidligere tidspunkt innvilget et rente- og avdragsfritt lån på 2,1 mill. kroner. En større pakke – som også har sammenheng med de 600.000,- jeg nevnte under bevilgninger – inneholdt bl.a. et leieboerinnskudd som LO i sin tid betalte, og som man overførte til Norsk Folkehjelp. Tapet på fordringer er derfor så og si i sin helhet knyttet til de to elementene jeg her har nevnt, nemlig avskrivning av et rente- og avdragsfritt lån og leieboerinnskudd.

– I regnskapet for 1987 er det ikke satt av så mye til *årsoppgjør-disposisjoner*. Vi har avsatt 2 mill. kroner til *Kongressen* neste år. Totalt er avsetningen til *Kongressen* nå 9 mill. kroner. Vi har også avskrevet kr. 700.000,- på *Sørmarka*.

– *Resultatregnskapet* kommer da ut med et *overskudd* på kr. 1.133.000,-.

Jeg tror det er grunn til for *Kongressen* neste år å se på de vedtektsmessige avsetningene. Det er nemlig helt på det rene at LO ikke kan leve med denne store andelen av avsetninger i årene som kommer. Dette blir imidlertid først og fremst en oppgave for struktur- og vedtektskomiteen å vurdere.

Balansen summerer seg til kr. 488.645.000,-, som er spesifisert på den enkelte hovedpost.

I 1987-regnskapet har vi fått kostnadene ved *Sørmarka* fullt ut, ved at vi har bokført byggelånet på kr. 77.652.000,-.

Posten *verdipapirer* har en liten økning. Hovedårsaken er at vi har fått en økning på posten aksjer – noe som igjen har sammenheng med at ansvarlig lånekapital i Landsbanken er konvertert til aksjekapital.

– Jeg kommenterer ikke de øvrige undergruppene.

Egenkapital og gjeld gir uttrykk for våre formuesforhold. *Kampfondet* har kommet opp i 302 mill. kroner, etter at vi har tilført 30 mill. kroner og utgiftsført 2,6 mill. – som har sammenheng med konfliktene i arbeidslivet i 1986, og et etterslep når det gjelder refusjon i henhold til vedtektenes bestemmelser.

Avsetningene til Kongressen i 1989 er på 9 mill. kroner.

Sykelønnsordningens midler. Her er vi i 1987 i den situasjon at LO og N.A.F. har splittet opp det som var fellesmidler og tilført hver av partene en halvdel. På inntektssiden avstedkom dette for vårt vedkommende at vi fikk disposisjonsretten over knapt 120 mill. kroner i tillegg til det vi hadde tidligere. Det er av disse midlene vi skal finansiere LOs fritidsforsikring. Premien for denne forsikringen ble betalt etter årsskiftet, og kommer ikke til uttrykk i regnskapet for 1987.

Jeg vil gjerne peke på at vi i dette fondet har til disposisjon *vel 362 mill. kroner*, hvis avkastning vi skal bruke i sammenheng med fritidsforsikringen.

Jeg vil gjerne presisere det som står under *egenkapital og gjeld*, siste linje: «Tilført til forvaltning 15 mill. kroner». Det gjelder halvparten av et lån Sykelønnsordningen i sin tid ga til Lavlønnsfondet, og som i forbindelse med oppgjøret med den annen part ble delt på to – 15 mill. kroner på LO og 15 mill. på N.A.F.

Lånet på 85 mill. kroner under posten *eiendeler*, er ansvarlig lån til Landsbanken til en brukbar forrentning, og gjelder lån til Lavlønnsfondet som Sekretariatet besluttet å ta i Sykelønnsfondet.

Revisjonskontoret er en selvfinansierende ordning gjennom revisjonskontingenten. Kontoret har et årsresultat, som med et lite underskudd balanserer med 2,8 mill. kroner.

LOs ungdomsutvalg

I og med at ungdomsutvalget opererer som en egen regnskaps- og budsjettmessig enhet, har vi funnet det riktig også å ta dette regnskapet inn til behandling i LOs organer.

Ungdomsutvalget får finansiert hovedparten av sin virksomhet av LO. Dessuten er ungdomsutvalget – etter gjeldende regelverk – berettiget til midler fra Kultur- og vitenskapsdepartementet – STUI.

Ungdomsutvalget har totalt brukt 4,2 mill. kroner til sine aktiviteter.

LO-Aktuelt-Fri Fagbevegelse er i 1987 finansiert av LO med kr. 6.103.000,-. Det utgjør nesten hele inntektssiden.

Når det gjelder **Den norske Fagorganisasjons Pensjonskasse**, er det grunn til å gi noen kommentarer. Utviklingen i underskuddet til utlikning – garantiansvaret – utgjorde i fjorårets regnskap 29 mill. kroner. I Sekretariatet i går sa jeg, på vegne av administrasjonen, at Sekretariatet til sitt første møte vil få seg forelagt spørsmålet om en ny fordelingsnøkkel, ut fra de prinsippene som tidligere har vært foreslått.

Vi har også store problemer med å få inn den utestående garantien, som i regnskapet for 1987 utgjør 16,6 mill. kroner. Dette forhold er nå tatt opp med de organisasjonene som ikke har svart for sine forpliktelser i henhold til gjeldende regelverk. Vi har gitt en frist til 1. oktober med enten å betale eller å få avtalt nedbetalingsordninger. Dette er nå et så stort problem for oss, at når 1. oktober er passert, må LOs administrasjon legge fram for Sekretariatet visse oppfatninger om hvordan vi da skal forholde oss. Vi må imidlertid først se på de enkelte organisasjonenes betalings-evne.

Opplysnings- og utviklingsfondet hadde i 1987 en premieinntang fra privat sektor på 58,7 mill. kroner – ca. 2,6 mill. kroner mer enn i 1986. Det er imidlertid her stor usikkerhet hva angår framtiden. Noen av de perspektivene vi behandlet tidligere på saklista, vil helt klart gi seg utslag i svingninger i premieinntektene, i første rekke fra privat sektor.

I sekkeposten «diverse andre virksomheter» på 7,4 mill. kroner, ligger bl.a. Direktoratet for sjømenn inne med 3,2 mill. Her er det riktig nok en feilføring på drøye 1,2 mill. kroner. Kooperasjonen og Hydro Aluminium er bokført med 1 million kroner hver, meieriene med kr. 818.000,- og HA-området med vel 380.000,-.

I denne posten ligger også det vi betaler fra LO, fagforbundene og andre organisasjonene innenfor bevegelsen som har tariffavtale med ansatte. Det utgjorde i fjor snaut kr. 378.000,-.

Vi refunderer fortsatt etter krav og dokumentasjon, fremmet gjennom Norsk Arbeidsgiverforening til de tre nevnte organisasjo-

ner. Etter krav fra N.A.F. betaler vi tilbake – på lik linje med Arbeidsgiverforeningen – til bedrifter som på feilaktig grunnlag har innbetalt premie til OU-fondet, og eventuelt andre av de fellesordningene vi har med Norsk Arbeidsgiverforening.

Etter den nye ordningen vi innførte i 1987 om OU-fondet og de såkalte merinntekter, vil dere se at den offentlige sektor – Kartellet – har innbetalt et å kontor beløp på kr. 11.150.000,-, som når avregning skjer, skal utgjøre det samme beløp pr. medlem som i privat sektor.

Av *OU-fondets balanse* fremkommer hva som var til disposisjon i forskningsfondet pr. 1 januar, hva som er tilført gjennom avsetning og renter, og hva vi i 1987 har tilført FAFO – 4,1 mill. kroner. Det er den delen vi har til å drive felles forskning og utredningstiltak gjennom FAFO.

I **Folkets Hus Fonds** resultatregnskap har det ikke skjedd noe spesielt, og en kommer i dette regnskapet ut med et overskudd på 5,3 mill. kroner. I Folkets Hus Fond-sammenheng er det jo balanse som er interessant, og i løpet av fjoråret økte pantobligasjonene fra 39,7 til 49,7 mill. kroner. Det gjelder nye lån til Folkets Hus-bevegelsen.

– Så langt de fremlagte regnskapene.

– La meg avslutningsvis få lov til å si noen ord om det vi etter hvert har forsøkt å få gjennomført i LO – budsjettering for LO som konsern og for LOs avdelinger. Vi har dessverre ikke kommet så langt at vi kan legge fram noe materiale som kommenterer dette. Vi har imidlertid foretatt en oversikt som viser at når det gjelder totaltallene for LO som konsern, har vi et avvik på 0,5 prosent mellom regnskapet for 1987 og budsjettet. Riktignok er det en del svingninger på de ulike hovedpostene, men totalt har vi truffet budsjettet nokså godt.

– Jeg vil også gjerne kommentere et annet forhold. Som dere har sett av regnskapene, er de datert sent i forhold til det som burde være normal regnskapsavlevering, nemlig fra undertegnedes side 11. august og fra revisjonsutvalget og revisor 22. august.

Det er selvsagt ikke tilfredsstillende at vi er så sent ute med regnskapene. Det har imidlertid sine forklaringer, men det er helt klart at hovedskylden for dette ligger på oss i administrasjonen. Noe av grunnen kan nok forklares med at vi har vært plaget med

mange sykefravær, som igjen har ført til at nye personer har måttet få opplæring. Dette har vært veldig arbeidsbelastende.

Det har også noe sammenheng med at vi har 17 regnskaper å holde styr på, og det har tatt sin tid å få fordelt fellesutgiftene. Vi har heller ikke fått inn fra forbundene materiale på en del områder for å kunne foreta den nødvendige tidlige regnskapsavslutningen – uten at det skal brukes som noe unnskyldende element.

– Dette er forhold vi er smertelig klar over, og som vi arbeider for å komme ut av.

Dirigenten takket Svein-Erik Oxholm for regnskapsorienteringen, og ga ordet til revisjonskontorets leder, *Thorstein L. Pedersen*, som refererte

Revisjonsberetning for 1987

LOs Revisjonskontor har revidert regnskapene for
Landsorganisasjonen i Norge
Sykelønnsordningens midler
LOs revisjonskontor
LOs Ungdomsutvalg
LO-Aktuelt Fri fagbevegelse
Den Norske Fagorganisasjons pensjonskasse
LOs opplysnings- og utviklingsfond
Folkets Hus Fond
for året 1987

I revisjonsberetningen for 1986 kom revisjonen med merknader når det gjaldt behov for endringer i rutiner på sentrale områder som regnskapsbehandling, -føring og -presentasjon, manglende intern kontroll og den sene ferdigstillelse av regnskapene.

Revisjonen kan ikke se at det er blitt gjort noe av betydning vedrørende dette når det gjelder 1987-regnskapene, og finner det derfor nødvendig å gjenta og forsterke oppfordringen om at det blir gjort noe med de påtalte forhold. Disse endringene må skje raskt, da en nå alt er åtte måneder inn i et nytt regnskapsår.

For å rette på mangler som oppstår gjennom året p.g.a. de nevnte mangelfulle regnskapstekniske rutiner, blir det i ettertid utført et

betydelig arbeid med å gjennomgå regnskapsmaterialet, kontrollere, justere og rette opp feil. Revisjonen mener at dette må være en lite tilfredstillende arbeidsform, både når det gjelder det rent arbeidsmessige, det sene tidspunkt for regnskapenes ferdigstillelse, og også når det gjelder krav til sikkerhet.

Et spesielt forbehold må tas når det gjelder Den norske Fagorganisasjons Pensjonskasse. Her er det en betydelig usikkerhet når det gjelder hvor meget av de ca. 19 millioner kroner i utestående garantiansvar som det er mulig å få inn. De eldste av disse kravene er fra begynnelsen og midten av 1970-årene. Det er håp om å få en viss avklaring på dette i løpet av inneværende regnskapsår. Revisjonen etterlyser fremdeles et kontrollsystem vedrørende innbetalingen av pensjonspremier.

Det er foretatt to kasse-, bank- og postgirokontokontroller i 1987, foruten avstemming av bank og postgiro ved årsskiftet.

For at revisjonen ikke skal kontrollere seg selv, blir Revisjonskontorets regnskap gjennomgått av to registrerte revisorer som ikke er ansatt ved kontoret.

Revisjonens konklusjon er følgende:

Med de merknader som er i revisjonsberetningen, mener revisjonen at de framlagte regnskap kan fastsettes som 1987s regnskap for de ulike regnskapsenheter som er nevnt innledningsvis.

Landsorganisasjonen i Norge
Revisjonskontoret

Thorstein L. Pedersen

Thorstein L. Pedersen
registrert revisor

kst. revisjonssjef

Thorstein L. Pedersen viste til at det i revisjonsberetningen står nevnt 19 millioner i utestående garantiansvar når det gjelder Den norske Fagorganisasjons Pensjonskasse, mens det i regnskapene står 16,5 millioner kroner. – Det skyldes det rent regnskapstekniske forhold at man i regnskapet ligger et år på etterskudd når det gjelder registrering av utestående garantiansvar. I min beretning har jeg tatt med det som gjelder 1987, for å få med de ferskeste tallene når man skal vurdere Pensjonskassens stilling.

Revisjonsutvalgets leder, Storm Lundberg, refererte

«Revisjonsutvalgets innberetning til regnskapene for 1987

Vi har i dag gjennomgått og underskrevet regnskapene for året 1987 for Landsorganisasjonen i Norge, Sykelønnsordningens midler, Landsorganisasjonens Revisjonskontor, LOs Ungdomsutvalg, LO-Aktuelt Fri Fagbevegelse, Den norske Fagorganisasjons Pensjonskasse, LOs Opplysnings- og Utviklingsfond og Folkets Hus Fond.

LOs sekretariatsprotokoller og protokoller fra administrasjonens møter er gjennomgått av utvalget i møtene gjennom året.

Den løpende bilagskontroll er utført av LOs Revisjonskontor, og Revisjonsutvalget er holdt fortløpende orientert om dette av revisjonssjefen.

Revisjonsutvalget vil anmerke:

1. Regnskapet generelt

Utvalgets anmerkninger til regnskapet for 1986, at regnskapene i framtiden skulle ferdigstilles i god tid før juni måned, er ikke etterkommet.

I år forelå regnskapet til desisjon 12. august. Dette innebærer at revisjonsutvalgets desisjon av regnskapene ikke er tilfredsstillende.

Vi må derfor forsterke vår anmerkning da vi ikke kan akseptere en slik utvikling.

De manglende regnskapsoversikter gjør det ikke mulig å kontrollere at de vedtatte budsjett følges.

2. Den norske Fagorganisasjons Pensjonskasse

I vår beretning for 1986 ble det sterkt anmodet om at saldo på konto for utestående beløp – garantier – måtte avklares nærmere, og at tiltak måtte iverksettes for å sørge for at manglende garantibeløp ble innbetalt.

Fra siste årsregnskap og til det nåværende, som nå legges fram, er det manglende garantibeløp igjen økt, og er nå ved denne regnskapsavslutning ca. 16,5 millioner kroner.

Vi gjentar igjen – som ifjor – at bedre rutiner må legges opp for at kontroll med innbetalt premie kan foretas.

Den situasjonen som pensjonskassen befinner seg i, er så alvorlig at vi må be om at det blir tatt en avgjørelse om den foreliggende situasjonen og den fremtidige utvikling.

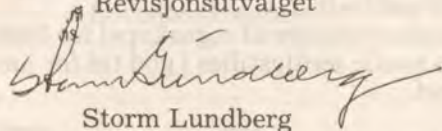
3. Opplysnings- og utviklingsfondet

Når det gjelder dette fondet etterlyser utvalget en redegjørelse om ytterligere kontrolltiltak og rutiner for direkte innbetalinger er fulgt opp.

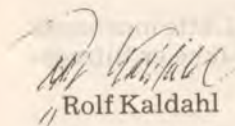
Revisjonsutvalget finner at regnskapet er tilstrekkelig spesifisert og kan framlegges til godkjenning.

Oslo, 22. august 1988

Landsorganisasjonen i Norge
Revisjonsutvalget

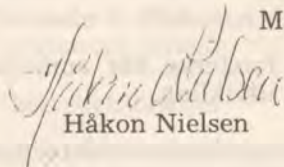

Storm Lundberg

Rolf Kaldahl

Margot Kvalvik Sæther

Håkon Nielsen

»

Dirigenten, Ole Knapp: – Dere har hørt hovedkassererens orientering om regnskapene, revisjonsberetningen og revisjonsutvalgets innberetning til regnskapene for 1987. Forlanger noen ordet til regnskapene?

– Ingen har forlangt ordet, og innstillingen fra Sekretariatet med følgende ordlyd: *Regnskapet innstilles for Kongressen som LOs regnskap for 1987*, tas opp til

VOTERING:

VEDTAK: Sekretariatets innstilling ble enstemmig vedtatt.

SAKLISTAS PUNKT 9: Revisjonsutvalgets sammensetning

Fra Sekretariatet forelå følgende

- Innstilling: 1. Jan Werner Hansen fritas fra vervet som 1. varamedlem til LOs revisjonsutvalg.
2. Håkon Nilsen rykker opp som fast møtende 1. varamedlem.
3. Harald Sjom velges som nytt 2. varamedlem.

Jan Werner Hansen har ved brev av 12. april d.å. meddelt at han ikke finner det forenlig både å være medlem av Sekretariatet og fast møtende i Revisjonsutvalget. Han har derfor selv meddelt utvalgets leder at han ikke møter i utvalget etter 10. april d.å.

Sekretariatet er enig i hans vurdering og beslutning.

Kongressen 1985 valgte slikt Revisjonsutvalg:
Storm Lundberg
Rolf Kaldahl
Margot Kvalvik Sæther

med følgende varamedlemmer i rekkefølge:
Wenche Paulsrud, Jan Werner Hansen og Håkon Nilsen.

Wenche Paulsrud tiltrådte etter Kongressen stilling i DEFS, og senere i LO. Hun har derfor fratrådt utvalget.

Jan Werner Hansen rykket opp, etter vedtak i Sekretariatet, som fast møtende.

I Margot Kvalvik Sæters permisjonstid i Norsk Kommuneforbund (til mars 1988) har også Håkon Nilsen møtt fast i utvalget.

Utvalget vil få denne sammensetning:

Medlemmer...: Storm Lundberg
Rolf Kaldahl
Margot Kvalvik Sæter

1. varamedlem: Håkon Nilsen (fast møtende varamedlem)
2. varamedlem: Harald Sjom

VEDTAK: Instillingen ble enstemmig godkjent.

SAKLISTAS PUNKT 10: Personalsak i henhold til vedtektenes § 23.

Dirigenten ga ordet til

LOs hovedkasserer, *Svein-Erik Oxholm*: – Vedtektenes § 23 har følgende overskrift: «Suspensjon av tillitsvalgte og funksjonærer». Den er i tre punkter, og jeg siterer det som er adekvat i denne sammenheng. I § 23, punkt 2, heter det bl.a. «Funksjonærer kan sies opp av Sekretariatet med de frister som er angitt i tilsettingsvilkårene», og videre: «I de tilfeller tilsettingsmyndigheten tilligger Representantskapet, skal Sekretariatet alltid innberette saken dit med redegjøring om grunnen til at oppsigelsen, eventuelt avskjeden, har funnet sted.»

– Det er lite hyggelig å måtte stå her med personalsaker av så alvorlig karakter, men på den annen side er det helt klart at vi er nødt til å forholde oss slik som vedtektene foreskriver.

Svein-Erik Oxholm orienterte deretter Representantskapet om saken, og sa til slutt:

– Vedkommende funksjonær har meddelt at han vil prøve saken rettslig, og i og med at det ser ut som om saken ender for retten, synes jeg ikke det er grunn til å gi ytterligere detaljer.

–Dèt var informasjonen til Representantskapet, dirigent!

Dirigenten: – Kan Representantskapet – sakens delikate karakter tatt i betraktning – godkjenne at saken hermed er innberettet fra Sekretariatet i samsvar med § 23 i vedtektene.

Ingen stemte imot, og saken ble ansett innberettet.

Dirigenten: – I henhold til den nye forretningsordenens punkt 5, oppfatter jeg det dithen at Sekretariatet har fått fullmakt til å godkjenne protokollen fra dette møtet.

AVSLUTNING:

Dirigenten ga deretter ordet til LOs leder, *Leif Haraldseth*, for avslutning av representantskapsmøtet.

Leif Haraldseth: – De vedtak Representantskapet har fattet her i dag, har ført til at to av Sekretariatets faste medlemmer gjennom mange år forlater Sekretariatet – Finn Nilsen og Odd Isaksen.

– Jeg vil gjerne gi uttrykk for stor takk fra LOs administrasjon for deres innsats i LOs sekretariat, og for det gode kameratskap som disse årene har ført fram til.

Dere har jo begge i aller høyeste grad sjøl bidratt til at denne konklusjonen er trukket av oss andre i Representantskapet, selv om jeg er sikker på at mange av oss gjerne skulle ha sett dere i Sekretariatet også i fortsettelsen. Det er jo dere sjøl og deres virksomhet som har ført til at dere faller ut.

Ved avslutningen av representantskapsmøtet vil jeg gjerne gi uttrykk for honnør og takk til dere begge for deres innsats, og vil gjerne komme nærmere tilbake til markering av dette ved en senere anledning.

– Jeg takker for innsatsen, og ønsker dere lykke til i årene framover.

Leif Haraldseth fortsatte: – La meg også få ønske de nye medlemmene av Sekretariatet velkommen til positivt samarbeid. Det gjelder Anton Solheim, Jan Bråten og Sverre Worum. Vi håper alle at vi skal få etablert et skikkelig samarbeidsforhold i tiden som kommer.

Hjertelig velkommen til Sekretariatet.

– Takk for behandlingen Representantskapet har gitt de enkelte saker – takk for denne gang og vel hjem.

NAVNELISTE

Følgende representanter møtte:

Norsk Forbund for Arbeidsledere og Tekniske Funksjonærer:
Ingwald A. Hansen, Ottar Dahlen, Magnus Midtbø.

Norsk Arbeidsmandsforbund:
Arnfinn Nilsen, Ruth Samuelsen, Reidun Johansen, Endre Øygarden, Jan Olav Ingvaldsen, Arnt M. Øien.

Norsk Barnevernpedagogforbund:
Bjørn Christiansen.

Norges Offisersforbund
Jan Bråten.

Bekledningsarbeiderforbundet:
Anders Brevik, Anne-Marie Larsen.

Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund:
Kjell Martinsen, Frank Olsen, Knut Mansås, Olav Lindrupsen, Lars Eide, Ivar Johansen, Harald Schjetne.

Norsk Elektriker- og Kraftstasjonsforbund:
Gunnar Andersen, Bjørn Sørensen, Helge Tystad, John Hedin, Johannes Henriksen, Oddvin Rødal.

Norsk Fengselstjenestemannsforbund:
Anfinn Liland.

Norsk Grafisk Forbund:
Per Thorkildsen, Finn Erik Thoresen, Eva Midtskogen.

Handel og Kontor i Norge:
Kåre Hansen, Synnøve Tronsvang, Carl Chr. Thoresen, Lillian Karlsen.

Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet:
Solfrid Johansen, Svein Fjæstad.

Norsk Jernbaneforbund:
Torgim Elsrud, Kristen Bjøru, Berit Bilet.

Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund:
Trygve Johnsen, Ove Engvik, Ole Lysø, Terje Olav Lund, Arnold Langbråten, Juul Magne Melvold.

Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund:
Olav Støylen, Birger Blomkvist, Jan H. Ness, Per Wold, Terje Norevik, Sverre Rauø.

Norsk Kommuneforbund:
Marthe Kjær Andersen, Frank Brunsell, Gerd Landfald Nilsen, Alberth Eidem, Leidulf Dahle, Kjell Jamne.

Norsk Lokomotivmannsforbund:
Gunnar Tønder.

Norsk Musikerforbund:
Tore Nordvik.

Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund:
Rolf Frøysland, Leif Lund, Wiggo Aanes, Odd Hansen, Rigmor Andersen, Solveig Fjeld Hansen.

Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund:
Leif Sande.

Norsk Papirindustriarbeiderforbund:
Jens-Petter Jensen, Jan A. Jørgensen.

Postfolkenes Fellesforbund:
(Består av Den norske Postorganisasjon og Norsk Postforbund)

Jan Inge Kvistnes, NP, Thorsten Smalberget, NP, Kjellaug Kristiansen Jota, Arild Øynes, DNP.

Norsk Sjømannsforbund:
Olav Bjørklund, Thor Lie.

Norsk Skog- og Landarbeiderforbund:
Einar Engseth.

Skolenes Landsforbund:
Sverre Worum.

Norsk Sosionomforbund:

Arne Grønningsæter.

Telefolkenes Fellesforbund:

(Består av Norsk Tele Tjeneste Forbund og Den norske Teleorg.)

Heidi Kvernvik, NTTF, Olav Solheim (NTTF), Ernst Kr. Risan (DNTO).

Norsk Tjenestemannslag:

Aud Watnebryn, Eli Gripne, Klaus Halvorsen, Inger Kj. Jensen, Tor Hultmann, Gunn Farstad, Johan Alnes.

Norsk Transportarbeiderforbund:

Odd Bach, Leif Erstad, Jann O. Johansen.

Norsk Treindustriarbeiderforbund:

Anton Solheim.

Norsk Vernepleierforbund:

Brit Unni Arntsen.

FYLKENES REPRESENTANTER:

Østfold fylke:

Jardar Hendricksen.

Oslo fylke:

Per Klausen.

Akershus fylke:

Sverre Berntsen.

Buskerud fylke:

Roar Flaathen.

Telemark fylke:

Karin Haugane.

Aust-Agder fylke:

Kai Anonsen.

Vest-Agder fylke:

Magne Raamundsen.

Rogaland fylke:

Johannes Fosse.

Hordaland fylke:

Arnulf Ingvaldsen.

Sogn og Fjordane fylke:

Kristoffer Skjolden.

Møre og Romsdal fylke:

Aslaug Rindarøy.

Sør-Trøndelag fylke:

Kåre Rasmussen.

Nord-Trøndelag fylke:

Trond R. Jenssen.

Nordland fylke:

Alvin Martinsen.

Troms fylke:

Jorunn Eriksen.

Sekretariatet: Leif Haraldseth, Ole Knapp, Svein-Erik Oxholm, Harald Øveraas, Finn Nilsen, Odd Isaksen, Sidsel Bauck, John Stene, Einar Hysvær, Jan Werner Hansen.

Vararepresentanter til Sekretariatet:

Yngve Hågensen, Esther Kostøl, Evy Buverud Pedersen, Tor Andersen (konstituert), Tore Lundberg, Erling Oen, Leif Thue, Kjell Christoffersen, Gunnar Grimnes, Lars A. Myhre.

Statstjenestemannskartellet:

Nils Totland.

Revisjonsutvalget:

Storm Lundberg, Håkon Nielsen, Margot Kvalvik Sæter.

DISTRIKTSKONTORENE:

LOs Distriktskontor – Østfold
Rolf Thore Hildebrandt.

LOs Distriktskontor Oslo – Akershus
Øivind Hvattum, Wenche Paulsrud.

LOs Distriktskontor – Hedmark
Gunnar Pettersen.

LOs Distriktskontor – Oppland
Åge V. Nordby.

LOs Distriktskontor – Buskerud
Roar Løver.

LOs Distriktskontor – Vestfold
Richard Trælnes.

LOs Distriktskontor – Telemark
Gerhard Lunde Larsen.

LOs Distriktskontor – Aust-Agder
Arild Stokken.

LOs Distriktskontor – Vest-Agder
Gudmund Gyberg.

LOs Distriktskontor – Rogaland
Erling Høiland.

Kårstø-anlegget:
Kåre Lunde.

LOs Distriktskontor – Hordaland
Vigdis Ravnøy.

Mongstad/Sture-Anlegget:
Kåre Karlsen.

LOs Distriktskontor – Sogn og Fjordane
John Bjarne Hjelmeland.

LOs Distriktskontor – Møre og Romsdal
Johnny Røed og Anne-Marie Gruner.

LOs Distriktskontor – Sør-Trøndelag
Rikhard Haugen, Kjell Flønes.

LOs Distriktskontor – Nord-Trøndelag
Liv Thun.

LOs Distriktskontor – Nordland
Hans Nordahl Jensen.

LOs Distriktskontor – Troms
Svein Rasmussen.

LOs Distriktskontor – Finnmark
Leif Laurila.

LO-Skolen:
Jakob Grava.

Samarbeidskomiteen DNA/LO:
Gro Harlem Brundtland, Einar Førde, Thorbjørn Jagland, Gunnar Berge.

Spesielt innbudte:
Tor Aspengren, Einar Strand, Harriet Andreassen.

Referent:
Berit Henriksen.

